

Ioannis Guintherij Andernaci medici Commentarius de Balneis, & aquis medicatis in tres Dialogos distinctus.

<https://hdl.handle.net/1874/451843>

Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI
MEDICI COMMENTARIUS DE
Balneis, & aquis medicatis in
tres Dialogos distinctus.

ARGENTORATI.

*Cum Priuilegijs Imperatoris & Regis
Gallarum.*

JOHANNIS GUINICHII

RELI ANDER NA CI

DE AVTOR LECTOR L

III

Quot sint fossilium species, quas ipsa natura
Misturas iungat, quotq; quibusq; modis.
Quid fontes acidos reddat, quæ causa perennis
Existat calidæ, quæ uie tepentis aquæ:
Quot numero sacri fontes, & aquæ medicatæ,
Ex his quid potio, balnea quid ualeant:
Balnea dulcis aquæ, quid præsent, balnea lymphæ
Incoctis herbis, radicibusue simul:
Insuper ex oleo, uino, seu lacte parata,
Indicat exiguus ampliter iste liber.
Si quod erit mendum scripturæ, candidè lector,
Corrigit: desit, liuor & inuidia.

ALBERTONATI

OPUS PUBLIUM IN PRAESIDIUM S. R. I. S.

1611

Ad Clarissimum

ANTISTITEM D. IOAN-
NEM ARCHIEPISCOPVM TRE-
uericum, & principem
Electorem.

IOANNIS GVINTHERII ANDER-
naci medici, Præfatio.

DMIRANTI MIHI
sæpenumerò, Prins
ceps honoratissi-
me, quot & quanta
DEVS OPT. MAX.
secūdæ ualetudinis
conseruandæ, & aduersæ recuperan-
dæ beneficia, auxiliacq; generi huma-
mano pro sua immensa bonitate, &
clementia sit largitus, maximæ om-
nium uidentur aquarum medicata-
rum è terræ uisceribus scaturigines.
Nam ut cætera remedia siue ex her-
bis, siue ex fructibus, siue ex arbori-

A ij

P R A E F A T I O.

bus, siue ex alijs rebus procreata, summas hominibus utilitates adferant, tamen hæ multò illis gratiores, cõmodiores, et efficaciores existunt, ut quæ ægros in quauis propemodum ætate, temperamento, & sexu grauissimè afflicto, desertosq; à medicis & desperatos, si non ad integrã sanitatem, certè ad meliorem ualitudinem sæpe reducunt, præsertim si dexter illarum usus accedat. Non enim satis est nouisse, quam fontes isti originem, uires & facultates habeant, sed etiam intelligere cõuenit, qui nam ex eis ad potũ, qui uerò ad balneas, aut qui ad utrunq; sint idonei: item quibus singuli naturis, quibusq; morbis peculiariter profint, aut incommodent: nec non quo anni tempore, qua cœli tẽpestate, quot & quibus quotidie horis illis utendum sit: adhæc quo pacto ægri antequam se ad eos conferant, præparari,

PRAEFATIO.

rari, quàmque uitæ regulam & præ-
 scriptionem, dum iplis insident, la-
 uantque aut bibunt, & postea etiã ob-
 seruare debeant: quia profectus bal-
 nearum non statim, sed tempore ex-
 pletur. Quantum enim horum ob-
 seruatio ad prosperum cum in alijs
 medicinæ generibus, tum etiam in
 aquis medicatis experiundis, succes-
 sum euentumque ualeat: quantum rur-
 sus eorundem neglectus, detrimẽti,
 & infortunij adferre soleat, nullus
 non uel mediocris iudicij homo po-
 test animaduertere. Quippe in ob-
 scuro non est, plerosque ualetudina-
 rios, qui temerè sine periti medici
 consilio quasuis aquas, tanquam sa-
 lutiferam illam piscinã Bethsaidan,
 diuinis præditam uiribus accedunt,
 non sanitatem speratam, sed novos
 morbos, prioribus deteriores, ne di-
 cam perniciẽ ipsam, domum repor-
 tare: præsertim, cum illis abusi fue-

PRÆFATIO.

rint. Qua de causa uolui hunc Com
mentarium, cuius rudimentum alis
quod antea uidisti, in iuniorum me
dicorum gratiam, et communem om
nium utilitatem conscribere, ex
quo breuiter & facile, quarum aqua
rum balneas, aut potiones, aut utras
que consulere, quasque uictus ratios
nes singulis ualetudinarijs præscri
bere debeant. Quamuis enim com
plures patrum, et nostra memoria tū
latina, tum uulgari oratione de bal
neis naturalibus libros ædiderint:
tamen parum, aut nihil de uero ipsa
rum usu mentione dignum literis
prodiderunt. non dico quod fons
tes acidos, salulascque omnino præter
rierint: cum tamen inter medicatas
aquas non infimum locum obtine
ant, ut qui etiam summis affectibus
tum internis, tum externis, magis
quam credi possit, opitulentur.
Quod etsi antea longo usu & experi
entia

P R A E F A T I O :

entia explorarim : tamen ut certius quiddam accuratiusq; de eis memoria proderem, malui, si non omnes, certè nobilissimos quosq; rursus in hac mea grandiore ætate ipsemet accedere, inquirere, & examinare, quam superioribus meis experimentis, & aliorum narrationibus fidem adhibere. Ad quam rem perficiendam Georgius Agricola & Reinerus Solenander, alijsq; nostri temporis uiri eruditi quidam, non parũ adiumenti scriptis suis mihi attulerunt, ne quenquã sua laude fraudẽ, ingenii enim pectoris est candidè fateri, per quos profecerit. Porro cum sæpius accidere soleat, ut medicatarum aquarum copia destituamur, cogitavi me etiam operæ precium facturum, si rationem & modum indicarim, quo aliæ in illarum locum ex rebus fossilibus fingi, substituiq; possint: adhæc quo pacto interdum

P R A E F A T I O .

Balnea ex aqua dulci, uel simplici, uel
ea, cui herbae, radices, similiaq; sint
incocta, uel ex alijs humoribus, & in
quem usum parari queant. Placuit
igitur Commentariũ istum in tres
Dialogos distinguere, ut primus
balneas naturales, & factitias: secun-
dus deinde acidularum, salutarumq;
usum: tertius lauacrorũ ex aqua dul-
ci, alijsq; humoribus differẽtias con-
tineat. Quicquid autem laboris, stu-
dij & operæ in hisce omnibus, quæ
publicæ utilitatis causa à me suscepta
sunt, experiundis, illustrandis, & dis-
uulgandis insumpserim, Antistes
amplissime, id omne tibi dedicandũ
& sub clarissimo tuo nomine publi-
candum censeo. primũ quod te ex
honoratissima, nobilissimaq; fami-
lia à Leyen ortũ, à primis adulescen-
tia annis literis humanioribus, se-
quentique ætate grauioribus disci-
plinis homine ingenuo dignis, non
tantũ

PRÆFATIO.

tantum in Gallijs, sed etiam in Italia feliciter institutum, tantoque ingenio præditum cognouerim, ut etiam res abditas, & miracula naturæ intelligas. deinde quod nunc etiam in excelso dignitatis gradu constitutus, omnes eruditos probosque uiros, qui aliquid de literis iudicare possint, singulari quadam beneuolentia & amore foueas, & complectaris: quod in me superiore anno reipsa ampliter declarasti, dum me tantis beneficijs ornares, ut si uicissim non officijs, fide & obseruantia perpetua illis respondeam, à χάρισίαις crimen meritò incurrere uidear. Proinde te rogo Princeps clarissime, ut hosce meos labores, unâ cum auctore, tuendos, defendendosque æquo benignoque animo suscipias, dum maius officium ad uetera studia recolenda, consecutus fuero. Vale Argentinæ Kalend. Septemb.

tantum in Gallia sed etiam in Italia
 libere institutum tantum in ingenio
 praeclarum cognovimus etiam res
 abbas, & monasteria in Italia
 que deinde quod nonnulli in ex
 cello dignitas gradu continentur,
 omnia eundem propositum nos
 per aliquid de licet indigne pos
 singulis quibusdam per nos
 & amore locum, & completaris
 quod in me superiore anno scriptis
 amplius dicitur, dum me tantis
 peractis ornare, ut si visum non
 officio, sicut & obsequia perperis
 illis respondere, & gratias etiam
 merito incurrere videat. Proinde
 rogo principes christianae, ut hoc
 nos laboris, in causa auctore, in
 eorum desideriorum ad pro praes
 non parvo iustis, dum magis o
 cum ad haec iustis recordanda, con
 ferunt iure. Vale. Gregorius Kar
 leni. Episcopus.

INDEX IN TRES HO

SCE DE BALNEIS ET AQVIS

medicatis dialogos.

A

A	Cidula unde fiant prope Meyen	148
	112. 113 iuxta Montebaur	144
	Acidula in Ante in Nülhen è regione Con	
	gast 129 fluentie	144
	in Bassenheim 133 Pönterborn uocata	134
	in Bellerthal 131 Tollerborn dicta	
	prope Brubach 146 in ualle Saurethal è re-	
	prope Byrckenfeld 130 gione oppidi Bacha	
	iuxta castrü Bureyheim rach	146
	140 in Oberkyugen	126
	in comitatu Spiegelberg in Vuestphalia iuxta Do-	
	142 um nouam	142
	in Deynach 128 prope Wunningen	132
	in Gebersweiler 130 Acidula ad ripam Ah:	139
	Haylborn dicta 155 ad ripam Broyll	137
	in Kerlich 133 apud Andernacum	134
	Kesselbron dicta 133. 138 apud Aegram Boëmie	24
	in Kissingen 148 in uicis Eissen	139
	iuxta Kronenberg 147 iuxta Cobern	132
	in Leünigen 130 in comitatu Hanoënsi ex fi	
	in Louquich 131 nibus Cattorum	147
	in Mendich 133. 138 in ducatu Vuirtembergem	
	in Mertesdorff 132 si	138
		prope

INDEX.

prope Niderlanstein &	96.97.98 99.100.101.
balneas Embenses	145 102. 103. 104. 105. 106.
apud Rhetos	128 107. 108. 109.
apud Rotemburgum	127
in sylua Arduenna iuxta	Aquæ medicatæ si non rur-
uicum Spah	149 agendum 37
apud Tarbellios in Daun	Aquæ medicatæ calidæ po-
140	tionis usus 32
apud Treuiros	131
Acidule ad quos morbos	Aqua medicata quando,
ualeant 115. item qui-	quomodo & quandiu
bus obsint	bibenda 34. 39
Acidule frigidæ correctio	Aquæ medicatæ quando sa-
119	lubres, aut noxiæ 29
Acidule quando & quo-	Aquæ medicatæ quibus
modo potandæ	profint 20.
117.	Item quæ in illis obseruan-
Item quanta mensura præ-	da 22.
scribendæ	118
Aër qualis ad curationem	Aquæ naturales non æquæ
corporis in aquæ usu	calide 26
requiratur, et quomodo	Aquarum exanimandarum
corrigen- dus	ratio 10. 13
30. 31	Aquarum medicatarum ef-
Beger quomodo ad potio-	fectus 15
nem aquæ medicatæ	Aquarum naturalium u-
preparandus & illa as-	sus 28. 45
sumenda sit	32
Aluis quibus ducenda in	Aquas calidas, aut tepidas
aquæ medicatæ usu	quid efficiat 24. 27
34. 62	Aquæ medicatæ an ex una
Aquæ medicatæ in Italia	refossili 4. 23
	Aqua dulcis quomodo me-
	dicata

INDEX.

dicata reddatur	9	Cellenses	85
Aqua per uomitum si red		Embsenses iuxta Constan-	
datur quid agendū	37	tiam	89
Aquæ calidæ natura Abu-		Glotterbadenses	93
daci in Baioaria	70	Hubenses	88
Aquenses	72	in Leonstein	91
Badenses ad sylvam Harci-		in Löffingen	90
niam	65	in Niderbron	93
Badenses apud Heluetios		Ribbad dictæ	95
72		iuxta Oberlingen	90
Badenses in Austria	68	Vuillingenses	94
Brigenses apud Valesios		Vuembdingenses	87
74		Waldsbron	92
Caroli quarti in Boemia		in Wolckenstein	84
64		in Zuckenthal	98
Castienses	67	B	
Emsenses	70	Balnearum vires quomo-	
Fabariæ	77	do augendæ in singulis	
Leucenses apud Valesios		morbis 40. 154. 155.	
75		156. 157	
Plumbariæ	80	Balnei profuturi nota	46
Sylvestres seu fermæ	81	Balneis dulcis aquæ quan-	
Vuisebadenses	66	do & quomodo uten-	
Aquæ manufactæ calidæ		dum	181.
84		Balneum dulcis aquæ quiz	
Annebergenses	ibid.	bus noceat, aut proffit	
Badenuillenses	94	177. 178. 188. 176	
Batouillenses	94	Balneum ex lacte, uino, &	
Bertringenses	91	oleo quibus proffit	194
in Brünzbach	94	Balneum frigidum, et tem-	
		peratum	

INDEX

peratum	180	dicatae usi	34
C		Curationis certum iudiciu	
Calidae potionis usus	32	in balneo	49
Calori iecoris & renum		D	
quibus auxiliandū	59	Dolor et destillatio capitis	
Capitis dolor & destilla-		quibus remedijs discua-	
tio quibus tollatur	60.	tiatur	60. 62
68. 174.		Defectio animi quomodo	
Cibus ad Balneas idoneus		corrigena	58
55. 56. 57. 187. ad aci-		E	
dulas quis elegendus		Electuarium ad aquae po-	
122. in feбри quis	58.	tionem	39
Cibus ante excretionem a-		Euacuatio corporis totius	
quae non sumendus	38	semper necessaria etiam	
Clyster ad alui astrictione		cum pars tantum est af-	
62. ex aqua medicata		fecta	55
45. ex acidula	121	Excretio acidae aquae quot	
Concoctionis notae	33	modis fiat	120
Corporis ante usum medi-		Exercitatio qualis esse de-	
catarum & acidularū		beat	51. 123
aquarum preparatio		Extenuatus quo utetur bal-	
32. 122		neo	178
Corpus quibus lauationi		Exulceratio cutis non sem-	
preparandum	41	per laudatur	47
Correctio balnearum na-			
turalium	40. 154	F	
Cutis quibus facile aut dif-		Facultas singulorum fossia-	
ficulter exulceretur		lium	4. 5.
48. 49.		Febris quibus tollenda	
Curae fugiende in aqua me-	58.		

Frigida

I N D E X.

Frigida lauatio quid faciat 179. 180 Fons Creusinus 85 Fontes feruentes in Germania tres 63 Fossilium effectus 4. 5. 14 G Germanorum in potando & lauando abusus 36. 45. 119 H Horror quando ex balneo incidat 178 Hora quibus quotidie lauandum 182 I Ignis subterraneus quibus in locis cõtineatur 24. 25 Inseffus quid & quibus utilis 162 Inseffus flatus discutiens 198 Inseffus ad anum ad calculum ad colicos dolores 196. 197. 198.	hemorrhoidas 200. ad ad menses & tumores naturalium 199. 200. ad tenesnum 203. ad inflammationẽ uteri ibid. ad uesicam calculosam 199. ad uulnera 203. ad renes inflammatos 195. ad uteri et hemorrhoidum fluorem 163 Instillatio aquæ medicatæ quando & in quibus partibus conueniat 52. 53 Instillatio in caput cur in Germanis periculosa 53 Italicus modus aquæ bibendæ 36, 46 L Laconicum quibus cõueniat 170. quando eo utendum 181. 167 Lauandi mala consuetudo 43. item tempus 47. M Medicamenta à balneo 51. ad

INDEX.

<p>51. ad renum & uesicæ uicia quæ profint ibid. Mensura aquarum medica tarum ad potum 35. 118</p> <p style="text-align: center;">N</p> <p>Nota profuturi balnei 46</p> <p style="text-align: center;">O</p> <p>Ordo in acidularũ usu ob- seruandus 119</p> <p style="text-align: center;">P</p> <p>Potio aquæ quot diebus cõ- tinuanda 44. quan- do intermittenda 29.</p> <p>Potus & lauacrum non si- mul conueniunt eodem tempore 35</p> <p>Puluis ad calculum 51</p> <p style="text-align: center;">Q</p> <p>Quandiu aquæ medicatæ bibendæ 39. item quã diu balneis immoran- dum, 185. in illis quid agendum 184</p> <p>Quo morbi tempore lauã dum 183</p> <p style="text-align: center;">R</p> <p>Res fossiles eiusdem facul- tatis 4</p>	<p style="text-align: center;">S</p> <p>Salsule compositæ quibus morbis conferant 149</p> <p>Sapor fossilium 11</p> <p>Sitis remedia 61</p> <p>Solium dulcis aquæ 167. 171. 173. quale & quan- do conueniat 177. 179. 182.</p> <p>Somnus à potu aquæ medicatæ quando conceden- dus 38</p> <p>Symptomata in acidularũ usu 123</p> <p style="text-align: center;">T</p> <p>Tempus balnei cuiq; pro sua natura et statu pre- scribendum. 44.</p> <p>Tepidarium 166</p> <p>Terræ insignes fontes didi- ces inficientes 4</p> <p>Terræ species in ferri ue- nis quæ 15</p> <p style="text-align: center;">V</p> <p>Vires balnearum quibus augendæ 40. 154. 155. 156. 157.</p> <p>Vsus balnearum ex dulci aqua 166</p>
--	---

Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI
MEDICI,

DE BALNEARVM ET FON-
tium medicatorum dulciumq; fa-
cultate & usu.

DIALOGVS PRIMVS.

A T H E T E S.

Cum permulta haec
ctenus remediorum
genera ad morbos cu-
randos percensueris,
optime praceptor,
mirari satis non pos-

sum, cur nihil etiam de balneis, & fontibus medicatis, sicut alij solent, mihi indicaris. Si quid ergo auxiliij ex his quae ad egros peruenire posse confidis, oro te, ne diutius id me celes. GERON. Non alia de causa hoc me fecisse confiteor, quam quod cupiam iuniores medicos primum alias medicinarum species in morborum curatio-

B

nibus tentare; deinde vbi he nihil profecerint, balnearū usum egris præscribere. Nā his morbi plæricq; etiā grauissimi, qui alijs nullis auxilijs tolli possunt, sæpe discutiuntur, sed inueterati magis quàm recētes: vnde etiam olim

Fōtes sacri cur olim appellati

sacri à ueteribus meritò sunt appellati. M. Profunt né quilibet fōtes omnibus

Fōtes quilibet omnibus corporis uicijs nō profunt.

corporis uicijs: G. Minimè gentium, sed singulī suis naturis morbisq; conferunt, uel incōmodant, id quod optimus quisq; medicus dīiudicare potest.

M. Erudias igitur me, quas uires aque istæ medicatæ habeant, quas item dulces, uel solę, uel cum alijs rebus mixtę, & quis salubris omnium sit usus. G.

Vt hæc facilius cognoscas, primū enumerabo breuiter, unde illæ oriuntur: mox quid præstare queant expedi-

Res fossiles q̄ aquas medicatas reddunt.

am. Res sanè quædam subterraneæ et fossiles, ut lapis, metallum, succus tum liquidus, tum concretus, terræ insignes, nec non mixtum, ignis terrę insitus, & halitus, dulces aquas contagio suo adeò inficiunt, immutantq;, ut nō modò qualitatem eis alienam, sed es-

tiam

tiam materiam insinuent. M. Quid
 nomine lapidis cōprehendis? G. Sax
 xum durū, ut marmor, saxum ipsum,
 gemmamq; item saxum molle, ut cal
 carium, arenarium, & gypsum. M.
 Quæ inter metalla præcipuè aquas im
 buunt? G. Aurum, argentum, es, fer
 rum, plumbum. M. Qui autem ter
 ræ succi? G. Ex concretis, alumen,
 bitumen, sal, nitrum, sulfur, atramen
 tum, chalcitis, misy, sory, & melante
 ria. Ex liquidis, alumen liquidum,
 quod paulò crassius est essentia, suc
 cusque lapidescens, & bitumen liqui
 dum; atq; ex his alius est pinguis, alius
 macer. hic rursus materiæ ex qua na
 scitur, ratione uariat. Nam si cum ter
 ra fuerit mixtus, aut sal, aut nitrum ge
 neratur, unde nitrosi, & falsi fontes
 proueniunt. Sin autē metallo adiun
 ctus fuerit, concrescens efficit chry
 socollam, æruginem, caruleum, in
 terdum ferruginem. M. Quid ap
 pellas mixtum? G. Aes, pyriten, uul
 go marcasitam, & similia. M. Quæ nã
 terræ insignes fontes dulces inficiunt?

Lapidis nomi
 ne quid intela
 ligatur.

Metalla aquas
 inficientia.

Succi terræ a
 quas imbuen
 tes.

Succorū aliū
 macer, aliū
 pinguis.

Mixtū quidē

Terræ insignes fontes dulces inficientes. G. Ochra, rubrica, synopica, & id genus alia. Ita quoque ignis terræ insitus, halitus, seu uapor, aut spiritus. cum autem is non simplex & naturalis, sed mixtus, uitiosusque, & tota sua essentia corruptus, aquas inficiat immutetque, nullus eius in re medica usus existit. M. Vniufnè fossilis rei materia fontes omnes & aquæ imbuuntur.

Aquæ unius rei fossilis materia non imbuuntur. G. Nunquam, aut rarissimè, sed plerumque duarum, aut triū, aut quatuor, raro quinque, rariùs omnium. Sicut enim res fossilis, aut metallum purū, ac simplex raro inuenitur, sed aut mixto, aut lapide, aut terra, aut succo, aut omnibus his, aut quibusdam temperatum: sic aquæ medicatæ magis uarijs, quàm simplicibus rebus imbutæ reperiuntur, nec ijs unius semper generis, aut speciei, sed etiam diuersis & contrarijs, ut hæc illarum uim retundant. M. Quæ eiusdem inter se naturæ & facultatis existunt, quæ rursus contrariæ. G. Idem ferè possunt sulphur, bitumen, nitrum, sal, æs, calx, alumen: ut quæ singulæ humores calfaciant,

Res fossiles eiusdem facultatis quæ existant.

faciant, siccantq̄, nec non incidant,
 extenuent, abstergant, trahāt, & dissol-
 pent. Ex his autem sulfur, & bitumen *Sulfur.*
 emolliunt, & quasi resoluunt. Alu- *Bitumen,*
 men uerò, sal, æs, & nitrum astringūt, *Alumen.*
 & roborant: secundo ordine calfaciūt *Sal.*
 & siccant. Calx autem adeò calfacit, *Aes.*
 ut etiam cū restinguitur, erodat & *Nitrum.*
 urat. M. Quæ hisce contrarias uires *Calx.*
 obtinent? G. Aurum, argentum, *Metalla super-*
 ferrum, plumbum, gypsum, ut quæ *rioribus con-*
 secundo ordine refrigerent, siccantq̄, *traria.*
 atq; ideò astringant & reprimant. M. *Aurum.*
 Hæc uel similia uel diuersa omnia æ- *Argentum.*
 qualinè proportione in aquis medica- *Ferrum.*
 tis commiscantur? G. Nequaquam, *Plumbum.*
 sed aut hæc, aut illa in mistura supe- *Gypsum.*
 rant, atq; excellunt. vnde etiam fons *Fossilia non e-*
 tes, qui copioso ferro, pauciore autem *dem propor-*
 alumine infecti sunt, ferrati dicuntur *tione aquas om-*
 & aluminosi. qui plus sulfuris quàm *nnes inficiūt.*
 nitri habent, sulfurei & nitrosi. Atq; *Quæ res fossi-*
 sic de alijs censendum est. M. Referas *les aquas dul-*
 amabò, quomodo ex simplici re fossi- *ces, medicatas*
 sili, ac subterranea, aquæ reddantur *reddant.*
 medicatæ? G. Dixi suprâ rarissimè *Fontes raro*

*una re fossili
inficiuntur.*

Fontes salsi.

Nitrosi.

Bituminosi.

*Aquæ duabus
rebus fossili-
bus infectæ.*

ex una fieri: quanquã salsi, & nitrosi fontes inueniãtur, sed hi à uincente in ipsis materia sic appellantur. Salsi in Germaniæ regionibus Saxonia, maxi-
mè iuxta Lunenburgũ, Sueuia, Lotho-
ringia, Principatu Bipontino, & alijs
permulti celebres, sicut etiam in Bohe-
mia. Nitrosi apud Lucenses Corseni
dicti, Bituminosi cum alibi tum ad uis-
cum Brunonis nobile Saxonix oppi-
dum, & in Italiæ agro Mutinensi: item
in Gallia Auernis. M. Quando duæ
res subterraneæ aquis commiscentur
dulcibus? G. Cum hæ uapore ac ha-
litu terræ infectæ, uel mistum combi-
bunt, uel lapidem, uel metallũ, uel ex
terra & succo aliquid abra dunt. Simi-
liter cum misto imbutæ, adhuc etiam
inficiuntur, uel lapide, uel metallo, uel
cum ijs quæ ex terra, aut succo abra-
sa sunt miscentur. Eodẽ modo cum lapi-
de infectæ, subinde etiam metallo im-
buuntur, aut terras eluunt, aut succũ. Itẽ
cum metallo imbutę, terram quoq; re-
cipiunt, aut succũ. Postremò cum terrã
abarserunt, sepe etiam succo inficiuntur.

tur. In his quædã aque duabus unius generis fossiliũ rerũ speciebus imbutuntur, ut in finibus Podãnici lacus, ad radicẽ montis, in quo castrũ Embs situm est, aluminosã & nitrosã. Ex diuersis autẽ in ripa Podamnici locus, ad oppidũ Vberlingen, plumbeã & æreã. In ditioe Baronis à Gerolzeck nõ longè ab oppido Gengẽbach, fons Brinsbach dictus, ex ære & ferro constat. In Etruriẽ Viterbio de Grotta ex ferro & ære. Iuxta Caspanũ uicũ Masenã, ex arena & pauco ferro. Sic Lucenses de Villa, & in Etruria de aquis ex ferro & alumine. M. Quando tribus rebus subterraneis aqua imbutur? G. Cũ halitu infecta etiam misto imbuuntur & lapide: uel misto & metallo: uel misto & terra, uel misto & succo. Sic cũ imbuta misto, adhuc lapide & metallo quosque inficiuntur: uel cũ aliquid à lapide assumunt, & terram abradunt: aut cũ aliquid abradunt à lapide & succum combibunt. Ita cum lapide infecta, aliquando etiam

Aque aluminosã & nitrosã apud castrũ Embs.

Aque plumbeã & æreã.

Æreã & ferreã.

Ferreã & æreã.

Arenosã & parum ferreã.

Ferreã & aluminatã.

Aque tribus rebus infecta.

terra & metallo imbuuntur, uel metallo & succo: similiter cum metallo infecta terram abradunt & succum combibunt. M. Exempla singulorum fontium proferas. G. Vnius sanè generis, in ducatu Virtembergensi, in syluestribus locis scaturientes, unde etiã olim **Waldbad** / nunc **Wildbald** uulgo dicuntur, sulfurei, salsi, & aluminosi. Tales etiã ad syluam harciniã uel Martiacã Badenses; nec non apud Abudacum Baioarię, sulfurei, aluminosi & nitrosi. Diuersi autem generis speciebus constant, in Treuirensi Archiepiscopatu iuxta oppidum **Wittlich**, Bertrिंगenses ex ferro, alumine, & sulfure. in Alsatiã apud Gebersuilam ex alumine, nitro & ferro. in Lotharingia ex plũbo alumine & nitro, in Senensium agro Aueonēsis dictus, ex ferro, alumine, & modico ferro. M. Quando aque quatuor rebus permistæ dicuntur. G. Cũ halitu terre infecta etiam imbuuntur misto, lapide & metallo; uel misto, lapide & terra; uel lapide, misto, & succo. Sic imbutę misto sape

Aque ex tribus fossilibus eiusdem generis.

Aque diuersis fossilium generibus infecte.

Aque 4. rebus infecte.

sto saepe lapide et metallo inficiuntur, terramq; abradunt; aut cum lapide & metallo imbuuntur, terra inquinatur succumq; combibunt. Ita cum temperantur misto, saepe etiam lapide & metallo inficiuntur, succumq; combibunt. Postremo cum lapide imbutę, metallo quoq; & terra inficiuntur, succoq; imbuuntur. M. Vbinā tales inueniri possunt? G. Apud Porretam, nam omnes illic aluminosę, parum sulfureę, salis & nitri participes sunt. M. Quando quinque rebus, aut omnibus inficiuntur? G. Rarissimę; nec uspiam fontes tales extare puto. M. Vbi autē materia continetur, quę aquas in terris immutat ac inficit? G. Nunc in ipsarum origine, nunc in canalibus, quos illę cum natę sunt, interfluunt; aliquando in ipsis uenis, fibris, aut saxorū cōmissuris & crepidinibus, per quas terra pluvias absorbet, delitescit; per hanc (inquam) materiā, ubi aqua percolatur, dulcis naturam exuit, & medicata redditur. M. Quibus notis singulorum fontium medicatorum aquę cognos-

Aquę Porretane 4. rebus infectę sunt.

Aquę quinque aut omnibus infectę rarissime inueniuntur.

Materia fontes ciens ubi contineatur.

Aquę dulcis quomodo medicata reddatur.

Medicatarum aquarum fof-

*filia quibus
notis cognos-
cantur.*

*Aquarum na-
turalium ex-
aminandarum
ratio.*

Salis nota.

*Atramenti su-
torij nota.*

*Aluminis
nota.*

*Auripigmenti
Sulfuris.
Sandaracha.*

scuntur, quarum rerum fossiliū parti-
ticipes sint. G. Colore, sapore, odore,
tactu: item ex facultatibus proprijs &
ijs quæ illis insunt, quæq; cum eis cre-
scunt; nec nō ex effectibus. Vbi igitur
medicatas aquas examinare uolueris,
primū illas excoquito in ferreo uas-
se, aut potius in uitrea cucurbita destil-
lato, ea quæ subsident in eis exiccato:
deinde super tabulam sparsa, diligen-
ter in sole inspicito. Nam omne suc-
ci concreti genus, si unū aut alterum
excipias, solis calore magis coagula-
tur, & eius lumine redditur illustrius.
Quod ergo candicat, salem esse con-
iecturamus. quod autem caruleum,
aut uiride apparet, atramentum su-
torium, quod græci χάλκανθου uo-
cant, agnoscimus: quod ex albo ad fu-
scum modicè declinat, alumen puta-
tur: quod luteum, auripigmentum:
quod flauescit cū uirore, sulfur: quod
rubore quodam rutilat, sandaracha.
M. Quid esse iudicas, quod ærugine,
ferrugine, caruleo, nigrore, aut alio
id genus colore tinctum est? G. Aut

æs,

æs, aut ferrum, aut atramenti speciem *Aeris, ferri,*
 aliquam, aut quoduis aliud, singula *atramenti in-*
 ex suo colore estimans. M. Quibus *dicia.*
 notis metalla, saxa, et terra agnoscun-
 tur? G. Puriora metalla, sicut & saxa *Metallorum,*
 solida, parum aut nihil aquas infu- *saxorum, ac*
 ciunt. impuriora autem, minusq; *terra in aquis*
 dura saxa, parum licet aquas imbuz- *nota.*
 ant, tamen aliquid immiscent eis; un-
 de ferratæ ferrugineum: æratæ ægu-
 rineum: plumbeæ plumbeum colo- *Terræ species*
 rem, atq; alię alios representant. In fer- *in ferri uenis*
 ri uenis hæc diffentiæ terrę inueniuntur: *quæ.*
 candida, quæ bolus alba dicitur, o- *Candida.*
 chra, rubrica, & synopica: altera uerò *Ochra.*
 rubrica magis elaborata à natuo co- *Rubrica.*
 lore in synopicam transit, hæc tandem *Synopica.*
 in ferrum. M. Quis sapor res fossi- *Alterarub-*
 les indicat? G. Salsus, & quicquid *brica,*
 salsum os aliquantis per ligat, sim- *Sapor fossilium.*
 pliciter salem innuit. Salsedo au- *Salis sapor.*
 tem cum amarore, & si quid sal-
 sum incidat, & quodammodo abster-
 gat, nitrum refert, quanquam si id nõ *Nitri.*
 fuerit copiosum, amarum non depræ-
 hendatur. Sin uerò acrimonia quoq;

Chalcanthi. simul adsit, chalcanthū notat: dulcis
Acidus sapor unde. bolum innuit: acidus multa fossilia te-
 statur: inter succos quidem cōcretos,

alumen, sal, nitrum, chalcanthum: in
 metallis æs, uulgo cuprum, & fer-
 rum, cui nunc chalcanthum, nunc ru-
 brica, & præsertim synopica quæ mas-
 ter ferri est, nunc alumen, nūc sory, aut
*Sulfur si ferro additū minus acidus a-
 quas reddit.* chalcitis, aut misy additū est. Cū autē
 sulfur admistum ferro est, aque minus
 sunt acidæ. M. Quem odorem ha-

Fossilū odor. bent subterranea: G. Præterea ma-
 lum, sulfur & bitumen ut cætera ferē
 omnia, suū peculiarem: M. Quid
 si is non percipiatur: G. Res erit ca-
 lesfacienda, confricandaq; , uel exco-
 quenda & exurenda, nam ita odorem
 grauem, aut fætorem exhalabit. M.
 Quibus alijs notis res istæ deprehen-
 duntur: G. Tactū. nam quædam
Tactus fossilium. post aquam excoctam aspera sunt, ut
 sal, nitrum, atramentum, licet hoc illis
 minus: alia læuia, ut alumen, simili-
 liaq; : alia spissa, ut alumen & atramen-
 tum: alia rara, ut sal, nitrum, atque sic
 de cæteris iudicandum. Quinetiam
 succi

fucci quidā crepidare & proſilire, alij
minimè auditū percipiuntur. M. Ex
quibus alijs ſubterraneorum miſtura
cognoſcitur? G. Ex proprijs ipſorū fa-
cultatibus, nam ſulfur & bitumen ar-
dent, ſuo ſingula modo, cætera nō itē.

M. Quid poſteaquam materia per de-
ſtillationē ſecreta fuerit, uti ſuperiùs
docuiſti, agendum ceneſ? G. Aqua
inſpici debet: cui ſi oleoſum quid, ma-
ximè ſulfur & bitumen immiſtum fu-
erit, magna illius pars ſupernatare ſo-
let, quæ odore, colore, ſapore cogno-
ſcuntur, & ex flamma iudicantur, quæ
candentibus iniectis prunis excitatur.
Sicut autem ea quæ aquis ſubſident,
uel innatant, materiam illis inhæren-
tem indicant: ita alueus, quem aquæ
præterfluunt, terræ, ſaxa, uel metalla,
item terra, unde aqua profluat, aut id
quod ibi, aut in uicinia eius foditur,
materiam facile repræſentat, quæ ipſas
inſicit. Sic labra, uel caſtella, quæ ema-
nantem aquam in uſus noſtros recipi-
unt: nec non ductus qui demiſſam è
labris excipiunt. Præter hæc examina-

*Ratio aquarum proban-
darum per de-
ſtillationem.*

*Aque ſubſi-
dentia uel in-
natantia quid
indigent.*

*Terra unde
aqua natura-
lis fluit quid
portendat.*

*Labra, caſtel-
la, ductus a-
quarum can-
ſarum ratio-
nem obtinent;*

ri debet, quis odor in aquæ effluxu, aut cum naribus admouetur, perfertur, quidque locis ductibus vicinis adhæreat. Non negligendus etiã color illorũ, quo ex diuturno aquarũ perfluxu tincta sunt. Insuper uidendũ quod pauis mentis labororũ insedit, aut parietibus accrescit; adhæcque ostio, aut canalibus cognatum est, uel terra quædam, uel metallum fontis coloratis. Denique terræ superficies, aut quæ sub primis glebis latent, siue saxũ, siue metalla; quæ peculiarem tum odorẽ, tum colorem referre solent, sicut aquæ ipsius scaturigo, & aqua ipsa in duplici uase destillata naturã materiæ, quæ illã imbuir, indicare potest. M. Nullæ aliæ præter commemoratas hactenus, notæ sunt, quæ aquarũ medicatarũ mixturam declarant. G. Effectus uniuscuiusque fontis euidentis index est, nam omnes aquæ qualemcumque materiã & proprietatẽ habeant, ex illo, sicut arbores ex fructibus cognoscuntur. M. Quid effectus nomine intelligis? G. Id quod aquæ in morbis operantur. Si enim potest sitim in corporibus nostris extinguunt, cibi

Pauimenta.

*Superficies
terræ quid
indicat.*

*Effectus singulas
aquas
ex quibus
constent, indicant.*

*Effectus aquarum
quid.*

appetentiã excitãt, iecurq; et renes ex-
 calfactos refrigerant, membra natura-
 lia corroborãt, ferreę et aluminosę esse
 dicuntur, sed plus ferri, minus alumis-
 nis obtinent. Quę resolutis subueniũt
 ex mercurio auri scaturiũt, quę aquas
 tum morbũ tollunt, ex mercurio uene-
 ris oriuntur, quę febres sanãt, ex spiri-
 tibus salis proueniũt. M. At qui fit, q̄
 æquę eosdẽ morbos non semper discuti-
 tiant? G. Quòd res fossiles singule uas-
 rijs constet differẽtijs, morbiq; & ægri
 natura illis nõ cõsentiãt, unde ex cen-
 tũ ægris uno morbo laborãtib; quin-
 quaginta cõsanescũt, reliqui deterius
 ualent. Quare medici in hoc summo
 studio incumbere debent, ut suũ cuiq;
 propriũ idoneumq; balneũ consulere
 possint: quod certẽ nõ facient, nisi oēs
 res subterraneas probẽ cognitãs habe-
 ant, hoc est, nisi intelligant, quę sit ipsa
 rum essentia, forma, genera, differen-
 tia, partes, qualitates primæ, secun-
 dæ, & si quæ sunt aliæ, effectus &
 proprietates. Item quid cuique pro-
 prium: quid habeant commune cum
 alijs: quid natura sua, & per se:

*Cur aquarum
 effectus non
 semper re-
 spondeat.*

*Quid scire
 oporteat eum
 qui de aquis
 iudicare uolit.*

*Quibus et
quot modis a-
que medicatae
sint utiles:*

*Aque medi-
cate potu
quid agant.*

*Salsarum a-
quarum ui-
res.*

quid casu ac fortuito efficiant. Aliae siquidem frigidae, aliae calidae, aliae temperatae, aliae aestate multum frigent, hyeme tepent: nonnullae acide & astringentes, nonnullae quasi nullius manifestae qualitatis participes sunt. Inter has omnes, haec potu, illae in sessu ac lauatione, non paucè utroque modo salubres sunt. M. Percenseas igitur ordine, quae potu, quae in balneis duntaxat, quae rursus duplici ratione utiles sint, & quibus singulae uicij conueniant. G. Faciam: sed hoc prius monebo, Aquas medicatas, quae potu assumuntur, siue calidae, siue frigidae sint, ad totius corporis purgationem exhiberi, & internis potissimum affectibus auxiliari, quae autem balneis inseruiunt, externa maximè uicia curare, & singularibus quibusdam partibus, ueluti topica accommodari, quamquam etiam potu, externis auxilientur. M. Dico quoque quibusnam uiribus praeditae sint aquae una re fossili imbutae. G. Quamuis antea tedocuerim, rarissimè, aut nunquam medicatas aquas extare, quae una tantum

tantum re fossili sint imbutæ : tamen referam tibi illas ordine, ut quid compositæ præstare queant, facilius assequaris. Salsæ igitur quæ leuiter astringunt, si eandem habent misturam, quæ marinæ, easdem quoque vires obtinent; si uero plus minusue salis continent, maiores, aut minores. At calidæ salsæ marinis sunt efficaciores, imò & natura, & manufactæ calidæ, si frigidæ e terra manant, ut etiam concretis infectæ succis, omnia uehementius perficiunt. sed de his & acidis aliàs agemus. M. Quid nitrosæ aquæ possunt? G. Potu quidem aluum mouent, pituitam educunt, uulvas conceptui habiles reddunt, strumas minuunt. In balneis autem malam habitudinem, ut salsæ, corrigunt, præsertim quæ pituitæ fertur accepta, neruorumque uicij, & destillationibus in pectus conferunt. Summatim idem quod salsæ, uerum multo efficacius possunt; non autem astringunt, sed cutem expurgant, scabiemque sanant. Instillatæ autem tibus purulentis medentur; nec non

Salsarum de quarum uires.

Aquæ nitrosæ uires potæ.

Balneum nitrosæ aquæ.

Instillatio de quæ nitrosæ.

C

*Aque alumi-
nate acide
uires.*

*Aque medica
te uno tan-
tum modo
utiles.*

*Aque sulfura-
te in balneis
tantum con-
ferunt.*

inflammationibus & tumoribus auxiliantur. M. Quid aluminata aqua, que acida est, & astringit? G. Ventriculolum uomere solitum firmat, uescicę ulceras sanat, inordinatas mulierum purgationes, et crebros abortus prohibet; ore eadem retenta, ulceribus ipsius opitulatur, & tumorem gingiuarum tollit, tonsillas gutturosas aufert. Atque hactenus enumeratę aquę utroque modo auxiliantur; sequentes autem uno tantum, nempe aut in balneis, aut potu. quanquã sepe in duplicem usum adhibeantur ab imperitis non sine periculo. Nam quę chalcanthum, siue misy, siue chalcitidē, siue sory, siue melanteriam combibunt, cū multo efficaciores aluminatis uires habeant, ut pote astringentes & acres, potę nocent; in balneis autem, ulceribus conueniunt. M. Quid de sulfuratis aquis sentis? G. Per se etiam in balneis duntaxat conueniunt; neruos calefaciunt & emolliunt, eoq; resolutis, tensis, contractis, & tremulis, perquã utiles sunt; dolores neruorum sedant; ar-

tuum

tuum tumores, discutunt. Quare etiam profunt manus, coxendicum aliorumque articulorum morbis, adhæc iecoris, lienis, uterique tumores, & inflationes dissipant. Extrinsecus scabiem, lentiginem, uiriliginem exterunt, ulcera & multa alia cutis uicia sanant; hoc autem mali habent, quod uentriculum resoluunt, euertantque, nisi cautiùs ei prospiciatur. M. Quid præstant bituminosæ? G. Eodẽ modo neruos sensim calefaciunt, & temporis processu quodam emolliunt, top hosque, & alios induratos tumores, ex crassis humoribus in una aliqua parte collectos discutunt. At uisceribus, & præsertim iecori, & uentriculo, nec non articulis affectis officiunt. quia fluxionibus obnoxios ita resoluunt, ut postea eisdem recipiendis oportuniores reddant, affligantque. Stybi autem, uel gypso uiciatæ, refrigerando & astringendo in potu strangulant. M. Quid metallis infectæ aquæ, nempe auro, aut argento, aut ære, aut ferro, aut plumbo, siue potu, siue in

Aque bituminosæ quid præsent.

Stimmi uel gypso infectæ aquæ.

*Metallis in se
Et aquæ nocent.*

*Salsæ & alu-
minatæ aquæ
quid efficiant.*

*Aquæ medi-
cate quibus
singulatim na-
turis, qui-
busq; morbis
conueniant.*

balneis efficiunt: G. Magis nocent,
quàm profint, neruos enim indurant,
contrahunt, tendunt, artus pituita re-
plent, inflantq;, aliquæ gutturosos red-
dunt. Sin autem alijs rebus subterra-
neis simul inficiantur, magis salubres
sunt, ut postea ab exemplis disces. nã
multis & uarijs facultatibus præditæ
sunt, uerbi gratia, quæ sale & alumine
constant, excalefaciunt & siccant. id es-
nim utriusq; commune est: sin autem
plus salis, quàm aluminis habeant, al-
uum quidem mouët, sed nec eam, nec
intestina multùm lædunt, nam salis
uim alumen reprimit: sin plus alumi-
nis insit, astringunt, & aluum sistunt
mediocriter. Atq; sic de alijs iudican-
dum. M. Obsecro te quibusnam cor-
porum naturis, & morbis singulæ a-
quæ medicatæ conueniant, quibus itẽ
obsint doceas, ne in consulendo inte-
rim aberrem: G. Rectè, nam id à pau-
cis hodie medicis obseruatur, unde æ-
gri plus interdum detrimenti, quàm
auxilij referre ex illis solent. M. Ne
ergo id fiat, libenter addiscam, quibus
has,

has, aut illas consulere, aut dissuadere
debeam. G. Cùm medicatorum fons
tium primariæ facultates existant cali
dæ, aut frigidæ, utraq; autem siccæ, ille
sanè frigidis, humidis, & obesis corpo
ribus ex usu sunt, nec non uicijis ex co
piosis, crassis, uiscosisq; humoribus
contractis, ut capitis dolori uetusto, re
solutioni, conuulsioni, lethargo, cata
lepsi, suffusioni, auriũ tinnitui, quos
uapor crassus peperit, obstructis sen
sum instrumentis, tussi humidæ, asth
mati, uentriculo resoluti, aut pituita
pleno. Item ilioso, colico, nephritico,
& coxendicum dolori, iecoris, lienisq;
obstructioni & tumori, aquæ inter cus
tem, uteri affectibus, menstruis albis,
sterilitati, chiragræ, podagræ, & o
mni articulario affectui auxilian
tur. Adhæc tumori pituitoso & crasso
induratoq; scabiei, uiriligini, impeti
gini, elephantiasi, ulceribus, gangre
nis, & alijs malignis uicijis succurrunt.
Incommodant autem aquæ rebus sub
terraneis calidis imbutæ, siue ipse etia
am sua sponte, siue per ignem admo

tum caleant, omnibus calidis naturis, siccis & extenuatis nimium siue per morbum, siue per singularem uictus rationem, item siti excruciatas, & calida siccaq; intemperie infestatis: erysipelati, febribus biliosis, praesertim tertiana uera: adhuc uoci, quia eius instrumenta exiccant. Quibus autem aquae frigidae & acidae exusu uel noxiae sint, postea exponam. M. Quanam igitur in hisce omnibus enumeratis aquis medicatis, obseruanda putas, ne detrimentum potius quam utilitatem consilio meo aegris adferam? G. Quae sulfur & bitumen copiosum habent, membra per se nimis emolliunt soluentq;, praesertim uentriculum & iecur: Quae autem ferri plurimum, uel aluminis, uel aeris, uel gypsi obstant, nimium astringendo sibi ipsis meatus cutis precludunt, ut nihil excrementi dissipare, aut discutere possint. Ex utrisq; mixtae contrarijs, partim resoluunt, partim uim & robur membris adijciunt: ac quantum ad primas qualitates attinet haec refrigerant, illae calefaciunt: ex am-
habus

In aquis medicatis quae obseruanda.

Sulfurata & bituminosa quid incommodi adferant.

Ferrata, uel aluminosa, uel aerata, uel gypsea quantum offendant.

Aquae mixtae utiliores.

babus autem conflata, medium tem-
 peramentum producunt. Quare tutius
 est aquis mixtis ex fossilibus calidis &
 frigidis uti: nam tales digerunt, dissi-
 pantque, sic tamen ut membrorum robur et
 vires non resoluant, sed potius augeant,
 firmentque. Ideo tanta naturae solertia à
 DEO OPT. MAX. data est, ut nullas ferè
 aquas medicatas ex una re fossili tan-
 tum, sed ex pluribus consistare uoluerit,
 quamuis alię alij magis in eis abundent,
 M. Parè ne uim calefaciendi, aut refri-
 gerandi, siccandi que cū rebus subterra-
 neis obtinet. G. Minimè, sed retusam
 magis & imminutam, quamuis enim
 sulfur, bitumen, & reliqua superius
 commemorata tertio ordine calefaciant
 & siccant, non tamen eodem modo et
 tiam aqua sulfurata, aut aluminata,
 aut similis tam efficax erit. Nam cum
 aqua per se sit frigida & humida, non
 potest rerum calidarum consortio ean-
 dem uim acquirere, sed inualidiorem,
 sicut etiam à contraria facultate ma-
 teria profluens aqua, non æqualem
 uim illi, sed longè inefficaciorem

*Aqua medica-
 ta nulla ex u-
 na re fossilis
 constat salu-
 bris.*

*Aquæ medica-
 tæ non parem
 uim cum fos-
 silibus obti-
 nent.*

Aquarum facultas mutatur.

consequitur. At facultas aquarum medicatarum, non modò pro mistionis uarietate, sed etiam pro copia materie mutari consueuit, quæ uerbis accurate exprimi nequit. Ideo semper illæ à re uincenti, ut dixi, appellationem fortisuntur, ut alia sulfurata, alia bituminosa, alia ferrata dicatur, licet uerè tales non sint. *M.* Quæ res subterraneæ aquas medicatas efficiunt luculenter exposuisti, quæ uerò calidas, aut tepidas, cum dulces plurimum sint frigidae, reddant, nunc explicato. *G.* Ignis in terre uisceribus latitans, qui certi cuiusdam fomitis pastu immortalis existit, aliàs statim emoriretur, euanesceretq̃. *M.* Quæ illum materia fouet conseruatq̃. *G.* Succus concreti, qui aëris & ignis, minus autem aque participes sunt, nempe sulfur & bitumen. Non tamen hæc absolute ignem fouent, sed etiam aliæ res quodammodo commistæ, dummodo in ea con-
 temperatione, alterutrum, aut utrūq̃ superet. Nam lapides quoq̃ bituminati, & terre bitumine infectæ, omnesq̃ ipsius

Aquas calidas aut tepidas quid efficiat.

Ignis in terra latitans.

Sulfur & bitumen ignis in terra fomites sunt.

Lapides bituminati.

ipſius ſpecies ignem fouere poſſunt. Sic etiam ſulfur ſiue ſimplex & purū, ſiue terris cōmiſtum fuerit, & inquina tum ardet, igniq; fouendo conuenit. Sæpius autem ignis iſte in terrę uenis conditus, ex ſolo bitumine, aut aliqua ipſius ſpecie, ſæpiſſimè ex ſulfure, interdum ex utriſq; miſta materia fouetur. M. In eodem ne loco occultus ille ignis, qui fontes & aquas ſubterraneas calefacit, continetur? G. Nunc in ipſis alueis, nunc extra ipſos, aliàs utrobique exiſtit. In ipſo quidē alueo, ac ductu fouetur bitumine, cū aque nigre, ac foetidæ prodeunt: ſicut ſulfure ibidem alitur, cū ille in ſpumã attolluntur, id ipſum odoratu referentes. utra autem materia accendatur, pinguetudo ſemper aquis innatat. M. Quomodo cognoſcam ignem extra canales aquas calefacere? G. Si aquæ non admodum calidæ profluant, ſulfur iſq; aut bituminis odore, ſapore, aut colore careant, neq; quicquam horum illis innatet, aut ſubſideat. Nam quò ignis alueis uicinior, maiorq; fue

Terra bitu mine infecta.

Sulfur ex bitumen interdum ſimul ignem fouent.

Ignis ſubterraneus quibus in locis continetur.

Nota bituminis aut ſulfuris igne terre ſouentis.

Pinguetudo aquis innatans.

Aquæ non admodum calidæ unde ſiant.

Aquæ inſigni

*ter calide
unde fiant.*

*Aque natura
les non aequè
calide.*

Fontes aliquot

rit, hoc aquę calidiores emanāt, quan-
tò autē minor, aut magis ab aquę du-
ctu disiunctus fuerit, hoc illæ minus
calidæ profluent. Ideo cū insigniter
calent, subterraneus ignis non solum
in canalibus, sed etiam in uicinis locis
sulfure, aut bitumine foueri indicat.
Quo enim in loco hi duo ignis fomi-
tes, aut certè aliquæ eorum species de-
litescunt, ibi fontes seu aquę calidę es-
se possunt, dulcibus persimiles, quę ab
igne externo calefiunt, ubi uerò illi de-
siderantur, quamuis reliqua superius
cōmemorata fossilia adsint, nulli fon-
tes calidi extant. Quia igitur ignis nō
semper in alueis aquarū existit, aut un-
dique siue inclusus, siue circumclusus
continetur, sed extra eos habetur, aut
longiùs ab ipsis distat, nec nō quia etiā
inæqualis aquę portio sæpe existit, nō
oēs aquæ medicatæ, æquè calidæ, sed
aliæ alijs calidiores sunt, aut etiā frigi-
dæ; nam copiosa aqua ab igne exiguo
incalescere nequit, sed aut frigida, aut
certè tepida profilit. Hinc etiā accidit,
opinor, ut pleriq; fontes qui nō solum
odore

odore ac gustu, sed etiã colore sulfur re *frigidi sulfu-*
ferunt, frigidi existant; contra alij tam *rei.*

calidi percipiãt, uix ut tolerari possint, quamuis nullũ sulfuris odorẽ spirant. Rursus non pauci calidi fontes nullo sapore, uel odore sulfuris constant, multi uice uersa frigidi odore & colore illius præditi sunt. Hęc igitur *Fontes multi calidi sulfuris sapore & odore carent.*

omnia ex ignis subterranei & fomitis eius situ eueniunt; multũ enim refert, num aqua calida à prima ignis origine profluat, aut remotius ab ea emanet, tum enim ex ipso itinere deferuescit, et pro calida fit tepida, aut frigida. Præterea nõ parũ interest, fontes ne ab igne in aquarũ canalibus incensi calefiant, an extra illos calorẽ acquirãt.

M. Noui extare autores, qui aquas subterraneas ac fontes à sole, aut uento, aut calce calefcere affirmant. G.

Credo, sed Georgius Agricola, et post *Sole, aut uento, aut calce aquas subterraneas non calefieri.*
hunc Reinerus Solenander sententiã eorum doctissimẽ confutarunt. Nam solis radij aquam sanẽ in hoc orbe profluentem excalefaciũt, stagnũ autẽ uel exiguum etiã media æstate per integrum diem illuminantes non item,

tantum abest, ut aquam in imis terræ
 uisceribus abditā calefacere possint,
 præsertim in hyeme, cum longissimè à
 nobis absint. De uento sic intelligas:
 si is nō continuè perseuerat, ut re ipsa
 experimur, quomodo aqua perpetuò
 calēs ab eo fieri potest? Calx autē cum
 uiua in terrę uisceribus excocta nō res-
 periat, licet materia eius, nempe sas-
 xum calcarium occurrat, neq; aquam
 calefacere, neq; odoratu naribus perci-
 pi potest, ut extrinsecus illo excocto,
 & aqua restincto, accidere solet. aliàs
 odor ipsius naribus perciperetur, & a-
 qua calida naturam eius seruaret. M.
 Non est quòd plura de his mihi recen-
 seas. fidem tibi habeo, qui diligentius
 ista, quàm pleriq; alij perscrutatus sis,
 oro te, ut deinceps mihi indices quis,
 & quotuplex aquarū tum natura, tum
 manufactarum calidarum usus sit. G.
 Omnes ferè duplici in usu habentur,
 nempe ad potū & balnea. Limpidæ
 uerò & claræ potu non sunt ingratae.
 sulfuratę, bituminosę, alięq; turbidę
 & uiscosę una quadam re subterranea
 magis

De usu aquarum
 naturalium.

Aquę natura-
 les calidę quę
 potu conueni-
 niant.

magis, quā varijs infecte minimè, ut supra diximus. M. Sunt nē semper aquę iste medicatę salubres? G. Nequaquā sed interdū noxię, ut anno bisextili, & cūm pluuię circa uer cōtinuę durant, frequētesq; grauidarū abortus fieri, & arborū fructus corrumpi solēt. Tunc, inquam, nonnulli grauiā incōmoda, nonnulli mortē ex illarū usu incurrūt, quemadmodum cūm alijs annis, tūm sexagesimo in plurimis sumus experiti. Verūm id nō ubiq; nec semper, nec omnibus accidit. auctores sunt, qui illas à sydere corrūpi affirmant, quo etiā quartanę febres fouentur, & oīa quę sub cœlo sunt, permutationē suscipiunt. Quin etiā uenti septentrionales et imbres omnes aquas natura calidas uiciāt, sed hī decē potissimūm diebus, illi tribus. M. Quo anni tempore, & quōta diei hōra, & quādiu tum potui, tum balneis calidorū fontium utendū censes? G. Verno, ut temperatiore, nō mirum mense martio, aprili, maio, & autūnali ut septembri, & octobri, presertim in Italia, et alijs regionibus non

Quando de
quę medicatę
salubres aut
noxie.

Quę aquas
medicatas ui-
cient, minusq;
salubres red-
dant.

Quo anni
tempore me-
dicatis aquis
utendum.

nimiū intemperatis. apud nos autem
 ubi cœlū frigidius in uere, in maio &
 iunio, post caniculares ad octobrē us-
 que. M. Quid si menses hī à natura sua
 recedant, & aquæ istæ medicatę, iuxta
 altissimos montes, aut in uallibus, ubi
 frigidissimus spirat aquilo, sitæ sint,
 aut niuea montiū cacumina aērē refri-
 gerent, aut ipse medicatorū fontiū, ac
 balnearū situs, tota uē regio septentri-
 onali orę pateat, ad meridiē uerò mon-
 tium altitudine, & uicinia cōtegatur,
 aut ipsa regio septentrionalis sit, quæ
 oīa plæruncq; in Germania & alijs simi-
 libus plagis conspīcari licet. G. Tunc
 alijs quoq; mensibus utiles sunt. nō es-
 nim hīc spectandū qui menses, sed quę
 aëris temperies existat, atq; tunc ma-
 gis usus illarū erit, cū aēr tēperatus
 euaserit: etiamsi talis in diebus canicu-
 laribus inueniatur. Nam frigidus aēr
 si quid aliud, corpus balneis rarefactū,
 maximè offendit. At cū membrum
 aliquod roboris duntaxat conciliandi
 gratia, ut in podagra, uel chiragra, nō
 autē totum corpus lauare cogitamus,
 talis

*Que tempus
 utendi aquis
 naturalibus
 immutent.*

*In caniculari-
 bus interdum
 balnea condu-
 cunt, si aēr
 temperatus
 est.*

*Aēr frigidus
 lauantes of-
 fendit.*

talis temporū anni circūscriptio locū
 minus habet. M. Ad totius igitur corp
 poris curationē, quę aque istius potu,
 & lauacro absoluūtur, temperatus aēr
 requiritur. G. Præcipue: quanquā ad
 partes quoq; corporis curādas semper
 is eligendus sit, si haberi queat. sin autē
 non concedatur, aquam in conclaue
 calidum quotidie deferre consiliū est,
 atq; ita etiā nonnulli in mediā hyeme
 balneis feliciter usi sunt; quamuis lau
 dabilius lauacrū sit, quod aēri exposi
 tum est, & solis radijs perlustratur, cu
 iusq; uapores forās exhalant. In hoc es
 nim lauantes liberitūs trahūt spiritus,
 et minus capite offendūtur. Vbi autē
 crassi, & nebulosi uapores balneas
 perpetuò obsident, ut in Fauorinis as
 pud Rhetos, propter ædificij in quo
 continentur, uiciū, mirum est quā
 cerebrū turbent, & sensus obtundant.
 Hoc autem obseruandū est, cum dura
 urget necessitas, nullum anni tempus
 ad lauacionem refugiendū esse. Nam
 aquæ medicatæ tam hyeme, quā æ
 state uires suas conseruant. Sin au
 tem aēr ambiens sit frigidior humi

Aēr temperatus ad totius corporis curationem in aqua medicata usu requiritur.

Aēr quomodo corrigatur.

Balneum optimum aēri expositum.

Balneū etiā hyeme aliquando concedendum.

Aqua medicata tam hyeme quā æstate, uires suas conseruant.

Aque medicate calide potationis usus. Aque medicate ex quibus partibus humores purgent, & que uicia discutiant.

Quomodo aeger ad potationem aque medicate præparandus, & illa assumenda sit.

diorq̄, igne in conclauī excitato, ad mediocritatē reduci, uel calidior fieri potest. M. In quem usum aqua medicata calida bibitur. G. Partim ut corporis humores expurget, præcipuē autem in uentriculo, intestinis, & uenis meseraicis contentos, (nam eas partes statim, integris uiribus attingit) partim, ut intemperiem illius immutet, uiciaq̄ pulmonum, spirandi difficultatē, saniem in pectore absq̄ ulcere contentam, nec nō iecoris, lienis, coli, ilei, renumq̄ affectus, & aquam inter cutem discutiat. M. Quomodo ægri corpus ante potationē aquæ præparandum est. G. Anteq̄ ille ad fontes hosce proficiscatur, expurgari domi, aut in ipso loco, ubi scaturiunt, debet: per initia quidem medicamento leui, quod primas uenas euacuet, quale est, Casia fistularis, cū anisi & zaccari momēto, aut Manna, aut Benedicta, aut Catholicō, aut Electuariū mistum ex Benedicta & Diasebestē utriusq̄ semuncia, aut syrupus noster Diasereos cum aqua adianthi, pro periti medici iudicio.

iudicio. Altero die, si res postulat, sanguis mittendus. In sequentibus reliqui humores preparari ad excretionem, zu lapijs, apozematis, syrupis & decoctis, pro singulorum natura: tandem efficacioribus medicamentis, siue solidis, siue liquidis educi debent. Sic igitur æger purgatus defatigatusq; uel ex itinere, uel ex medicamento, die uno & altero, aut etiam pluribus se recolliget, & tandem aquæ istius medicatæ potionē as-
Quies corporis ante usum aquæ medicatæ utilis.
 sumet. Verùm diligenter curabit, antequam illa utatur, ut cibum pridie assumptum cōcoxerit tum in uentriculo, tum in iecore. M. Quibus notis hoc cognoscam? G. In hoc quidem, si nulla tensio in præcordijs, nec moles aliqua, nec grauitas sentiatur: in illo autem, si æger nihil acidum, nihil nidorolentum, aut cibi qualitatem, & grauiter olens quippiam eructet, sed aluum quotidie pro assumptorum ratione deſiciat. Quæ si natura quotidie, aut saltem altero die nõ descendat, tertio sollicitari glande subiecta, aut clystere indito debet, aut catapotijs alephanginis, aut hiera picra, aut
Concoctio ciborum ante aquæ potionē necessaria.
Concoctionis notæ.
Aluus quibus ducenda in

aquæ medicatæ usu.

Incommoda ex retentis recrementis.

Labor, inedia, curæ, uenûs in aquæ medicatæ usu nocent.

Venus tum optimam sanguinem, tum spiritum uitalem exhaurit.

Quando & quomodo aqua bibenda sit.

manna, aut casia, ne crudi humores ex stomacho per totum corpus nimio balnei calore distrahantur, & omnigenos morbos inducant. Quinetiam si urina pro consuetudine tincta reddatur: si sputa & pituita e pectore excreata sint, ne in corpore diutius retenta, ad imbecilliores eius partes deferantur, potio aquæ melius proficiet. Corpore iam hisce omnibus recrementis libero, æger non labore, non inedia debilitatus, nec curis animi affectus, sed alacris, & quietus aquam istam bibere incipiet, abstinerebitque interea dum bibit, uenere. nam corpus infirmum, cum alia modo commemorata, tum illa magis adhuc exhaurit: quia præter optimam sanguinis portionem, spiritus etiam uitalis per hanc exhalat. M. Quo tempore, & modo aquam medicatam potandam censes? G. Mane post solis exortum, æger, ubi sponte experrectus est, et cœnam hesternam frugalem concoxerit, tam calidam, quam ferre potest, ex ipsa scaturigine sumptam: imbecillis autem in lecto, aut sedili ex fonte ipso allatam quietus bibet. Sin autem

tem non satis calida per se fuerit, uitreo uase condita, ad ignem calefiet, ea uerò

mensura, quæ uentriculo grauis nō sit,

*Mensura autem
que medica-
te bibenda.*

M. Omibusne eadem conuenit? G. Nequaquã, sed huic maior, illi minor.

hinc alij tres, alij quatuor, alij quinque cyathos sustinere citra incommodum possunt. Quantamcunq; autem unus-

*Quanto tempo-
re tota aqua
bibenda.*

quisq; requirit, eam omnem hora dimidia, aut certè integra assumet: deinde leniter inambulabit, sed extra aërem frigidum.

Ambulatio post aquam potum prodest.

Sunt autem qui tribus uicibus, ac paulatim illam bibendam esse dicant, prima libram, altera sextarium, tertia

*Alius bibendi
modus.*

sesqui sextarium, id quod prudenter faciunt, si aliam nō antea assumant, quàm prior sit reddita. uulgares tres sextarios propināt, sed ita, ut singulis potionibus interponant horam. Hic autē aduertendum est, quemadmodum paruas, ita copiosas nimis aquæ potiones nihil pro-

*Vulgaris potandi
modus.*

ficere, hæ etiam uentriculum grauant, relaxant, & statim sine humoribus educendis effluunt, ut etiam nullam uim corpori insinuent: illæ imbecilliores sunt, quàm ut in corpus aliquid agere

Copiose nimis & parue potiones nihil efficiunt.

*Idoneus aquæ
modus mini-
mus libra, ma-
ximus sesqui-
sextarius.*

*Italicus mo-
dus aquæ bi-
bendæ.*

*Nationis cu-
iusq; naturæ
& consuetu-
dines cogno-
scendæ.*

*Quando ma-
ior aquæ me-
dicatæ potio
concedenda.*

possint. Minimus itaq; modus nō mul-
tò infra librā, præsertim in adulta ætate
subsister: maximus sesquisextariū nō ex-
cedet. Hæ mensuræ corporibus medio-
cribus, hoc est, nō nimium exiguis & im-
becillis, aut contrā plus æquo amplis &
ualentioribus, bibacioribusq; satis esse
poterunt. In Italia tres sextarios ægris
permittunt, imò quatuor & dimidium
cum triente, uocant tria Bocalia, & un-
cias quatuor. Singula autem illa con-
stant sesquisextario. Germani etsi *φιλο-
σόφου* sint, tamen aquam siue dulcem,
siue medicatam, copiosam ferre ne-
queunt. Qua de causâ medicus cuiusq;
nationis & naturæ cognitionem ratio-
nemq; habere debet. Hoc interim negli-
gendum non est, ubi locus affectus lon-
gissimè à uentriculo disidet, maiorem
copiam aquæ permitti solere, modò ille
hanc sine molestia digerere possit. Non
enim omnes æquè ualidi sunt, & pares
habent concoquendi digerendiq; facul-
tates. Porrò ut aqua pota facilius ad
partem affectam perueniat & minus
flatus excitet, interdum cinamomi ses-
qui

qui drachmam, cubearum, calami aromatici, singulorum semidrachmam, anisi, fœniculi, utriusq; scrupulos duos, musci grana tria, in puluerem redacta, ex zaccaro aqua artemisiæ soluto in pastillos formato, aut ut uulgo dicunt, rotulas, quæ pendeant drachmam unam, aut duas. Ex ijs unam aut alteram, uel ante, uel post aquæ potionem assumere licet. Vbi iam aqua pota rursus, aut semel, aut per uices reddita fuerit omnis, uel certè maior eius portio, siue per urinam, siue per aluum (urina autem tin-
cta, quæ aquam subsequi solet, excre-
tam illam esse plerunque, sed non sem-
per indicat) cibum capere tempestiuum
est. M. Quid si primis diebus illa in-
feriùs non descenderit? G. Clystere ex
aqua ipsa medicata cum melle, zaccaro
& sale educenda est, & cibus longiùs
differendus. Idē etiam faciendum est, si
illa per urinam, aut uomitum duntaxat
reddita fuerit. At non omnes similiter
illam excernunt, sed alij in lecto, alij in
sedili, alij in ambulando egerunt. Nec
cibus antè sumendus est, quàm uenter

Urina copio-

sa & tinctoria

aquam reddi-

tā esse notat.

Cibus.

Aqua medica

ta si rursus nō

excernatur

quid agendū.

Aqua per uo-

mitū reddita.

Non similiter

omnes aquam

excernunt.

Cibus nō ante ea liberatus fuerit. Nihil enim est desumendus, quam aqua sit excreta. Abstinentum à potu aquæ, si post tertiam potionem nō reddita fuerit. Somnus à potu aquæ medicatæ, quando concedendus. Inambulatio à cibo conceditur. Quando cœnandum, & quibus. Que sumenda si uentriculus in eadem ferre nequeat. Somnus quando iucundus. Potio aquæ

ea liberatus fuerit. Nihil enim est detrius in medicatæ istius aquæ usur, quam si pota retineatur, eoq; si id fiat, post tertiam eius potionem uitanda est. A prandio sicut etiam post aquæ medicatæ potionem, somno interdici debet. sin autem caueri nequit, saltem horis duabus post cibum ineatur, non decumbendo, sed in sedili, capite eleuato. quanquam præstiterit uigilem esse, & tempus iucundis, honestisq; colloquijs terere, & si aër non dissuadet, modicè in ambulare, ut cibus ex stomacho facilius descendat. Vesperis autem cœnandum non est, nisi æger ualde esuriat, & cibum in prandio sumptum probè concoxerit. Tunc enim duorum ouorum lutea albumine reiecto assumet, & modicum uini meraci superbibet. sin oua abhorreat, micam panis uino intinctam comedet, & coriandri zaccaro conditi, quod satis est. sesqui hora post, lecto se committet, quiescetq;. Quòd si stomachus post quinque, aut sex dies aquæ fastidio afficiatur,

tur, aut flatu, ructusque oriantur, po-
tionem die uno intermittet; cinamo-
mo autem, caryophyllo, nuce musca-
ta, zinzibere, galanga, omnibus zac-
caro conditis recreetur. Sæpe electua-
ria quædam aquæ primis diebus ad-
iungemus, ut ipsa facilius ad mem-
brũ affectum, præsertim longius situm
perueniat, minusque inflet. Potest igitur
electuarium præscribi, quod reci-
piat. Cinamomi sesquidrachmam, na-
sturcij, calami odorati vulgaris, sin-
gulorum semidrachmam, anisi, fœ-
niculi singulorum scrupulum. Hæc
detrita in zaccaro artemisiæ aqua so-
luto in tabellas redigantur, tribus mu-
sci granis adiectis. Singulis quaternis,
aut quinis diebus potio intermitti po-
test, & alius iniectione ex aqua medi-
cata cum melle roremarino cõdito, vul-
go anthosato, & oleo rosaceo & cha-
moemelino sollicitari. M. Quandiu me-
dicatæ istæ aquæ bibentur? G. Id mor-
borum naturæ & status indicabunt, ali-
quidam diebus sex, aut septem, ali-

*medicatæ
quando inter-
mittenda.*

*Quibus uen-
tricus fasti-
dio laboras
recreandus.*

*Electuaria
cur primis die-
bus aquæ me-
dicatæ adden-
da sint.*

*Electuarium
ad aquæ po-
tionem.*

*Quandiu a-
que medica-
tæ bibende.*

D. iij

*Nota certa ab
soluæ purga
tionis ex aqua
medicata.
Lauatio.*

quindecim, aut pluribus indigent. Ceterior autem absolutæ purgationis nota est, cum aqua talis excernitur, qualis assumpta est. M. Quid post absolutam potionem agendum censes? G. Balneum experiendum, nam hoc cum singulare, & partibus idoneum sit remedium, quod Græci *τοπικόν* appellant, potionem, ut uniuerso corpori accommodatam sequi debet, si morbus hoc quoque postulat. Nam externis præcipue uicijis dicatū est: quanquam etiam ad interiores affectus, sed minus quam

*Lauatio in a=
qua medicata
ad que conse=
rat.*

potio conueniat. Sanat igitur scabiem, lepram, elephantiasim nondum inuenteratam, prurimum, impetiginem, œdemata, uiriliginē, inflationes, tumoresque alios contra naturam, adhæc ad nervos resolutos, tusos, cōtractos, tremulos, dolores coxarum & aliorum artuum, chisragram, podagram, nec non ad iecoris, lienisque morbos prodest. Id autem notari debet, cum balneis naturalibus sæpe de uiribus suis aliquid decedat, ipsæque non adeo morbis ad quos præscriptæ sunt, respondeant, aliqua eis adijcienda

*Correctio bal
nearum natu=
ralium.*

cienda esse, ut efficaciores perfectioresque reddantur. Nam si membris resolutis balneum accommodetur idoneum, *Balnearum autem res quibus augenda.*
 paralyticis medicinis corrigendum est. Eodem modo in aqua subter cutem & *Plures aegri non eisdem balneis insidendum.*
 alijs uicijs agendum, ut postea intelliges. Præterea non omnes aegri in unum alueum insidebunt, ut plerisque in balneis fieri solet, quasi multiplices & uarij affectus eodem remedio discuti possint: sed sua cuique solia, pro morbi eius natura adhibenda sunt. M. Statimné post potionem, aut citra hanc balneis utendum erit? G. Minime, sed corpus antea præparandum est, ut balneum cum fructu & commodo experiatur. M. *Corpus lauationi præparandum laconico.*
 Qua ratione amabô id fiet? G. Laconico seu ut uulgo uocant, balneo sudatorio, ex cuius usu meatus cutis adaperiuntur, ut aqua medicata facilius ad interiora penetret. M. Quo diei tempore aeger illi insidebit? G. Horis duabus ab exortu solis, cum scilicet aër à nocturnis uaporibus expurgatus fuerit: paululum autem in laconico, aut hypocausto contiguo, aut balnei aëre antea im-

*Quam calido
& alto lau-
cro insiden-
dum.*

*Quot horis
lauandum.*

*Pro corporū
statu lauatio-
nis tempus
prescriben-
dum.*

*Frigidi & mu-
lieres diutius
ferre balneum
possunt.*

morabitur : deinde lentè in lauacrum descendet, eiq̃ primis diebus non ita calido siue natura, siue manufacto, ieiunus ad umbilicum, si inferiores partes laborant : sin aut mediæ, aut superpreme, ad ceruicem usque demergetur, ad dimidiam circiter horam, aut paulò diutius in eo perseverans. Altero die eodem tempore balneum accedet, eiq̃ paulò calidiori ad stomachi regionem usque immergetur, & diutius quàm antea, nempe horam integram, aut sesquihoram immorabitur. Tertio die eodem tempore matutino balneis adhuc calidioribus insidebit, & tot horis, quot nimirum vires tolerare poterint, continuabit. Aduertendum autem calidos, raros, imbecilles, uel ab origine, uel à morbo, macilentosq̃ diu balneis præsertim calidioribus insidere non posse, nec debere. frigidos autem, humidos, bene habitos, & fortes diutius : mulieres diutissimè : nempe in aurora horis tribus, aut quatuor, uesperis duabus, aut tribus, quod etiam satis esse iudico, sicut prioribus horam dimidiam, aut integram,

gram, aut summum sesquihoram: alijs Quatuor aut
 duas, aut plurimū tres manē, unam, uel quinque, aut
 duas uesperī, balneis insidebunt, sic tax sex horæ à
 men ut quatuor, aut quinq; aut sex, aut prandio ad ue
 septem, ubi natura tardius cōcoquit, aut spertinam la
 multū cibi ingestum fuerit, horæ à pran uationem in
 dio ad uespertinum lauationis tempus tercedent.
 intercedant. In Germanica gente quidā Mala lauandī
 totos dies noctesq; mergorum instar, consuetudo.
 balneis incubant: cibum potumq; in eis Repleti cibo
 ad satietatem usque sumentes, nullo uel aut potu bala
 breuissīmo spacio ad aluū deiciendam neis abstineāt.
 interposito, aut saltem exiguo, ad illa re uertuntur. Nuper apud Rhetos in bal
 neis Fauorinis uidi nonnullos tum ci bo repletos, tum prorsus ebrios in illis
 obdormire, ut mirū fuerit, eos crudita te, colicisq; aut alijs perniciosis morbis Longa mora
 non laborasse, & uires eorum concidisse, aut febri, aut lippitudine correptos, in balneis no
 aut subita etiam morte oppressos fuisse. xia.
 Infirmi natura, uel morbo, non parum Exeundum ē
 periclitantur, si diutius, quā par est, balneo prius
 balneo insideant, satius enim est antea quam anima
 exire, quā animo deficere. Quare nu delinquat,
 merus horarū à me propositus unicuiq;
 pro

Tempus bal- pro sua natura & statu faciet satis, nisi
nei cuiq; pro fortè aliquid superuenerit, quod uel ab-
sua natura & stinendum in totum balneo, uel pau-
statu præscri- cioribus in eo residendum horis, uel se-
bendum. mel tantum lauandum in die suadeat,

ut omnibus imbecillis etiam consulo.
 M. Nondum retulisti, num potio in to-
 tum sit absoluenda, et deinde in balneas
 descendendum, an alternis diebus aqua
 medicata bibenda, alternis lauatio sit

Sententiæ
medicorum
de potu aquæ
medicatæ &
lauatione ad-
hibenda.

G. Dicam, tres sunt in hoc
 medicorum sententiæ: quidam aquam
 primum diebus aliquot succedentibus
 bibendam esse affirmant: quidam hoc
 die potandam, altero in ea lauandum
 censent, ut sex diebus ter aquæ potio,

ter quoq; lauatio adhibeatur, at si mor-
 bus longior fuerit, diutius aquam bi-
 bendam, & deinde etiam in ea lauand-
 um dicunt. Mihi autem placet, saluo
 aliorum iudicio, ut aqua prius corpo-
 ris purgandi gratia bibatur, uel sex, uel

Potio aquæ
quot diebus
continuanda.

septem, uel decem, uel quindecim, uel
 pluribus diebus pro morbi conditione:
 deinde etiam lauatur totidem, aut plu-
 ribus, & si morbus externa potissis-

imum

mum affligat , ut citra potionem bal-
 neum adhibeatur. Imbecillis, qui aquæ
 potionem desiderant , tertio quoque
 die, uel duobus continuis eam bibens-
 dam, tertio conquiescendum esse cen-
 seo, & in eo clysterem ex illa confe- *Clyster ex aqua*
 ctum, sicut supra monui, injiciendum, *qua medicata*
 qui sæpe amplius quàm potio aquæ *utilis.*
 proficere solet. Germani nostri cum
 φιλολογοί sint, balneis magis utuntur, *Germanorum*
 siue morbus interiora, siue exteriora *in lauando*
 corporis membra obsideat: & si quan- *abusus.*
 do bibunt, quod tamen rarius accidit,
 id in ipsis balneis plærunque, eademq;
 hora, & die faciunt, quo balneis insi-
 dent, magno errore & incommodo. *Cur nõ aque*
 Nam quæ per aluum & urinam excer- *medicæ po-*
 ni debent, balnei calore per totum cor- *tus & laua-*
 pus rapiuntur, fiuntq; humorũ motus *crum simul eo-*
 contrarij. Nam aquæ potio per inferio- *dem tempore*
 ra, ut dixi, corpus purgat: balneum hu- *conueniant.*
 mores ad externã cutem euocat, & per *Potionis &*
 meatus discutit. Qui ergo rectè & pru- *lauacri con-*
 denter aquis medicatis uti uelit, eum *trarij motus.*
 modum & ordinem, quem præscripsi *Vera medica-*
 antea, sequatur, omniq; cibo, potu, & *te aque usus*
 somno *ratio.*

Cibo potu & somno abstinere, quandiu in illis reficitur
somno in balneo abstinendum. debet. Sin autem quis cibo se carere possit
 se tantisper diffidat, uuarum passarnm

*Ante balneū
 quid sumere
 liceat.*

Corinthiacarum aqua elotarum cochlearia duo, cum triplo uini diluti modo ante balneum assumet, aut pruna aliquot in aqua macerata, aut panis tostī, maceratiq̄ue in uino diluto, aut Marcici dicti paululum, aut bellaria quaedam, conditāque zaccaro, ut corticem citri, aut mali medici, similiāque ingeret. In Italia plærunque aliam

Italorum modus in aquarum potionibus.

quam medicatam bibere, in alia lauare solent, eo quòd hæc magis potui, illa balneis accommodata sit, uerbi gratia, si potionem sumat æger ex aqua Villensi, balneum ac lauatiōnem in aqua Corsenæ absoluat. *M.*

Balnei profuturi nota.

Quibus notis cognoscam, an balneum sit profuturum? *G.* Si uenter statim primis diebus spinam uersus contrahatur; sin autem infletur, aut torminibus affligatur, inutile erit, sicut etiam si quis in primo ingressu urī & rodi intus uideatur, deinde horrere incipiat. *M.* Quot diebus in totum

balneis

balneis citra potionem utendum erit.
 G. Certò præscribi id nequit. nam alia alijs efficaciores: deinde hi diutius, illi minus in eis perseverare possunt. Quæ natura calidæ sunt, citius vires suas corporibus insinuant: quæ igne calefiunt, tardius. In Germania medici agris alijs octuaginta, alijs nonaginta, alijs centum, alijs plures lauationis horas imperant, cum tamen ignorant, quot quisque ferre potuerit. Hinc fit communiter, ut qui multis horis quotidie lauant, diebus octo, aut quindecim curationem absoluant, qui paucioribus viginti, aut triginta, verum sine ullo ordine & iudicio. Sava-ronola meminît quosdam suo tempore menses duos, & plures balneis usos fuisse, indubiè paucis quotidie horis. Sunt autem, qui tunc à balneis abstinendum esse doceant, quando cutis ex facultate illarum nimirum exsiccata rursus consanuerit: quamquam inueniantur, qui bis, aut ter exulcerentur, conualescantque, alijs vero ne semel quidem, sed materia in his paulatim

*Lauandi tem-
pus uniuersum certò præscribi nequit.*

Balneæ natura calidæ efficaciores: manifestæ tardius operantur.

Medicorum error in præscribendis horis.

Exulceratio cutis nõ semper laudatur.

*Vulgarium
medicorum
error in cutis
exulceratione
indicanda.*

*Incommoda
ex cutis ro-
sione.*

paulatim per meatus digeritur, quod indubiè pro corporis habitu, siue raro, siue denso, siue mediocriter accidit. Non mirum est eos, qui iuxta fontium uenas calidissimas per totos aliquot dies, & noctes resident, statim exulcerari. Non est facultati ac laudi balnearum quarumcunque cutis rosio exulceratioq; tribuenda, sed potius acrimoniæ salis, ac nitrî, quæ in eis continentur. Si eiusmodi aqua medicata bibatur, cutis multò facilius exulceratur, adhuc recens & mollis. Siccata iam rursus per se confanescit. Valde igitur errant qui tamdiu lauandum esse censent, donec cutis erodatur, nam inde sæpius apertiones, uel obstructions, alijq; multi affectus oriuntur, qui ad mortem usque perseverant. Quare non est expectanda exulceratio, ut paucis diebus curatio absoluat, cum non sine periculo fiat, præsertim in ijs, qui corpore tenui, uel non satis purgato, sed cibus etiam in balneis assumptis pleno adeò continenter eis insident. *M.* Quod igitur certius signum curationis

tionis in balneo absolute iudicas. **G.** Certum cura-
 Si corpus melius quam antea habere tionis iudiciū
 ceperit, & functiones naturæ uege- in balneo.
 tiores existāt. Nam qui non adeo mul-
 tis recrementis humorum redundant, *Cutis quibus*
 & probè antea purgati sunt, decenti- *facile, aut dif-*
 uictu utuntur, eorum cutis nō tam fa- *ficulter exul-*
 cile sicut aliorum, qui contrario modo *ceretur.*
 se habent, rubescit, eroditurq̄, nisi uio- *Pericula ex ni-*
 lenta illa, & continua lauatiōe, uim *mis continuo*
 naturæ intulerint. quanquam nonnul- *balneorum*
 li ne sicquidem cutis ruborem contra *usu.*
 hunt, sed mortem potius sibi accele- *Quid ex uio-*
 rant, aut tantam uiscerum imbecillita- *lenta lauatio-*
 tem accersunt, ut nunquam ea ad pri- *ne accidat.*
 stinum robur restituere possint. Fateor *Cur fontes sa-*
 quidem exulcerationem illam ex *lubres fiant*
 balneis cōtractam agris nonnunquā *exitiales.*
 commodi aliquid adferre, sed id quoq̄
 citra illam euenire potest. Vnde fit, ut
 fontes illi sacri, & salubres aquarum
 medicatarum exitiales, & perniciosi
 uulgo estimentur. sed homines pru-
 dentes nullam rem tam utilem, et com-
 modam esse norunt, quæ non, si malè
 & temerè ea utamur, noxia fiat & pe-

*Malus bono-
rum rerum ab
usus.*

*stifera. M. Q*andiu eger balneis in-
 debet, iam mihi constat, quomodo au-
 tem illas egressus se geret, etiam audis-
 re desidero. *G. Rectè mones. curatio*
Balneas egres- enim non solum in balneis, sed etiam
sus quomodo extra illas fieri debet. Primum igitur
se gerere de- in tepidario calidis linteis, aut spon-
beat. gis siccis abstergi, curiosèq; in uesti-
Quies. mentis inuolui debet, ut frigus ad eum
Sudor. non aspiret; deinde in cōclauis, & lecto
 calido, à uentis & aëre tuto, ad horam
 decumbet, sudabitq;, si natura ad id
 absq; multis & grauib; operimentis
Somnus à bal- procliuis est, somnumq; breuem, si uo-
neo. let, à sudore captabit, non antea. Et si
 uerò hic etiam non superueniat, tamè
 eger per id tempus, quod dixi, in lecto
 conquiescet, inde sudore, si erupit, linteis
Friccio resolu- absterso, totum corpus fricetur,
tis maxime cō- presertim resolutis. Ante omnia uerò
uenit. caput exiccandum est, ut quod plu-
 rimùm offendatur, si recrementa eius,
Caput exiccā- ob cutem obstructam, nō euaporent.
dum quare à At si frictiones ob dolorem, aut ulce-
balneo. ra fieri nequeant, glans subiicienda est.
 Indutus iterum uestimentis, in aërem
 tem

temperatum & purum egredietur, donec iterū refrigerat paululum, aut in conclauī modicē ambulabit, ut flatus & uapores ex balnei calore contracti discutiantur. In nephritide, & urinæ difficultate solent etiam quædam condita, & pulueres exhiberi post balneū, uel aquæ potionē, nempe electuarium Iustinianū, aut Lithontribon dictum, uel medicamentum quod recipit, Nucleorum persicorum, cerasorum singulorū drachmę duæ: dauci, seseleos montani, singulorū drachmæ sex: seminis fœniculi, anisi, glycyrrhizę singulorum semuncia, artemisiæ uncia, zaccari modicum, In puluerem redacta mixtaq; , cochlearis instar ex uino albo tenui, uel aqua naturali, si huic malo conuenit, assumi debent. Aliquando zupia quædam, uel decocta, quę renes & uesicam affectā respiciunt, leuiterq; urinam mouēt, qualia optimē fieri possunt, ex benedicta, caryophyllata, aquilegio spinoso, carduo benedicto, & similibus: uel ex aquis aquilegię spinosi, adianthi, utrius

Exercitatio à balneo qualis & quam ob causam.

Electuarium Iustinianum.

Lithontribon.

Medicamentum in nephritide efficax à balneo.

Puluis ad calculum.

Medicine ad renum & uesicæ uitia.

*Instillatio ac
fotus aquæ
medicata.*

*Instillatio quã
do conueniat,
quibus in mor
bis & parti
bus.*

*Fotus ex aqua
medicata, uel
luto ipsius qui
bus conferant.*

*Instillandi a
que ratio.*

usq; fescuncia, olei ex granis iuniperi
guttis tribus. M. Potestné aqua medi
dicata alijs modis, quàm potu. & laua
tione ægris prodesse. G. Vtiq; in
stillatione & fotu: uerùm hęc curandi
rationes singularibus membris affe
ctis, ut superiores, toti corpori ac
commodantur. prima barbaris gut
ta, Italis ducia uocatur, qua synci
piti quidem cùm cerebrum fluxioni
bus obnoxium est, aqua instillatur: oc
cipitio autem, cùm neruorum, spineq;
dolores, resolutiones, & similes affe
ctus urgent. Altera fotus est ex ipsa a
qua, aut eius luto, quod iuxta scaturi
ginem, et emissaria fontium reperitur.
hoc remedium membris induratis, cõ
tractisq; & dolentibus, nec non infla
tis, & tumidis congruit. M. Quomo
do aqua capiti instillari debet. G. Cũ
syncipiti instillanda est, caput linteo
circundetur, ne illa diffluat: tempora
uerò, & frons oleo myrteo, & masti
chino, cui adiecti sint myrtorum, cu
pressi, bistortæ, mastiches, terrę sigil
latę, singulorum scrupuli duo, ceræ
modicum,

modicum, illinantur, ne humorū materia calore aque ad oculos, alia uē mēbra concitetur. Hoc autem caueri debet, ne aqua iusto sit calidior, aut frigidior, et cōtagione aliqua infecta. Cū uerò in occiput danda est, caput lintheo non circundandum, sed aqua per spinam fluere sinenda est, ut etiam uis illius insinuetur. M. Quando hæc fieri oportet? G. Non primis lauationis diebus, sed ubi corpus iam aliquādiu illi assueuerit. Instillanda autem quotidie est ad horam dimidiam, qua nimirum ad interiora penetrasse iam deprehendi potest. Id porro obseruandū est, omnes aquas sulfureas, bituminosasq; si uehementer calidæ instillantur, capiti, uentriculo, iecoriq; adeo esse periculosas, ut per sæpe mortem inferant: præterea Germanis & alijs qui copiosiore alimento utuntur, cuiuscunq; aquæ etiam non admodum calidæ, instillationem esse periculosam. M. Quomodo fetus adhiberi solet? G. Nunc linteis, aut spongijs aqua balnearum imbutis, madidisq; fouentur:

Cautio aquæ nimis calidæ aut frigidæ.

Instillationis tempus.

Pericula ex aqua nimis calida instillata.

Instillatio in caput cur in Germanis periculosa.

Fetus ex aqua & luto.

nunc luto ipsa emplastri modo obducuntur. Id uehementius, quam aquæ fortis operatur: quia non tam facile euanescit. Cauendū, ne refrigescat, sed tantū diu in membro relinquendū, donec calorem seruauerit. Quod si per initia non satis calidum haberi poterit, ipsa aqua ex scaturigine sumpta calefiet, atque ita membrīs inducetur. Ramex flatuosus, aquosus & carnosus, primum uapore calentis aquæ, ad quartā horæ partem recte fouetur: deinde luto obducitur, cui decima pars sulfuris uiui in puluerem redacti sit adiecta. Omnis aqua inter cutē species, quam uis balnearū aqua in primis discutiat: tamen etiam luto uentri obducto. Quod autē de sulfureis & bituminosis aquis instillandis dictum est, hoc etiam de luto ipfarū capiti, aut præcordiis, aut pectori inducto, sentiendum: atq; hæc de curandis per aquas medicatas rationibus habui, quæ cognitiōe digna putem. M. Habeo gratiā, quod ea mihi significare dignatus sis, quæ olim præceptores mei tanquā arcana quædam, sibi solis seruare uoluerunt.

Rumex

flatuosus.

Aquæ inter
cutem curatio
per fortis

Unū præter hoc adhuc exponas, an si unū dūtaxat corporis membrū aliqua curationis parte indigeat, etiā totius corporis euacuatio sit necessaria? G. Indubiè, nam calor aquarū humores superfluos quoscunq; in corpore contentos, ad partē affectā, aut aliā nobis liorem prouocat, unde morbi sepe incurabiles oriūtur. M. Quis cibus communiter in balneis conuenit? G. Qui boni succi sit, & concoctu facilis, ut oua recētia, iuscula, ex capis pullisq; cohortalibus, elixis: deinde etiā eorū carnes, hedorumq; & uitulorū lactantiū. Ex uenatione capreolos cōmendo si haberi possint. Inter aues autem, tum quæ pedibus, tum quæ uolatu fidunt, phasiani, perdices, attagene, palumbi, turdi, & turtures, omnesq; auiculæ montanæ laudantur. Ex piscibus saxatiles, thymali, lupi, trutta, funduli, perca, & id genus aliq. Nocent oua dura, frixa, caro agnina, leporina, nec non grandium animalium, præsertim sale & fumo indurata, ut bubula, hircina, ceruina, suilla; quanquam

Euacuatio corporis totius semper necessaria etiam cū pars tantum affecta fuerit.

Caro

Cibus & potus in balneis idoneus.

Caro.

Aues.

Pisces.

Que noceant in balneis escu lenta.

Caro grandium animalium.

iuuenum adhuc ferarū aliquando con-
Aues. cedi possit. Inter aues, quæ pedibus ni-
 tuntur, anatum, anserum, pauonum,
Pisces. & gruum esus obest. Ex piscibus indu-
 rati, glutinosi, molli carne præditi, an-
 guillæ, cyprini, qui uulgo carpe dicun-
 tur, & tinæ minus laudantur. Inter
Olera. olera, brassica, & quælibet legumina,
 poma, omnes surculorum fructus, in-
 super acida omnia, salsa, lactaria, om-
 niae genus pistorium, pulmenta-
 ria ex farinis facta, panificia, caseus.
Potus in bal- M. Quis potus conducit? G. Potus
neisquis con- sit uinum album, non acerbum, au-
ferat. sterumq; , sed modicè astringens, tes-
Vinum. nue, clarum, lene & generosum, uespe-
 rietiam rubellum optimè stomacho
 conuenit. Aqua cruda & frigida no-
Aqua cruda xia est, uinumq; dilutum, maximè au-
noxia. rem refrigeratum. si tamen illud ua-
Paulum ma- lentius sit, tunc rectè aqua cocta dilue-
gis quàm co- tur, quod dimidijs calicis instar una uis-
piosum semel ce sumi potest, nam satius est, modicū
bibere pro- singulis uicibus, quàm copiosum si-
dest. mul assumere. M. Idemné cibus ad om-
 nia uicia, quibus singule balneæ cō-
 ueniunt

ueniunt, ex usu est: G. Nequaquam,
 sed sua cuiq; morbo uictus ratio præ
 scribenda est, quæ balnearum proprie
 tati cõsentiat. uerbi gratia, quæ ex auri
 pigmento, siue arsenico constant, in
 tenui uictu uires suas ostẽdunt: quæ ex
 auro, corroborante ex optimo quoq;
 cibo & potu indigent. Podagricis cor
 poribus, rheumaticis, et id genus alijs,
 in quibus uiscosi humores abundant,
 tenuissimus uictus conuenit. In mor
 bis autem similibus, qui non ex eius
 modi glutinosis constant humoribus,
 plenior requiritur. Adhæc priores ef
 ficacioribus balneis & longiore in eis
 tempore; alijs leuioribus & breuiore
 spacio curantur. M. Audiui olim
 multa ijs, qui aquis medicatis, & ea
 rum balneis utuntur, superuenire, ut
 animi defectionem, iecoris, renumq;
 intemperiem calidam, capitis destil
 lationem, eiusq; dolorem, sitim, & as
 tui astrictionem aliaq; similia. Quo
 modo autem eis subueniam, libenter
 exte condiscerem. G. Vulgi dictum
 est, quod mali balneæ adferunt, id ipsas

aliamotiques
 in audito
 mirabilis
 Eibus: qualis
 in singulis bal
 neis & mor
 bis conueniat.

*Symptomatis
& casibus in
balnearum
usu quomodo
subueniendū
Anime dese-
ctio quomodo
corrigatur.*

tollere. uerū hoc non in omnibus
nec semper fieri didicimus. Si ergo a-
nima deficiat, aquis odoratis naribus
admotis, aut aqua cinamomi destil-
latica cum momento zūlapij rosati,
bellarijs, herbis cōditis zaccaro, quas
conseruas uocant, uel electuarijs, uel
eo quod manum Christi appellant,
uel panis momento ex uino, succoue
malipunici, aut pane marsico recrea-
ri debet. Ex his etiam cū uires imbe-
cillæ sunt, in balnei ingressu, uel egres-
su, perinde ut in ipso in seffu aliquid ex-
hibere potes. M. Quid si febris inci-
dat. G. Abstinendū a balneis. ubi ue-
rò illa remittit, casie fistularis uncię in-
stat, cū zaccari et glyzyrrhize modico
exhibendū: uel manę optime tantun-
dem, uel alia ex syrupis aperitibus
obstructiones, et refrigerātibus reme-
dia. nec antea rursus in aquas descen-
dendū, quā febris iā duobus diebus
desierit. Artus manē & uesperī teniter
fricandi sunt, præsertim si febris est dia-
ria. Cibus ex leui materia exhibendus.
potus ex aqua, cui ordeum integrū sit
incoctum,

*Febris in usu
balnearum
quibus reme-
dijs tollatur.*

*Fricatio in febre
diaria.*

*Cibus & po-
tus in febre.*

incoctum, aut uinum tenue aqua moderate dilutum, quod obstructionem aperit, et sudorem prouocat. **M.** Quomodo calori iecoris, & renum auxiliandum erit, si ex balnei calore contitetur? **G.** Cum urina transiens naturalia extrema urit, purgaturque in balnearum usu, omnia acris, salia, amara, multumque dulcia usua, generosa, & concubitus uitari debent. Cibus autem refrigerans & humidus, ex ordeis cremore, lacte amygdalino, oleribus, spinachio, bleto, lactuca, portulaca, et id genus alijs petendus est. Pisces cocti sunt saxatiles, et cancri. Potus uinum aquosum, aut glyzyrrhizae, cui cortex ademptus sit, aut ordeis decoctum, aut uuarum passerum, ex calfacta aqua maceratarum dilutum. interdum prodest uinum, in quo tragacanthi, uel seminis papaueris albi paulum inferbuerit. Quinetiam iuuat succus glyzyrrhizae die nocteque in ore retentus, paulatimque deglutitus. Sic etiam electuarium diatragacanthum frigidum deglutendum recte exhibetur. Ad idem ualet tragema mane & uesperis ante cibum sumptum, quod recipit seminum lactucae, portulacae,

Calor iecoris
& renum in
febris.

Vrinae acrimonia
quibus uir-
tigetur in bal-
neo.

Cibus in calore
iecoris.

maius uig-
si uiriditas ha-
bitur.

Potus.

Calor iecoris
& renum qui
bus curetur.

Electuarium
in calore ieco-
ris & renum.

Tragema in
calore iecoris
& renum.

cucurbitæ, melonum, papaueris albi, singulorum drachmam, cinamomi drachmas duas, glyzyrrhizæ expurgatæ drachmam, zaccari rosacei in tessellas redacti libram. Extrinsecus autem præcordia dextra ante balneas, & post illas, cerato santalino illini debêt, aut albo Galeni unguento cum camphoræ modico obduci. Lumbi autem superiores unguento hoc, quod consistat cerati santalini, refrigerantis Galeni utriusq; uncia; ex oleo rosaceo fiat unguentum. Quòd si calor citra acrimoniam urinæ infestet, syrupi acetati uncia; duræ, cum aqua intybi, & cichorii in aurora sumentur, uel syrupi ex acido citri succo, aut ex limonibus confecti tantundem ex eadē aqua. M. Quid agendū erit si caput ex balneis affectum fuerit? G. Si uapores è uentriculo sursum eleuati, ad caput ferantur, doloremq; excitant, coriandrum præparatum ex usu erit, & confectio ex cotoneis, sine aromatibus à cibo sumpta. Ante illum uerò catapotia alephangina, uel ex hiera picra simpli

Ceratum santalinum ad iecur.

Unguentum ad calorem iecoris.

Syrupi iecur refrigerantes.

Capitis dolor ex fumis & uaporibus stomachi quibus discutiatur.

Catapotia in dolore capitis.

ci con

ei conferunt, quibus communes humo-
 rum materiae, in primis uenis con-
 tenta educuntur, sin autem humores
 in capite ex calore balnearum elique-
 scant, & in partes inferiores destillent,
 Græci κατάρροον, seu ῥευματισμὸν apel-
 lāt, catapotijs assaieret, & sine quibus,
 drachmæ semissis instar, ex aqua fecni
 culi utendum. Syncipiti autem, quæ
 coronalis commissura est, puluis sub-
 tilis ex caryophyllis, uel agalocho, uel
 styrace calamite ante somnum impo-
 nendus est, melanthium autem serico
 panno, aut lineo raro illigatum, nari-
 bus admoueri debet, præsertim ubi
 defluxio est tenuis. M. Quid remedij
 consulis, si sitis excruciet? G. Vuas pas-
 fas in aqua probè lotas, cochlearis mo-
 do offeres, uel zulapium uiolaceum
 ex aqua intybi, aut cichorij, aut in qua
 ordeum sit incoctum, aut fontana: uel
 conditum quod recipit: Zaccari rosa-
 cei, uiolacei, cyrsij, singulorum sesqui-
 drachmā, Diaprunon simplicis drach-
 mam, syrupi acetati simplicis, uiola-
 cei, utriusq; quantum ad misturam sa-
 tis

Destillatio ead-
 pitis quibus
 tollatur.

Puluis capit-
 idoneus.

Melanthium.

Sitis remedia.

Conditum ad
 sitim.

tis est. Præter hæc conducit corallium,
uel cristallum in ore continere, aut nu-
cleos prunorum, cerasiorumue. M.

*Aluus astricta
quibus sol-
natur.*

Quomodo aluum astrictã soluemus?
G. In sculis emollientibus, ut malua,
violarum, aut brassicæ trientis instar,
cum zaccari momento: uel duorum
ouorum luteis crudis, iuri pisorũ, aut
gallinæ calido iniectis absorptisq; uel
uris passis duorum cochleariũ modo
assumptis; uel prunis damascenis be-
ne maturis, & dulcibus: sic tamen ut
omnia hæc paulò ante cibum suman-
tur. Ex medicamentis cassiæ fistularis
uncia, cum modico zaccaro, uel man-
na ex iure aliquo; uel catapotijs rosa-
ceis ante cænam deuoratis: uel deco-

*Clyster ad al-
ui astrictio-
nem.*

cto emollientium herbarum, cui ele-
ctuarij catholiconis uncia sit addita,
zaccarum rubrum, & salis modicum,
per clysterem indito: uel capitis uerue-
cini decocto, cui zaccarum, mel, & cas-
sia fistularis sint adiecta: uel glandi-

*Glandes ad sol-
uendam aluũ.*

bus ex melle, aut farina in massam re-
ducta & sale: uel pingui carne suilla
falsa

falsa formatis. M. Satis superque mihi
 cōmunes aquarum medicatarū facultates & usum explicasti; nunc quibus
 ex rebus fossilibus celebriores singule
 constant, quibusque morbis peculiariter
 uel utiles, uel Innoxia sint, recenseas.
 G. Faciam libenter; sed primum
 natura calidas ordine proponam;
 deinde que uel tepide, uel frigide, igne
 externo & manu calefiunt, persequar.
 Tres igitur medicati fontes in Germania
 nostra adeo feruent, presertim iuxta
 originem, ut non solum oua in eis
 coqui, sed etiam animantes, quae ipsis
 immerguntur, perfundunturque, glabras
 efficiant, ac primus est in Boemia,
 alter eorum qui a Carolo quarto rege
 Carolini dicuntur. Secundus existit
 qui olim Marci Aurelij Antonini, nunc
 Badensis dicitur, inter Martianam syl-
 uam & Rhenum scaturiens. Tertius
 qui est Martiacis visibadae in platea ex-
 tar. M. Describetres hosce fontes ex
 quibus constant fossilibus singuli, &
 quas uires obtineant, G E R O N.

*Fontes feruent
 in German
 ia tres.*

*Fons Caroli
 nus.*

*Fons M. Aure
 lij Antonini.*

*Fons Visibadae
 densis.*

AQVAE CALIDAE CAROLI
quarti in Boëmia.

*Aque Caroli-
 ne.*

*Carolinarum
 vires ex bal-
 neis.*

*Aque Caroli-
 ne quibus no-
 ceant:*

Duo sunt fontes in primo Boëmię as-
 ditu, Caroli quarti regis nomine cele-
 brati, nõ equè tamè feruētes: sed unus
 ex eis tepidus natura existit, de quo al-
 liās: alter insigniter calidus, cuius nũc
 mentionem facimus, iuxta Elbogantũ
 oppidum, aquis limpidis, inter mon-
 tes altissimos, qui partim ad septen-
 trionem, partim ad meridiem spectāt,
 emanat, sulfure & alumine imbutus:
 Eius balneę ad dolorē spinę, & coxerũ
 dicum, membraq; resoluta & contra-
 cta efficaces sunt, articularios morbos
 discutunt, renum calculos & vesicę
 cõminuunt: frigidos uulug affectus,
 album fluorem, sterilitatem emēdant;
 cutis uicia, ut scabiem, impetiginem,
 lepram, crurumq; tumores flatuosos
 & laxos dissipant. At calidis siccisq; na-
 turis & affectibus, nec non adulescens
 tibus, pueris, & extenuatis incommo-
 dant.

AQVAE

AQVAE CALIDAE BADENSES

ad syluam Martianam siue Hir-
ciniam.

Aquæ Badenses, quæ inter Rhenum
& syluam Martianam iuxta oppidum
Baden/ unde ipsæ et tota ditio nomen *Aquæ Baden-
ses.*
accepit scaturiunt, sale copioso, alumine
& sulfure modico infectæ, ut in canali-
bus per quos manant, cuius apparet.
Potæ frigidam iecoris, lienisq; & uenæ *Badensium
uires expo-
tu.*
tricoli intemperiem sanant: malum cor-
poris habitum emendant: aquam in-
ter cutem, spirandi difficultatē, asthma
discutiunt: colī, renūque dolores le-
niunt: calculum, urinæ difficultatem,
frigidos uteri affectus, album eius fluo-
rem, & sterilitatē ex frigore nimio con-
tractam tollunt. Lauatione autem frigi- *Ex balneis.*
dās à capite in pectus destillationes
sistunt: oculos humidos, sonitus intra
aures, aliāq; uicia superiūs commo-
rata, quæ ex potione corrigi dixi, discus-
tiunt. Deniq; membra tremula, & tor-
pida, rigores neruorum, aliosq; frigi-
dos & humidos affectus, nec non po-

dagricum, ischiadicum, & articularium præ cæteris balneis sanant. Postremo scabiem, impetiginem, & alias cutis maculas, crurumque inflationes, & ulcera curant. At mulieribus magis, præsertim frigidioribus natura, quàm uiris idoneæ existunt, nisi etiam frigidiore temperamento præditi sint. Calidis autem & siccis, biliosisq̃, & similibus uicijs nõ sunt utiles.

*Aquæ Baden-
ses quibus ad-
uersentur.*

AQVAE CALIDAE VISEBA-
denses uulgo *Wysbaden*

*Aquæ Mar-
ciatæ.*

*Vires Wisba-
densium aqua-
rum ex potu.*

*Balnea &
inseffus aqua-
rum Wisbaden-
sium.*

Hæ aquæ olim Marciatæ dicebantur M. Passus à Moguntia ultra Rhenum distantes, ex sulfure, alumine, & nitri modico infectæ, admodum calidæ. Vbi dolio quodam exceptæ, aliquantum deferbuerint, potæ ad frigidos totius corporis humores, asthma, difficultatem spiritus, & urinæ, aquam inter cutem, aliâq̃ id genus uicia ex frigida & humida materia contracta conueniunt. In balneis & inseffu ad morbum articularium, uterum frigidum, albos mulierum

rum fluores, podagricū, articulariumq̄
dolorem, præsertim ex frigida & humi-
da materia contractum ualent. Instilla-
tæ ad capitis defluxiones frigidas, aliã-
que uicia conferunt. Noxiæ sunt cali-
do temperamento præditis, adolescen-
tibus, & biliosis tum naturis, tum affe-
ctibus. Quare hîc animaduersio dili-
gens habenda est, ne in cholera, mor-
bo regio, febribus, inflammatione ui-
scerum, cuiquam præscribantur. At-
que hæc de tribus illis feruentium a-
quarum fontibus referenda tibi censui,
proximè istis sunt calore, quas nunc
subiungam.

*Instillatio a-
quarū Vuis-
badensium.
Balneæ Mar-
ciatæ quibus
noceant.*

AQVAE CALIDAE CASTIEN-
ses, uulgo *Castein*
dicte.

In principatu Iuuanienti, uulgo
Salzburg ex calce pyritum, stibi, e-
iusq̄ sale nitro, aquæ calidæ originem
trahunt, æris, auri, & argenti participes.
Potu assumptæ colicos, per urinam
& aluum sanant; menses retentos
prouocant, nimium fluentes sistunt,
à morbis conualescentes recreant.

*Aquæ Castien-
ses.*

*Potio aquarum in Cas-
stein.*

Balneæ Ca-
stienses quid
faciant.

In balneis podagricos ex frigidis lumboribus iuuant, paralyticos, qui nondum ex toto emaciati sunt, reficiunt: leprosis nouam cutem procreant: ulcera putrida rodentiaq̃, ubi prius mundata fuerint, sanant.

AQVAE CALIDAE BADENSES
in Austria.

Aquæ Baden-
ses in austria.

Potio aquarū
Badensium in
austria.

Fotus.

Instillatio a-
quarum Ba-
densium in
austria.

In Austria oppido, quod inde Badavocatur aquæ sunt multi sulfuris, pau-
cioris nitri, minimi aluminis partici-
pes. Potæ thoracem pituita grauatam
liberant: iecori, uentriculo, & intestinis
frigidis humidisq̃, & aquæ inter cutem
auxiliantur: pituitam incidunt, & exte-
nuant: utero uerò humoribus uiscosis
oppleto & indurato subueniunt: men-
ses promouent, & album fluorem con-
sumunt: memoriam amissam restituunt,
capitis dolori ex pituita uertiginisq̃ opi-
tulantur, si illud aqua ipsarum fouea-
tur, aut eam ex alto destillantem reci-
piat, ita tamen ut corpus totum prius sit
euacuatum: alioqui periculum resolu-
tionis,

tionis, aut lippitudinis imminet. neruis *Balneæ Ba-*
 ex humore irriguis & resolutis confe- *denses in au-*
 runt: surditatem, flatus & sonitus intra *stria ad quid*
 aures discutunt. In balneis podagræ *profunt.*
 pituitosæ recenti auxiliantur, in uetera-
 tam autem leuant; articulis iam ex ea
 debilitatis & humore plenis subueni-
 unt. Quinetiam malignis & serpenti-
 bus ulceribus, erysipelatis, & cancris *Quibus no-*
 profunt. Biliosis autem naturis, maci- *cent ipsarum*
 lentis, pueris, adulescentibus, grauidis, *usus.*
 nisi partu instante, ut ex eis facilius eua-
 dat, aduersantur. Harum aquarum u- *Quando a-*
 sus, in mense iunio, iulio, augusto & *quæ Badenses*
 septembri salubrior est, eò quòd in alijs *in austria sa-*
 aër tum anni, tum montium niuibus *lubres.*
 tunc regentium ratione frigidior exi-
 stat. Simili ferè materia, & facultate con- *Aquæ Villa-*
 stant aquæ Iulij Carnici, nunc Villaci *enses.*
 dicti, Tyrollenses, & in Teplitz Boë- *Teplitz.*
 miæ; nec non in eiusdem aditu iuxta
 Elboganum sulfure & alumine infe- *Balneæ Elbo-*
 ctæ. In balneis ad dolorem spinæ & co- *ganæ.*
 xendicum, membraq; resoluta, aut con-
 tracta efficaces.

AQVAE CALIDAE ABVDACI
in Baioaria.

*Aque apud
Abudacum in
Baioaria.* Apud Abudacum Baioariæ castel-
lum uulgo **Abech**/ super Reginobur-
gum aquæ calidæ ex sulfure, alumine &
nitro constant: odore oua frixa refes-
runt. Idem possunt, quod superius
commemorata, articulario morbo insi-
gniter conferre dicuntur, eoq; etiam Cæ-
sar Carolus quintus illis usus est, me-
dicorum suorum consilio.

AQVAE CALIDAE EMB-
senses.

*Aque Emb-
senses.* Ultra Rhenum non longè ab oppi-
dis **Lanstein**/ & Confluentia, extant
aquæ calidæ, sulfure, alumine, chalcant-
ho, & modico nitro infectæ, quæ à uico
Embs proximo nomen habent, ac par-
tim liberum habent aërem, partim sub
cameratis incluse sunt testudinibus. Po-
*Potio aquarū
Embsensium
quid possit.* tæ sensus instrumenta crassis, & pituito-
sis humoribus expurgant: asthma, et dif-
ficilem spirationem sanant: colico dolo-
ri succurrunt: calculos renum commi-
nuunt: uterum ex frigida intemperie &
humor

humoribus similibus infœcundū resti- *Balneæ Embæ*
 tuunt. Balneæ ex eis nervos & articulos *senses ad quid*
 iuuant: spicula, sclopos, aliaq; diu cor- *ualeant.*
 pori infixæ extrahunt, ueteraq; ulcera,
 & abscessus frigidos, si non bene curati
 fuerint, rursus aperiunt & purgant, de-
 inde conglutinant, & cicatrice obdu-
 cunt: torpidis resolutisq; membris, ar-
 ticulario morbo, & podagra infestatis
 auxiliantur, præsertim si frigidus hu-
 mor hæc mala procrearit: naturalia uis-
 rorum inefficacia corroborant: uen-
 tris profluum sistunt. In balneis, sca-
 biem et alia cutis uicia exterunt. *Omni*
 bus autem, quibus aquæ superiores, *Aquæ Embæ*
 hæc quoque aduersantur, unde fit, *senses quibus*
 ut *noceant.*
 plerique eis citra consilium periti mes-
 dici usi, multo deteriorem ualeitudinem,
 quàm antea habuerint, experiantur.
 Mirum dictu est, quod proximè has
 aquas; fontes frigidiusculi scaturiant.
 imò quod si calidæ illæ aquæ in cellam
 uinariam, aut alium locum frigidiorum
 ponantur, acidæ euadant: unde conij-
 cio aliquid chalcanti eis esse admix-
 tum.

AQVAE CALIDAE

Aquenses.

Aquae Aquen-
ses.

Fontes Aquenses in solo plano præter aliorum naturam, prope ciuitatem Imperialem Aquisgranum scaturiunt, sulfure, sale, et alumine imbutæ, Embsen sium more propemodū feruentes: tum potæ tum in balneis illæ salutare sunt

Quibus pro-
sint.

neruosis, contusis, uulsis, ruptis, distorsisq; membris: perfrictionem experta, torpida, resoluta q; instaurant: uteros mulierum egregiè calefaciunt, ut facilius concipiant. externa corporis uicia, in balneis mirificè abstergunt. Verùm cum fontes isti nullis sint montibus circumdati, quibus niues diu cõtineantur, in ipso uere, cum temperatius est, ægris

Quibus ob-
sint.

conuenire possent. Nemo autem natura calidiore, aut bilioso affectus morbo, siue puer, siue adulescens, siue iuuenis, commodum ex eis sentiet.

AQVAE CALIDAE BADENSES

apud Heluetios.

Aquae Baden-
ses apud Hel-
uetios.

Hæ apud Heluetios, non procul ab oppido, quod etiam ab illis **Baden** appellatur.

pellatum est, scaturiunt, sulfure copio-
 so, et alumine modico imbutæ: nulla æ-
 ris tēpestare mutātur, nisi quòd aliquan-
 do calidiores, aliquando tepidiores exi-
 stant. Potæ quamuis ob copiosum sul-
 fur minimè sint gratae, tamen pituitosis
 stomachi affectibus, intestinorumq; ob-
 structionibus, angustijs thoracis, spiri-
 tus, & urinæ difficultati profunt. In ca-
 put datae, ut nuper docui, omnibus fri-
 gidis humidisq; uicijs cerebri conueni-
 unt: defluxiones humorum ex capite,
 siue in linguam, siue in palatum, siue in
 alia membra factas, siccant: memo-
 riam uiuant, omnesque sensus uiciatos,
 non tamen ex origine, sed mala uictus
 ratione, præsertim uisum, auditum, &
 odoratum restitunt: cibi fastidium,
 malamq; concoctionem emendant: ui-
 scerum obstructions aperiunt: renum
 affectibus medentur: menses retentos
 promouent: uulnam strangulatu peri-
 clitantem liberant, prolapsam, in locum
 restitunt: foecunditatem mulieribus
 conciliant, præsertim frigidioribus. imò
 in omnibus morbis curandis mulieri-

*Potio aquarū
 badensium a=
 pud Hielue=
 tios.*

*Insillatæ a=
 quæ badenses
 ad quid pro=
 sint.*

*Balneæ Baden-
ses apud Hel-
uetios.*

*Aquæ Baden-
ses apud Hel-
uetios quibus
noceant.*

*Quando uten-
dum aquis Ba-
densibus.*

bus magis quàm uiris ex usu sunt. Cæ-
terum balneæ ipsarum externis cutis
uicijs peculiariter profunt, scabiei, prur-
ritui, impetigini, nec non articulario do-
lori, tum qui manus, tum qui coxas,
tum qui pedes infestat, ex frigidis hu-
moribus contracto. At noxiæ sunt hæ
aquæ tum potæ, tum in balneis, calidis
& siccis corporibus: item pueris, adu-
lescentibus, & his proximis. adhæc ar-
quato laborantibus, articularijs, calido
humore infestatis: cholera morbo, ie-
coris, & lienis affectibus calidis. M.
Quando hisce utendum est? G. Quia
locus & regio illas ambiens, frigidior
existit, & niues diutius in ea perseue-
rant, initio æstatis, hoc est, maio desinen-
te magis, quàm uere: item in iunio, iu-
lio, augusto, & prima parte septembris,
quæ calidior adhuc est, quàm altera, uten-
dum eis esse censeo.

AQVAE CALIDAE BRIGEN-
ses apud Valesios.

*Aquæ Brigen-
ses.*

Aquæ hæ in prima sua origine non
calidiores sunt, quàm à corpore nostro
ferri

ferri queant, sulfure copioso, & pauco
 alumine constant. Singulares sunt ad *Quibus præ-*
 externa corporis uicia, contusa, uulsa, *sint.*
 rupta, ulcera, rigores neruorum, quos
 Græci *σπασμὸς* uocant, tremorem &
 destillationes capitis, scabiem lepram
 & hydropem sanant; mulieribus ex fri-
 gida intemperie infœcundis opitulân-
 tur. Incommodant autem ijs qui cor *Quibus nos-*
 pore sunt imbecilli, & caput quidem ha- *ccant.*
 bent infirmum, iecur autem & renes
 calidos, nec non febricitantibus & ocu-
 lis inflammatis. Vfus earum est mense *Quando uten-*
 aprili, maio, septembri & octobri, utpo- *dū aquis Bri-*
 te magis temperatis. *gensibus.*

AQVAE CALIDAE LEVCEN-
ses apud Valesios.

Non longè à Leuc oppido Valesios *Aque Leu-*
 rum aquæ medicatæ gratiores essent, ni- *ceses.*
 si montibus & saxis adeò cingerentur,
 quæ iter ad eas difficile reddunt, quam-
 uis per oppidū facilior ad eas sit aditus.
 Sunt autē illæ ære copioso, & sulfure in-
 fectæ, superiùs cōmemoratis calore simi-
 les, æriq; maximā habent partem, mini-
 mam

mam sulfuris; limpida, pura, grataque
 Potio aquarum gustu, omnis foetoris expertes. Potae
 Leucensium. stomacho ob humidam intemperiem
 non bene concoquenti, cibumque fa-
 stidienti opitulantur; iecoris & lienis
 obstructionibus, aquae inter cutem, co-
 lico & nephritico dolori, uteroque fri-
 gidiore, & alijs omnibus membris fri-
 gida, & humida intemperiae affectis
 succurrunt, crurumque uulnera san-
 nant. In caput exceptae, destillationis
 Instillatio de- bus in nares, & pulmones resistunt;
 quarum Leu- conuulsis, debilitatisque membris opi-
 censium. tulantur, oculorumque obscuritati &
 lippitudini profunt. In balneis eisdem
 Balnea Leu- uicijs profunt, quibus potae, quamuis
 censes. minus; ossa fracta conglutinant; ner-
 uosis partibus ex labore defatigatis,
 lassisque auxiliantur; nec non podagram
 abigunt; uetera crurum ulcera male
 curata reficiunt, & noua cicatrice car-
 nem expurgatam obducunt. Verum
 Aquae Leu- calidis & siccis naturis, biliosis, res-
 censes quibus gio morbo laborantibus, grauidisque,
 obsint. pueris, teneris, & delicatis minime con-
 ueniunt.

Aqua

AQUAE CALIDAE FABARIAE

uulgo Pseffers.

Inter alias aquas medicatas natura calidas, non infimum locum obtinent, quæ in Curienti agro, inter solis ortū & meridiem scaturiunt, non longè à cœnobio Pseffers/ unde nomen habent, quasi Fabariæ, aut Fauoring, quidam uocant piperinas. Bone Deus quàm horrendo ac alto in specu tam nobiles aquæ è montibus saxorum rupibus, inter duos excelssimos mōtes erumpunt: sed hos olim ut conijcere licet, intercessit planities, quam perpetua niuis ac glaciæ, per solæ æstiuum eliquatæ, ex monte Galanda uulgariter dicto, fluxio in præcipitem uoraginem diuisit, tam profundam, & opacam, ut intuenti quasi uertiginem excitet, tàmque superiùs contiguam, ut sol in mediâ æstate, & die sereno uix sesquihoræ spatio, ibi luceat super diuersiorum tectis, non autem in cubiculis, ut hoc anno sexagesimo secundo in mense iulio obseruaui, cum generosissimo clarissimoque comite Philippo seniore ab Hanau, &c. qui tum

illis

*Aquæ Fabariæ Pseffers bad.**Ortus aquarum fabariarum inter montes.**Situs fabariarum in salubris.*

*Scaturigo Fabariarū aqua
rum.*

*Fabariæ aquæ
quo tempore
prodeant.
Fabariæ quan-
do salubres.*

*Potio aquarū
fabariarū ad
quid ualeat.*

illis ualeitudinis causa utebatur. Prodeunt autem aquæ istæ duplici in loco, eiusdem tamen rupis, nempe inferius ad eius radicem, & paulò superius, sulfure, nitro, ære, auro & ferro infectæ. Inferius quidem perpetuò manant, nisi hyems admodum sicca fuerit: superius prodeunt in aprilis fine: interdum in maio erumpunt. in septembri autem discedunt rursus. nam aër ante id tempus adeò frigidus existit, ut balneis utentes, eum ferre nequeant. Qua de causa quoq; illæ in iunio, iulio & augusto tantum salubres censentur. quanquam etiam eo tempore tantæ ibi tenebræ existant, ut candelis media luce opus sit in lauacro. Cæterum hæ aquæ puræ & nitidæ sunt cristalli more, eoque potioni conueniunt, gustu gratissimæ: calore tam moderatè, ut omni temperamento, & non minus calidis, quam frigidis affectibus conueniant. Potæ iecoris lienisq; obstructiones aperit: regio morbo, febribus quartanis, aut alijs diuturnis renum, uesicæ, uteriq; uicij opitulantur: aquam inter cutem educunt.

In bals

In balneis omnē articulorum dolorem, *Balneæ fabarū*
 podagram, chiragramq; discutunt: par *riæ quid pos-*
 tulas naturalium inefficaces restis *sint.*

tuunt: nīmiū intentas remittunt: ar-
 tubus ex morbo colico, ira & uino re-
 solutis, tremori, quem ira, uictus immo-
 deratus, aut frigus excitauit, omniq; las-
 situdini auxiliantur. In balneis scabiem,
 impetiginem, elephantiasis mitia & le-
 pram, ulceraq; maligna sanant: uulnera
 malè curata iterū aperiant, instaurantq;
 fracturas ossium: luxata, conuulsa, su-
 gillata reficiunt: membra perfrictio-
 nem experta excalefaciunt. Capiti in-

stillaæ cerebri obstructiones aperiant,
 memoriā firman, uisum obtusiorē,
 & auditum grauē egregiè emendant:
 nisi ripæ iuxta ipsas præterfluentis stre-
 pitus, fragorq; intolerabilis die noctū-
 que impediret. ob quem hemicranîæ,
 alioq; dolore capitis infestatos, nō adeo
 inuare possunt, sed potius offendere.

Vidi nonnullos qui totos dies noctesq;
 per integrā septimanā aquis insiderent,
 & totam lauationem octo diebus absol-
 uerent, nō multū de medicinæ præceptis
 obser-

insillatio a-
quarum faba-
riarum.

Abusus in bal-
neis Fabarijs.

*Incommodi-
tas diuerso-
rium.*

obseruandis solliciti: cibum potumque
in lauacro sumebant, somnoque indulge-
bant. Nihil adeo balneas harum aquarum
infamat, ac diuersiorum incom-
moditas, angustia & spurcicies, in qui-
bus etiam tantus saepe foetor ex alui res-
crementis, hic illic per uiam qua ad la-
uacrum, uel extra hospitium itur, positus
occurrit, ut animi defectiōem homini-
bus paulo humanius educatis accersat.
Omitto quod cibus & potus non adeo
delicatus haberi queat, qualis ualetudi-
narijs, usui esse possit.

AQVAE CALIDAE PLUMBARIAE,

uulgo Plumbers bad / gallicè bains

plumiers.

*Aquæ plum-
bariæ.*

In finibus Lothoringiæ iuxta cele-
bre cœnobium uirginum nobilium
Roremontem, aquæ insignes, ueluti
in rotundo lacu, sub dîo emanant: quan-
quam etiam partes illarum aedificijs in-
cluse sint, quas Regiæ balneas appel-
lant. Hæ & uulgares ex cōtrarijs natura
terre fossilibus, nēpe plumbo, sulfure, &
alumine cōstant: quidā eas ex plumbo,
alumine & nitro imbuti dicūt. Serpentes
crebrò

crebro in proximis locis ad littora earum ob calorem frequenter se conferunt, Potæ renum & uesicæ uicijs opitulantur: fluxiones siccant: antiquis febris profunt: albos mulierû fluores præsentés discutit: in quibusdam futuros postea prouocant: infœcundis mulieribus, ob nimiam uulvæ resolutionem, & humorum copiam ualde profunt. In balneis etiam uteris frigidis conferunt, & superius commemoratis affectibus, præcipuè autem membris resolutis, contusis, ruptis, ulceribus malignis, curatibus, difficilimis, cancro, phagadenis, fistulis, elephantia recenti: denique omnibus curis uicijs medentur.

Potio plumbariarum aquarum.

Balneæ plumbariæ quid profint.

AQVAE CALIDAE SYLVESTRES

uulgo Wildbad.

Hæ aquæ in Ducatu Vuirtembergensi, nomen à Martiana sylua habent, unde etiam Waldbadt potius quam Wildbad dici debet, inter aspectos montes, & terram incultam scaturientes, effluunt tâquam ex lacu rotundo

Aque ferinæ. Wildbad.

*Situs aquarū
ferinarum &
earum natura.*

*Diuerforio-
rum commo-
ditas non pa-
rum ad cura-
tionem ualet.*

*Ferinarum po-
tus ad quid
ualet.*

*Balneæ ferinæ
calculos ex-
pellant.*

do, paulò magis quàm temperatè calidæ, præsertim in mulierum balneo, sulfure, sale, & alumine imbutæ: nonnulli æris & nitri participes esse affirmant. Hoc etiam aquæ istæ eximium præ cæteris multis habent, quòd magna in eis sit diuerforiorum, & rerum necessariorum commoditas, quæ omnis fortunæ & conditionis hominibus displicere non potest, nec quenquam conclauium caritas, aut hospitem avaritia ab eis deterrere potest, ut quæ legibus & decretis Illustrissimi Principis, & Ducis Wirtembergensis sit coërcita. Ad eadem ualent propemodum, ad quæ Badenses, nisi quòd uiris magis, ut illæ mulieribus, conueniant, & potu, & insidendo utiles. Potè quidem iecoris, & lienis obstructio, in aqua inter cutem, & morbo resurgio aperiant; renum & uesicæ calculos expellunt; urinam mouent; uentriculum & intestina confirmant; colicos dolores sanant; appetentiam cibi mouent. In balneis etiam calculos præ cæteris eijciunt, quod sæpe uidi-

mus,

mus; cū in alijs tum in muliere quada
 dam proeecta ætatis, quæ lapidem os
 ui columbini instar, insidens aquæ, ad
 extremam usq; uesicæ ceruicem excer
 nebat, cui ille adeo impactus erat, ut
 sine auxilio chirurgi exire non posset.
 Eodem tempore etiam concionator
 quidam pituitæ quandam materiam
 adeo uiscosam, & longam, ut intesti
 num quoddam uideretur, per uesicæ
 canalem reddebat, antea miris dolori
 bus excruciatu. Adhæc resolutioni
 membrorum ex colico morbo potiss
 simum ortę, conuulsioni, stupori, simi
 libusq; uicijs auxiliatur. In caput autē
 data, ut nuper docui, cerebrū purgāt,
 sensuumq; instrumenta corroborant:
 cerebri frigidos affectus sanāt: sonitus
 intra aures discutiunt. Pueris, adoles
 centibus, iuuenibus, calidioribus, grac
 cilibus, extenuatis, cholericis, mollis
 bus, delicatisq; naturis, et uicijs ex bi
 le, ac sanguine feruente, contractis of
 ficiunt. quanq̄ nō sint adeo feruentes,
 aut calidæ, ut Badenses: tamen imbes
 cillis stomachus inde ob sulfuris co

*Instillatio fe
 rinarum aqua
 rum.*

*Quibus ob
 sint.*

piam intumescere solet, & cibi appetentia amitti. Quæ si eueniant, mature ab eis abstinendum est. Cum autem hæ quoque inter altissimos sitæ montes undique circumdatos scaturiant, qui diu admodum niuibus hybernis rigent, aër uix in maio desinente fit temperatus, eoque in fine maij, iunio, iulio, augusto & septembri salubres esse uidentur. M. Quas alias Germaniæ aquas natura calidas habes? G. Nullas. si uero plures in posterum cognouero, libenter tibi communicabo. M. Quas uocas manufactas calidas?

A Q V A E M A N V F A C T A E
calide.

Aque manufactæ calide.

G. Quæ iuxta originem suam non satis calidæ, sed tepidæ, aut frigidiusculæ existunt, & igne lebetibus, in quos dimittuntur, subiecto, magis calefieri solent, quò & potui & lauatiõni aptiores reddantur. In Germania Volkensteinenses apud Hermunduros, inter ipsas & Annebergenses visæ: in Boemia alter fons calidarum Caroli quartum, quem

Aque in Volkenstein.

Aque annebergenses.

ti, quem Creusinum appellant; sub arce effluens ex saxis calcarijs. in Italia Porretanae: sed nos hinc notiores persequemur.

Fons Creusinus.

AQVE CELLENSES.

Primum intes aquas manufactas calidas locum obtinent Cellenses in sylua Hyrcinia, iuxta Illustrissimi Principis Caroli Marchionis Badensis oppidum, unde etiam illae nomen acceperunt, loco amantissimo, pratis, syluis, ripisq; insigni, scaturientes. Aquae hae in prima origine tepidiusculae sunt, igne autem in lebetibus magis calefiunt, alumine, are & modico sulfure imbutae. Potae iecoris & lienis obstructionibus mirifice auxiliantur: morbo regio, febribus diuturnis, quae ex pituitosis, biliosisq; simul humoribus contractae sunt, nec non quartanis, maloq; habitui, & aquae inter cutem subueniunt: item appetentiae caninae, & uentriculo prava intemperie affecto profunt: sanguinis autem profusio ex naribus, aut alia etiam parte non solum in potu, sed etiam in balneis sin-

Aquae Cellenses.

Potio aquarum Cellensium quid possit.

Fontis
Celsi

Balneæ Celleses quos affectus curent.

Medicorum Augustanorum consuetudo.

gulariter prodesse multis exemplis dicimus: maximè in uiro nobili, qui sæpius quotannis immedicabili sanguinis fluore per nares ad mortem usq; laborare solitus erat. hic cum istis aquis quotannis bis uteretur, reliquo tempore, nihil incommodi sentiebat: cum autem intermitteret, rursus in morbum incidebat. Sic etiam mensuris immeratius fluentibus, ulceribus diuturnis, malignisq; articuloꝝ doloribus unicè opitulantur. peculiariter autem hi qui calido & sicco temperamento prædicti sunt, utiles, Balneæ ex his aquis non ad omnia similiter uicia, ad quæ potio, conferre possunt. Solent hodie medici Vindelici agris suis præcipere, ut primùm syluestribus utantur aquis, ad dies quindecim: deinde ad Cellenses se conferant, ibiq; tam diu lauent, donec curatione absoluant. quod sanè consiliũ non improbare, si syluestris fontis aquã prius, pro natura morbi biberent: deinde in Cellensibus lauerent: sin autem lauare tantum agri uellent, ut tunc, ubi lauationem incepissent, in iisdem quoq; hanc absoluerent.

AQUAE VVEMBDINGENSES

in Baioaria.

Vuembdingenses aquæ propè oppidum Wuemdingen M. passus à Niblingen ciuitate Imperiali, in præsidijs scaturiunt, nuper ab Illustrissimo Principe Alberto Duce Baioariae instituta. Harum fons sulfure, alumine, nitro constat. Valet ad renum & uesicæ calculos præcipuè, ad eò ut quidam à chirurgo malè curatus, illius usum, quadraginta calculos reddiderit. Defluxionibus diuturnis, quæ hæmorrhoides dicuntur, subueniunt; menses retentos citant; tumores, & aquam inter cutem discutunt; ulcera maligna, & inueterata, fistulas, scabiem omnem, & lepræ initium sanant; coxarum doloribus, podagricis, membrorum contractionibus, articularijs, paralyticis auxiliantur; surditatem, & flatum aurium dissipant; ventriculùm cibos non continentem, firman; gibbos discutunt; morbum gallicum curant; urinam non retinentes sanant;

Aqua in Wuemdingen.

Balnea in Wuemdingen ad quid ualeant.

AQUAE HYBENSES.

Aquæ Hybenses.

*ni supra
m. d. passus à
Badensibus*

*Potio aquarum
hubensium.*

Balneæ Hybenses.

*Aquæ Baden-
uillenses.*

Hæ inter Rhenum & syluam Hyrciniam, M. D. passus à Badensibus fuxtà uicum *Otterfweyer* exiliunt, mixtura ex alumine, ære & sulfure, temperamentoq; Cellensibus prope modum respondent: quidam etiam salis aliquid inesse eis putant. Potæ uiscerum obstructions aperiunt: febres diuturnas exspurijs & mixtis humoribus discutiunt: calculosis renibus & uesicæ ualde conferunt; menses nimium fluentes sistunt. In balneis eisdem etiam affectus curant, externaq; cutis uicia, scabiem, impetiginem, & prurietum emendant.

AQUAE BADENVILLAE, VVLGO Badenweiler.

In ditone Principis Caroli Marchionis, inter Friburgum & Basileam aquæ medicatæ à patrum memoria, in hunc usq; diem celebres extant, unde uicus seu uilla in qua scaturiunt, cum arce nomē *Badenweiler*, quasi dicas, uicinus Badensis, acceperunt. In colle autem cui mons est contiguus, medicata

ista

ista aqua emanat, alumine, sulfure, & nitro infecta, quod etiam in lebetibus, in quibus calefit, deprehendi potest. Iuxta scaturiginem tepida est, nimirum quod ignis subterraneus, uel extra canales sit, ut supra admonui, uel copia aquae affluentis obtundatur, alioquin calidior esset. Potio huius aquae uiscerum obstructions aperit: febres anti- quas discutit: mulieribus menses re- ducit. Balnea ex his tusa, conuulsa, di- storta, tenfaque restituant: scabiem, im- petiginem, lepram, aliaque id genus ex- teriora uicia & ulcera uetusta, maleque curata sanant; nec non uicia quae po- tio sanant, sed non tam celeriter. In ca- put quae sutura coronalis est, facta hinc aspersio, quae *εμβροχη* Graecis dicitur, defluxiones cerebri exiccat.

Potio aquarum
Badauillensium

Balnea Bada-
uillenses.

Instillatio Ba-
dauillensium
aquarum.

AQVAE EMBSENSES IUXTA
Constantiam.

Emenses aquae ad radicem montis in quo arx Embs sita est, in finibus Po- damnicilacus celebrantur, alumine & nitro modico imbutae. Haec tum po-

Balnea Emb-
senses ad Con-
stantiam.

tæ, tum in balneis adhibitæ, ad capitis dolores, neruorum resolutiones ex colico affectu ortas, & maligna ulcera sunt efficaces.

AQVAE MEDICATAE IUXTA

Überlingen.

Balnea iuxta
Überlingen.

Aqua ærata
prope
Überlingen.

Ad radicem montis uersus meridiẽ ex plumbo, æræ, & sulfure frigida erumpunt, quæ postea igne calefiunt, ad uesicæ & renum uicia, calculosq; utiles in balneis. Non longè inde distant aliæ ærata, quæ ter adhibitæ, uerucas tollunt.

AQVAE MEDICATAE IN OPPI-

do Löffingen comitatus Fürstem-

bergenfis.

Potio aqua=
rum in
Löffingen.

Balnea aqua=
rum in
Löffingen.

Constant sale nitro, & modico alumine; non diu nimis calefieri igne, nec longiùs deferri debent. Poræ aluum ducunt; uteri fluorem album, & strangulatum tollunt; fœcunditatem pariunt. In balneis superfluos humores præcipuè sub cute, & flatus inter nos discutiunt; sanguinẽ profluentem sistunt;

fistunt: capitis affectibus frigidis & de
fluxionibus conueniunt: uisum acu
unt: aurium tinnitum imminuunt: pe
ctoris angustia, & pulmonum uicijs
ex crassa pituitosaq; materia contra
ctis auxiliantur: uentriculum corro
borant: lienis inflationes dissipant: spi
nae dolores mitigat: membra defatiga
ta refocillat: febres inueteratas sanat,

AQUAE MEDICATAE IN

comitatu Leonstein.

In oppidulo ad radicem arcis co
gnomento *Leonstein* / unde comita
tus etiam nomen habet, fons medica
tus extat, alumine, sale, sulfure & aere
infectus. Easde ferè habet uires, quas
superius recitatae Cellenses, nisi quod
paulò sit efficacior. Nam iecoris, lie
nis, renumq; obstructions aperit: in
ueteratis febribus auxiliatur: scabiem,
uitiliginem, et impetiginem sanat.

Balne. in co
mitatu
Leonstein.

AQUAE BERTRINGENSES.

In agro Treuerico, ad primū lapidē
ab oppidulo *wittlich* / aque medicatae
tepidiusculae in ualle scaturiūt, ferro,
alumine,

Balne. Ber
tringenses.

alumine, & sulfure modico infecta. Potæ lienî & stomacho imbecilli admodum auxiliantur; febribus inueteratis, conducunt. Balneæ ipsarum idem præstant, ulcera sanant, scabiẽ, impetiginem & pruritum discutunt.

FONS SYLVATICVS *Waldsborn uulgo*

Fons syluaticus iuxta Birtsch/ Waldsborn

Balneæ in Waldsborn

In comitatu *Birtsch* fons bituminosus tempore *Friderici Cæsaris* cœpit innotescere, à sylua in qua scaturit, uulgare nomen *Waldsborn* sortitus. Aqua huius fontis lapidibus bituminosis infecta est, super quam oleum albi coloris, non nigricans, nec grauius odorens, ut *Iudaicum*, sed potius odoratum apparet. Valet ad capitis defluxiones, dolorem dentium & aurium ex frigida causa natum; capillos capitis retinet; ualet contra albuginem oculorum, tussim inueteratam, difficultatem spiritus, dolorem stomachi, & frigidam uentris intemperiem, flatusque intestinorum discutit; obstructa uiscera aperit, resoluit, emollit, maturat; uulnera

&

& ulcera difficilia curat; tumores res-
 primit: ualet ad calculum insigniter,
 & ad uesicæ flatus, nec non ad uteri
 strangulatum, et eius prolapsum: men-
 ses prouocat; dolores articulorum, pe-
 dum, manus, coxendicis, in summa o-
 mnium ex frigida materia ortos miti-
 gat; deniq; uermes uentris interficit.
 Hodie nescio ob quam incuriam præ-
 fectorum minus frequentatur.

AQUAE MEDICATAE IN

Niderborn.

Alius fons in uico Niderborn/in a-
 ditu syluæ, qua ad oppidum & castrū
 Bitsch itur, ex alumine, sulfure, & æ-
 re scaturit. Ad defluxiones capitis uti-
 lis, iecoris, lienisq; obstructiones ape-
 rit: externos affectus, tumores contra
 naturam, scabiem, impetiginem, rus-
 pta, conuulsa, resoluta, siue ex colico,
 siue ob defluxionem humorum, & dis-
 torta emendat; duriciem neruorum
 et mollit: sterilibus mulieribus fœcun-
 ditatem restituit;

Aque in
Niderborn.

AQUAE

AQVAE BATOVIENSES.

Wattwey
kerbad.

Iuxta oppidum uulgo dictū **Wattweyl**/sulfureæ, et nitrosæ aque extant: asthmaticis ex pituita auxiliantur: uentriculo & intestinis refrigeratis conferunt: superfluos neruorum humores siccant: renibus calculosis profunt: scabiem sanant.

AQVAE VILLINGENSES.

Balnea Villin
genses.

In sylua Hircinia in oppido **Villingen** extant sulfureæ, & modici aluminis participes: artubus imbecillis in balneis salutare: fluxiones exiccant, & uentriculo profunt.

AQVAE MEDICATAE IN

Bringbach ultra Rhenum.

Bringba
cherbad.

Ad radicem montis, in quo celebre generosi Baronis à Geroltzeck castrum situm est, aquæ medicatæ manant, ære, & ferro imbutæ. Potè quartanæ & lienis obstructioni profunt. Balneæ ex eis uisum acuunt: calculosis renibus, uetustisq; abscessibus auxiliantur: impetiginem, scabiem & lepram tollunt.

Balnea in
Bringbach.

AQVAE

AQVAE MEDICATAE

uulgo Xibbad.

M. passus à Friburgo distant hæ a Xibbad, quæ, uersus uicum qui Lautenweyer uocatur, ære & sulfure infectæ. oculis conferunt, renibusq; calculosis; scabiem discutunt.

AQVAE GLOTTERBADENSES.

Apud oppida Friburgū & Wald Fyrch sunt, ære & modico sulfure imbutæ. Iocinerosis, bile suffusis, obstructionibus lienis, frigido & humido uentriculo, appetentiæ caninæ, & febribus inueteratis auxiliantur.

AQVAE MEDICATAE IN

Zuckenthal.

Hæ quoq; non longè ab oppidis Wald Fyrch & Friburgo Brisgoiæ distant, sulfuris, aluminis, nitri & salis participes. Hydropicis & flatuosis tum moribus, anhelatoribus, uteris frigidis, & albo ipsorum fluori, lassis & scabiosis in balneis conferunt. Atq; hæ sunt oēs in Germania aquæ medicatæ celebriores. M. Quæ sunt in Italia.

G. Res

G. Referam paucis, ut quas ab alijs fide dignis didicerim.

AQVAE MEDICATAE IN
Italia.

AQVAE CALIDAE APO-
nenses.

*Aque Apo-
nenses.*

Salsæ, aluminosæ, & modicè sulfuræ sunt; album fluorem mulierum ex pituita sanant; fecunditatem pariunt; capiti uerò ad pituitam abundantem instillantur.

AQVAE CALIDAE SANCTI
Petri.

*Aque sancti
Petri.*

Admodum feruentes ex alumine, & sale copioso scaturiunt. Potui parum aptæ, eoque minus celebres sunt.

AQVAE CALIDAE DOMVS
nouæ.

*Aque domus
nouæ.*

Ex alumine & sale copioso constant, calcis & cineris modicè participes. Aque inter cutem ex frigida intemperie contractæ potu utiles.

AQVAE CALIDAE MONTIS
Grotti.

Copioso sulfure constant, modico alumine

alumine & cinere, siccant ualde: mi- *Aque montis*
 nus calefaciunt. Instillatæ capitis des *Grotti.*
 fluxiones cohibent: articulos pituita
 laborantes iuuant.

AQVAE CALIDAE S. BARTO

lomei iuxta Patauium.

Bitumine & sulfuræ imbutæ sunt, *Aque sancti*
 aluminis, nitri & salis exigui partici *Bartolomei.*
 pes. Nodis, scirrhis, neruis induratis,
 & articulorum tumoribus profunt.

AQVAE CALIDAE S. HELE

næ iuxta Patauium.

Aluminosæ sunt, & nitro abūdant. *Aque sanctæ*
 hinc neruos emolliunt, ex crassa pitui *Helenæ.*
 ta duros factos, sanantq; serpentia cus
 tis uicia.

AQVAE CALIDAE MONTIS

Orthoni iuxta Patauium.

Ex sulfure, sale & alumine infectæ, *Aque montis*
 in balneis scabiem curāt: superfluum *Orthoni.*
 uteri humorem consumunt, ac omni
 bus diuturnis morbis ex frigida & hu

DE BALNEIS

mida caussa contractis profunt?

AQVAE CALIDAE IN RO
mandiola.

Aquæ balneis
idoneæ in Ro
mandiola.

Balneæ de tur
ri.

Balneæ pul-
troneæ.

Balneæ domi-
narum.

Ex fulfure, ferro, & ere tres balneæ
inueniuntur. Primæ, de turri dictæ,
articulorum doloribus conferunt, sed
potu inutiles. Secundæ perultroneæ uo-
cantur, quòd nebulonum cutis uicia,
quibus laborare solent, scabiem, & im-
petiginem curent. Tertiæ dominabus
ascribuntur, quia mulierum morbos
ex utero uenientes sanant, insigniter
calidæ.

AQVAE AD LEUCARIM VRBEM.

Balneæ ad
Leucarim ur-
bem.

Aluminosæ, sulfureæ, & nitrosæ, in-
durata emolliunt, ulcera difficilia sa-
nant.

AQVAE CALIDAE PORRETÆ.

Aquæ Porre-
tæ.

Quasi temperatæ, sed Aponensis
bus ualidiores, aluminosæ, & mo-
dico sulfure, sale & nitro scatent.
Potè cerebrum sensusq; & uentriculū
corroborāt: capitis defluxiones sistūt:
difficultatem spirandi tollunt: appet-
tentiam cibi excitant: sanguinem, ex
fractio

fractio uase in pulmone, aut pectore
profluentem sistunt: renes firman-
t: calculos atterunt: uterum ad foecun-
ditatem perducunt: album fluorem
rollunt, & podagram sanant.

AQVAE CALIDAE CORSENAE.

Quae in Lucensi agro scaturiunt, ful-
fure, alumine & salis flore constant, *Aquae Corse-
nae.*
limpidae admodum, tactu calentes, om-
nis extranei saporis ac odoris exper-
tes. Potest emolliunt, incidunt, abster-
gunt, purgant, uiscerum obstructio-
nes aperiunt, renum calculos exterunt,
ad interiora penetrant.

AQVAE RVBRAE FRIGIDAE

de Lucenses.

Aerate sunt, & aluminose, quasi fri-
gide. potest tonsillis, auribus, uirgulis & o-
culis commendantur, has calefacere
oportet. *Aquae rubrae
Lucenses.*

AQVAE VILLENSIS.

Apud Lucam extant etiam aquae
Villenses ex ferro & alumine. *Aquae Villen-
ses.*
H ij

temperiem calidam renum & iecoris
 simplicem immutant: aut cum ea hu-
 mores quoq; expurgant, & quos in-
 transitu reperiunt, eluunt: sitim arcant,
 & sanguinis sputo, & ex alijs partibus
 profluuiis auxiliantur. Exteriorum au-
 tem partium habitum magis, quam in-
 teriorum uiscerum exiccant & ocludunt.
 hinc ex accidenti etiam interiora calefaci-
 unt. Quia uero Mercurij quoq; partici-
 pes sunt, ut annuli in ijs madefacti ostē-
 dunt, si non recte administrantur, iecur
 debilitant, & aquam inter cutem gignunt.

AQUAE PISARVM.

Aque Pisarū.

1.

2.

3.

4.

5.

Hæ senario numero celebres sunt.
 Primæ sancti Iuliani ueteres dictæ,
 aluminis & sulfuris participes. Secun-
 dæ Sania dicuntur, copiosissimo sul-
 fure imbutæ, calidis ideo temperatu-
 ris noxiæ. Tertiæ à sanis, eoq; in ipsis
 lauent, nomen sortitæ sunt, magis a-
 luminosæ quàm sulfureæ, uires corpo-
 ris confirmantes. Quartæ ad reginam
 referuntur, ferro imbutæ, ob quod san-
 guinis fluorem coërcent: uentriculum
 corroborant. Quintæ marmore in-
 sectæ.

fectæ. ideo ualde refrigerant, & steriles ob nimium calorem, fecundas reddunt. Sextæ ab aquis uocantur: ferrea & aluminosæ: nimium calfactis utiles, ut quorum corporibus implendis augendisq; conueniant. At cum luteum colorem acquirunt, ab eis abstinentum est.

AQVAE IN DITIONE SENARUM undecim.

Primum locum habent Petrioli, sulfuris & aluminis participes. Secundum farinae dictæ prioribus similes, sed leniores, ideo homines prius in eis asuescunt. Tertium à cometis uocatæ, dulcis aquæ similes, in ijs cucurbitulas applicare solent. Quartum sulfure & ferro imbutæ: ualde calefaciunt & siccant. Quintum magis sulfureæ, eisq; uicinæ temperatiores. Sextum, Dominarum aquæ, sulfuris copiosi plene. Septimum Caldinae, ferrate, & aluminosæ, naturalia membra roborant, & uenerem promouent, lienem extenuant, & sanguinem cohibent. Octa

1.
Aque in ditione Senarum.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

uum aque Morcerati, que alijs sunt
 9. mitiores: ideo ab his ualetudinarijs
 incipiunt. Nonum Rapolani aquae,
 ex copioso sulfure constant, ad pin-
 10. guiore[m] scabiem utiles, & superfluos
 uteri humores consumunt. Decimum
 aque Auenioni, ferro, alumine, & mo-
 dico ere mixtae. hae respondent uiris
 11. bus aquis Reginae, sed tardioris effe-
 ctus. Undecimum aque sancto Phi-
 lippo ascriptae, alumine & nitro infe-
 ctae, eoque instillatio ex eis facta, ualde
 siccat. His accedunt aquae Borle nitro
 infectae, sed astringentium expertes,
 eoque alium probe subducunt potest:

Aque Borle.

AQVAE VOLATERANAE.

Aque uolate-
 ranae.

1.

2.

3.

Tres earum species sunt: prima alumino-
 sae & sulfureae sunt, similes Apo-
 nensibus, & montis Grotti: secunda
 ferratae & alumino-sae: tertiae sale, sulfu-
 re & alumine copioso imbutae sunt,
 nec non periculosae. nam adeo mali-
 gni uapores inde exhalant, ut aues il-
 lac praeteruolantes necent:

AQVAE

AQVAE IN DITIONE VITERBIL

Aluminosæ, æris, & ferri portionem *Aquæ Viterbenses.*
 habent, ualles Cayn dictæ, mulieribus
 ex intemperie frigida, & humoris copia
 infœcundis salubres potu: minus
 in balneis: mulieribus etiam magis,
 quàm uiris idoneæ.

AQVAE IN DITIONE

Viterbij Cruciatorum.

Ferreæ, æreæ, & sulfureæ admodum,
 in balneis podagricis utiles, & articu- *Aquæ Cruciatorum.*
 laris salutares, instillationi accom-
 mode.

AQVAE DE BUSSETIS

in ditione Viterbij.

Sulfureæ & ferratæ: inueterato coli
 dolori, luxatis & fractis idoneæ tum *Aquæ de Bussetis.*
 in potu, tum in balneis.

AQVAE PVLICANI.

Hæ admodum sunt feruentes: eodẽ
 die mutant colorem in aureum & ar- *Aquæ Pulicani.*
 genteum. Ex istos humores purgant:
 iccori utiles.

H iij

A Q V A E P A L A T I O R V M .

*Aqua Palatio-
rum.*

Alumine magis, quàm sulfure infe-
ctæ sunt. scabiem & alia cutis uicia op-
timè discutunt.

A Q V A E S. M A R I A E I N F E L I C E .

*Aqua S. Ma-
rie.*

Ferro & sulfure constant, articulo-
rum resolutioni, ileoso, colicoq; dolo-
ri conferunt.

A Q V A E P R A T I .

Aqua prati.

Modico sulfure imbutæ ; flatus in
utero & articulis dissipant.

A Q V A E P A G A N E L L I .

*Aqua Paga-
nelli.*

Nitro, alumine, & modico ære infe-
ctæ sunt, potæ uentriculi affectibus
unicè salubres, purgant, confirmant,
appetentiam excitant.

A Q V A E A S I N E L L A E .

*Aqua Asinel-
le.*

Ex ære constant, sulfuris participes
hydropicis, obstructionibus uiscerū,
& uterū collectionibus potu utiles.

A Q V A E V R B I S V E T E R I S

*nouem, ut**Aqua à terris.*

Aqua à terra dictæ, aluminosæ
&

& ferreæ: purgant renes. item aquæ
 Caldane appellatæ, ferri minus parti- 2
 cipes: humidam scabiem abstergunt. *Aquæ Calda*
 Post has aquæ S. Mariæ calidæ & sic- na. 3
 cæ plurimum. His succedunt aquæ à *Aquæ S. Mar-*
 Caldagna uocatæ, calidæ & siccæ ues- ria.
 hementer, duabus instillationum sedi 4
 bus instructæ. Sequuntur aquæ Si- *Aquæ à Cal-*
 cuncellæ seu Iecorariæ, mediocriter ca- *dagna.*
 lidæ, media inter ferream & aluminos- 5
 sam, facultate præditæ, uentriculo, iec- *Aquæ Sicut-*
 cori, & lieni siue calidam, siue frigidâ *cellæ.*
 intemperiem experto idoneæ. Ab his
 occurrunt aquæ de Grotta, ferri & eris 6
 materiam experte. Potio illarum uesi- *Aquæ de*
 cam & meatus urinariorum, renesq; ui- *Grotta.*
 scosis & frigidis humoribus liberant,
 tandemq; eos corroborant. Præter
 has sunt aquæ S. Georgij calidæ quib- 7
 dem, sed magis siccæ. ideo singulari- *Aquæ S. Geo-*
 ter ulcera inueterata conglutinant. In- *orgij.*
 super aquæ Pirus, sudorẽ prouocant, 8
 eò quòd calidæ & tenuis essentia sint. *Aquæ Pirus.*
 Postremò aquæ à luto nomen habent 9
 tes: crurum crassitiem, nervosq; con- *Aquæ à luto*
 tractos extenuant, & resoluunt, si quis *dictæ.*

ad mensem unum, uel duos in eis
moretur.

AQVAE PERUSIL

Aqua Perusij. Hæ aquæ sunt nigra, fætida, bitu-
minosa, sulfurea: hyeme frigida, æ-
state calida, frigidos & humidos affe-
ctus sanant.

AQVAE DICTAE AQVARIL

Aqua Aquarilij. Frigida, limpida, clara & suaues
in uasis ligneis igne calefiunt: cam-
phoræ odorem repræsentant. sinus et
ulcera curato difficilia persanant.

AQVAE VINADI IN
Pedemontio.

Aqua Vinadi. Ferrea, potu sanguinis fluori uti-
les: confirmant uentriculum. similes
etiam sunt apud Pisas Regina dictæ.

AQVAE IUXTA VERONANAE
uillam Chalderam.

*Aqua iuxta
uillam Veron-
anæ.* Ferrea & aluminosa, potæ pitui-
tam ex cerebro fluentem sistunt: san-
guinis spuitionem prohibent.

AQVAE

AQUAE IN APVLIA

Permultae sunt in Apulia. Primum *Aquae in Apu-
 Sudatoriae dictae, visum acuunt: lac-
 crymas stringunt. post has, nouem
 species celebrantur. Prima earum quae
 à Bulla uocatur, capiti, oculis, iecori,
 lieni, & utero idoneae in caput datae de
 fluxioni & oculis aegris medentur. *Aquae Suda-
 toriae.*
 His succedunt sulfureae. Hinc Astianae
 pulmoni, lieni, & tussi abigendae aptae:
 appetentiam excitant. Aqua à Iuncare
 uocatae, ad uentriculum & iecur robo-
 randum efficaces: laetitiaem & hilarita-
 tem inducunt: uenerem excitant. *Aquae Bulla.*
 Postea aquae, quibus nomen Loaris est, Neo-
 politanis magno in usu, suaves, tepi-
 dae & multum gratae, in villa scaturi-
 entes, in qua Ciceronis academia fuit:
 quemuis dolorem, angustiamque tol-
 lunt: capitis & oculorum fluxionis
 bus, caligini, suffusioni opitulantur:
 uentriculi concoctionem iuuant: con-
 sumptos reficiunt: renes confirmant. *Aquae sulfu-
 reae.*
 His adduntur à Tripta appellatae, *Aquae Asti-
 anae.*
 dulces, non magis calidae, quam ut *Aquae Iun-
 care.*
Aquae Loaris.
*Aqua iuxta
 academi-
 am
 Ciceronis.*
*Aquae à Tri-
 pta dictae.**

7
Aque à petra
dicta.

8
Aque à colat-
ura appella-
te.

9
Aque Laua-
rum nomi-
nata.

bibi possint. Potæ igitur uentriculum
& jecur infirmum corroborant. pul-
mones offensos restituunt; tussim mi-
tigant, hydropicis autem obsunt. Pre-
terea aquæ sunt à petra cognominate,
eò quòd potæ calculos conterant, ex-
pellantque: ceterum omnes capitis
molestias dissipant; surditatem, oculo-
rum caliginem, suffusionemq; disci-
cutiunt; pectori & cordi salubres. Iam
aliæ adhuc sunt quæ à colatura nomen
habent, potæ cor exhilarant: tussim
molestam tollunt; pulmones à pituita
liberant; tussim prohibent; uentriculi
concoctionem iuuant & appetentiam
excitant. in balneis præcipuè pulmo-
ni conferunt. Postremæ aquæ in Apuz-
lia nominantur Lauacrū, lienis & iec-
coris duritiem discutunt.

AQVAE CIVITATIS AQVI-
nensis montis ferrati.

Aque Aqvi-
nenses.

Hæ duobus diebus limpidae sunt,
tertio virides: quare saepius expurgan-
tur. Ingratus earū sapor est, tanquam
quorum putridorum, artubus & cas-
piti

piti salubres; maximè si frigida materia infestet:

AQVAE CARPENSES.

Frigidæ, limpidae: non adeo grati *Aquæ Capensæ*
 saporis; odoris ferè nullius, aluminosæ *ses.*
 sæ, & modici sulfuris, salisq; participes. Astringunt, ideo & citra rosionem
 exiccant, non refrigerant, sed primo
 ordine calefaciunt, & initio tertij exiccant,
 quare renum, & vesicæ exulcerationi conferunt, & alia vlcera conglutinant. Atq; hæc de Italicis aquis medicatis, quanta potui breuitate sum
 complexus, si plura desideras, Saورانولام &
 alios autores
 consulito,

IOANES

the first part of the ...
the second part of the ...
the third part of the ...

The first part of the ...
the second part of the ...
the third part of the ...
the fourth part of the ...
the fifth part of the ...
the sixth part of the ...
the seventh part of the ...
the eighth part of the ...
the ninth part of the ...
the tenth part of the ...

conclusion ...
the first part of the ...
the second part of the ...

the first part of the ...
the second part of the ...
the third part of the ...
the fourth part of the ...
the fifth part of the ...
the sixth part of the ...
the seventh part of the ...
the eighth part of the ...
the ninth part of the ...
the tenth part of the ...

116
Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI
MEDICI,

DE FONTIVM ACIDVLARVM

Salsularumq; facultate & usu.

DIALOGVS SECVNDVS.

A T H E T E S ;

Aquarum tum natura,
tum igne externo
calentiũ originẽ, uis
res, & usum heri me
docuisti, honore
præceptor, ubi uerò

acidi salisq; fontes inueniãtur, & quid
auxilij hominibus adferre possint, ho
die si placet, mihi declares. G E
R O N. Apud maiores nostros pauci
admodum in Germania cogniti fue
runt, duo sanẽ in Sueuia, unus ad op
pidum Gœppingam, alter ad Caluen
se oppidum in uico Deynach, quas
tuor in Cattorum regione ad Valdun
gam

gam oppidum, alius in Vuestphalia ad arcem Domum nouam dictam: in Boemia iuxta Elbogantum plures: unus ad calidas Caroli quarti: alter distat lapidem unum à Culma oppido, quæ itur Aegram, sicut Agricola etiã annotauit: ab hoc non pauci distant fontes etiã acidii, sed insani dicti, quod cum sint frigidi, ebullire uideantur: alia acidula ab his ad quartum lapidem etiam uersus Aegram extat, cui nomẽ est furiosa, quod ebulliens magno cum strepitu efferatur: denique in ipso penè suburbio Aegræ oppidii acidula scaturit: in Italia tres tantum, unam ad quartum lapidem distat à Teano Siricino cognomine: altera non longè ab eodem in Venefrano: tertia in Stabiano, quæ dimidia uocatur. in Sicilia quoque una, & in Macedonia nobilis extat apud Lyncestum. M. Ex eisdemne rebus subterraneis omnes, an ex diuersis trahunt originem? G. Ex diuersis. nam alij ex alumine, alij ex sale, alij ex nitro, alij ex chalcantio: quidam ex ære, quidam ex ferro, facultates

*Acidule ex
uarijs rebus
subterraneis
sunt.*

tates ac saporem acquirunt. Rarò autem ex simplicibus istis enumeratis, sed mixtis potissimum uel duabus, uel tribus, uel pluribus, partim succis concretis, partim liquidis, partim metallis, partim terris constant. Nunc enim ferro additum est chalcanthum; nunc terra rubrica, praesertim synopica, quae mater ferri est; nunc ochra; aliàs alumen; aliàs sory, aut chalcitis, aut misy; aliàs sulfur, redditque aquas minus acidulas. quandoque chalchanto alumen, quandoque hoc illi admistum est. Vbi uero chalcanthum copiosius est quam alumen, tunc aqua magis pungit, acrisque percipitur. Vbi alumen superat, chalcantho acrimoniã non nihil obtundit. Acidulae igitur siue ex aere & alumine, siue ex alumine & ferro, siue ex ferro & sulfure, siue ex alumine & sale nitroque, siue ex alumine & chalcantho, aut chalcitide, aut melantheria, aut ochra, aut misy: siue ex duabus hisce, siue ex tribus consistunt, omnes sunt gustu gratissimae, tanquam subacidum quoddam uinum resipientes.

Quae res mis
ste acidulas

gignant
muri

quae res mis
ste acidulas

gignant
muri

quae res mis
ste acidulas

gignant
muri

quae res mis
ste acidulas

gignant
muri

quae res mis
ste acidulas

gignant
muri

quae res mis
ste acidulas

*Sulfur ferro
additum.*

*Sapor astrin-
gens & acris
postea dulce-
scens.*

*Fontes acidi
iuxta origi-
nem limpi-
dissimi.*

*Calfacti tur-
bidi & acoris
expertes.*

Nonnullæ ex eis representant saporem, qualis in aqua deprehenditur, in qua candens ferrum extinctum fuerit: & cum sulfuris aliquid additum est, odor grauis in summis faucibus percipitur, atq; fumosum aliquid naribus obijcitur. Nonnullæ etiam cum astrictione acrimoniã quandam obinent, linguam initio pungunt, & astringunt: sed paulò post dulcescunt. *M.* Quales sunt essentia acidi fontes? *G.* Omnes sunt limpidissimi, clarissimiq; argenti modo, & subtilissimi. Super ignem autem excalfacti, turbidi, spurmosi, albidii: alij tandem rubri fiunt. æstate ualde frigent; hyeme tepent. Adhæc si in loco calido consistant, aut per ignem incalescant, omnẽ acorem, non autem uires amittunt. Nam si in cellam, alium uel locum frigidiorẽ reponantur, rursus acescunt: id quod in aquis Embrensibus calidis iuxta Lanfluuium, quæ ex fontibus acidis magna ex parte profluunt, experiri licet. *M.* Quod modis ad ualitudinem curandam utiles esse possunt? *G.* Duobus;

bus, nempe potu, & in seſſu. ſed in Acidule duo-
 morbis internis bibendi, in exterioribus modis pro-
 bus ad balneas accommodandi ſunt: ſi ſunt ad uale-
 uerò morbus utrunq; requirat, potio tudinem.
 praeceſſer, lauacrū ſequetur. Hoc autē
 notandum eſt, aquas iſtas duplici ra-
 tione potari, uel ut corpus uicioſis hu-
 moribus expurgetur, uel ut tempera-
 mentū eius immutetur. Cū autem
 purgationis gratia aſſumitur, maior
 eius copia, cū immutādi, minor con-
 uenit, ſic ut in priore uſu ſomnus pro-
 hiberi, in ſecundo concedi debeat, ſi-
 cut in alijs medicatis aquis obſeruan-
 dū dixi. M. Ad quos potiffimū affe-
 ctus acidulae conferūt? G. Cū uaria Acidulae aquae
 ſint hominū temperamēta & naturae, ad quos mor-
 humoresq; uicioſi in his magis, in illis bos ualeant,
 minus abundēt, nō poſſunt ſimiles in
 omnibus exiſtere. ſimplices, ſiue mi-
 ſtae, quae non multum ab ipsis differ-
 runt, potae ſoli tum corporis totius,
 tum calidae humidaeq; iecoris, renum,
 ueſicae, & aliarum partium, quibus re-
 ſolutio coniuncta eſt, in temperaturae
 conueniunt. Itaque cephalae ex calis
 dacerebri membranarū, aut aliarum

capitis partium intemperie orta: item
 destillationi calide in pectus, uentricu-
 lum, renes, uescicam, & neruos condu-
 cunt: a missam uentriculi æstuantis ap-
 petentiam reuocant, illumq; corrobo-
 rant, & sitim magnã extinguunt: alui
 profuuiũ ex stomachi uicio, autieco-
 ris, aut hæmorrhoidũ sistunt: fluorem
 menstruum immodicũ tum rubrum,
 tum albũ reprimunt: superfluũ uteri
 humorẽ absumũt: lienis obstructioni,
 imbecillitatiq; auxiliatur: præterea res-
 ficiunt partes resolutas, artusq; deflu-
 xionibus grauatos adeo, ut ægri pedi-
 bus insistere nequeant: postremo ute-
 rum nimis relaxatũ & humidũ confir-
 mant, idoneumq; conceptui efficiunt:
 sterilitatẽ, & strangulatũ illius tollũt.
 Acidule autẽ quibus sulfur & ferrum
 permixta fuerint, ut in plerisq; solet,
 humores superfluos discutiũt, & exica-
 cant, ideo hydropem nondũ inuetera-
 tam curant, modo nõ ex lienis scirrho,
 uel siccitate stomachi, sed copiosa hu-
 morum collectione in eo facta, con-
 tractus sit, ut ex febris quartana ascites
 sictas

*Acidule sul-
 furis & ferri
 participes
 quid præsent.*

sic famen ut decens uictus ratio, & alia necessaria recte administrantur. M.

Cur plerique hydropici, & alijs grauioribus infestati morbis, huiusmodi aquarum usu non confanescunt? G.

In causa est, uel quod illi intempestiue eam bibant, uel quod uires agrorum adeo sint imbecillae, ut ne cibos quidem idoneos concoquere, tantum abest, ut multa remedia ferre queant. M.

Quibusnam obesse solent? G. Quibus pulmonum humiditas exiccanda est, qui que tussi laborant, & suspiriosi sunt, ἀσδυατικὸς. Graeci uocant, nam uocis spirationisq; officinae resolutione, non astrictione indigent. adhuc insalubres sunt hi, qui nimis imbecilli uentriculo, & frigido praediti sunt.

M. Satis superque acidorum, fontium originem, naturas, & facultates mihi recensuisti: quando autem eis, & quomodo utendum sit, reliquum est ut edoceas. G. Quia acidi fontes frigidi sunt, in calido anni tempore,

nempe ad finem maij, aut in iunio, aut iulio, aut augusto potari debent,

Acidulae sicut aliae aquae medicatae cur non semper uiuent.

Acidulae quibus obesse solent.

Fontes acidi quando & quomodo potandi.

sic etiã falsula cùm alijs rebus sub-
 terraneis frigidis miste sunt. **M.** Quo-
 ties quotidie, & qua potissimùm ho-
 ra? **G.** Bis, nempe manẽ & uesperis,
 aut semel tantùm, si uires sint debili-
 tata: sic autem, ut excrementa tum as-
 lui, tum uesicæ, tum pectoris, & oris
 sint prius excreta, ideo nec cibus an-
 teã, nisi post horas tres, quibus aqua
 ea, quam quis bibit reddita fuerit, sub-
 sequetur. **M.** Quanam mensura &
 portione assumi debent? **G.** Quia
 nonnulli maguam copiam aquæ fer-
 re nequeunt, aut eam ob dissuetudini-
 nem reuomunt, & stomachus eorum
 cibi appetentiam amittit: quidam uer-
 rò contra sine aliquo periculo illam sus-
 tinere, quemadmodum ei assueti cho-
 lerici, et sanguinei, possunt, consiliũ
 est, ut iusta & conueniens cuiusque
 temperamento, cõsuetudini, temporĩ
 anni, et loco, mensura prescribatur: sic
 ut ea initio non nimis ampla, nec fre-
 quenter bibatur: sed paulatim, tanquã
 per gradus augeatur, donec ad certã
 quandam & iustã dosin perueniatur,
 quam

aqua subita
 cum aqua illa
 est uis acrior
 cum roborat
 inueni

aqua subita
 Mensura act-
 dularum su-
 mendarum
 quanta singu-
 lis prescriben-
 da sit.

aqua subita
 aqua subita
 aqua subita
 aqua subita
 aqua subita

quã stomachus facilè ferre queat. nam imbecillis, resolutusq; grandè copiam aquæ noxiam experitur, sicut etiam in qui uentriculum ualde frigidum ob-
 tinent. Atq; in hoc aqua potandè modo & ratione mensẽ integrum, uel diutius, prout morbus requirit, perse-
 uerandum est. M. Quomodo aqua frigus corrigi poterit? G. Si statim post eius potionem, anisi, aut cinamo-
 mi momentum assumatur, aut si frigida offendat, tepida, & quasi temperata bibatur; quamuis minus grata talis esse soleat. nam totũ saporem naturalẽ amittit. Germani medici balneas magis ex acidulis, quàm potiones agris consulunt, et si quãdo has quoq; admittunt ex ipsis quoq; sicut ex alijs medicatis aquis calefactis sumendas cõsent; idq; eo tempore, quo egrilauacris insidẽt, magno sanè ipsorũ errore, & illorum incõmodo. Nam si earũ potione & lauacro utendũ est, illa octo, aut decem, aut quindecim diebus balneas præcedet; deinde hoc quoq; totidem permittetur; nõ tamẽ statim in id

*Aqua acida
 copiosa potio
 noxia.*

*Acidula frigidæ
 correctio.*

Error Germanorum in potandis aquarũ acidis.

Ordo in acidorum fontium usu obseruandus.

descendere, sed diem unum, quo vires
 non nihil recreentur, interponere oportet,
 Quòd si balneum non requiratur,
 potio uiginti, aut uiginti quinque die-
 bus continuanda est. M. Possunt ne
 acidulæ etiam utiliter ad balneas ac-
 commodari? G. Quamuis potio il-
 larum salubrior existat: tamen quia
 Germani nostri non facile, nec diu à
 balneis abstinere possunt, primùm
 diebus aliquot, nempe quinque, aut
 sex, aquam acidam bibant: deinde in
 ea lauent: aut si hoc quoque illis gra-
 ue erit, manè bibant, uesperè lauent.
 M. Quid post potiones singulas a-
 gendum? G. Lentè inambulans
 dum satis diu, corpusque leni quo-
 dam exercitio citra lassitudinem com-
 mouendum, donec illa excernatur.
 M. Quomodo? G. In quibus-
 dam per urinas, in quibusdam per a-
 luum, in quibusdam per sudorem: in
 alijs uno, in alijs duobus, in alijs omni-
 bus modis. Sunt aliqui, sed pauci, in
 quibus nec aluū, nec urinas, nec sudo-
 res, nec uomitiones moueāt: sed è con-

trario

Acidule à po-
 tione aspiran-
 de.

Post aquam
 potam quid
 agendum.

Aque acidæ
 excretio.

Quot modis
 acidulæ ex-
 cernatur.

trario meatus & spiracula astringant.
 Hi ergo, quibus id accidit, statim ab il-
 lius usu abstinebunt, ne in dolores co-
 licos, et inflationes stomachi incidant:
 & clystere ex aqua eadem, cum modis-
 simo sale, zaccaro rubro, & melle rosa-
 ceo eam euacuabunt. M. Debetne cor-
 pus antea aquae huius usum prepara-
 ri, an id non requiritur? G. Pro ratione
 morbi illud euacuandum est, si humo-
 rum materia in uentriculo, primis ue-
 nis, & internis iecoris partibus crassa,
 & uiscosa haerescit, primùm decoctis
 quae incidunt, extenuant, & meatus
 aperiunt, apparari: deinde expurgari,
 ut superius admonui, pro illius natu-
 ra debet: post hæc tandem ad acidulæ
 potionem ueniendum est. M. Quan-
 do, & quis cibus aqua ista utentibus
 conuenit? G. Vbi natura eam rursus
 excreuerit, uel uno, uel duobus, uel o-
 mnibus suprâ dictis modis, quod tri-
 bus plæruncq; horis fieri solet: in bal-
 neis autem, ubi corpus iterum se à ca-
 lore illarum recrearit, sumendus ci-
 bus, qui non multùm à communi &

*Clyster ex aci-
dula.*

*Preparatio
corporis an-
te usum acidu-
larum.*

*Cibus in acidu-
larum usu
quis eligen-
dus, & quan-
do sumendus.*

Affa præstant elixis in potione aque acide
 familiari differat, modo boni succi, & cõcoctu facilis sit. affa magis quàm elixa profunt: quanquàm hæc quoq; interdum admitti ante illa possint, ita ut non curiosè nimis iuscula ex aromatis & herbis calidis parentur. Quia uerò leues cibi & faciles, in biliosis stomachis corrumpuntur citiùs, & nidorosi fiunt, ut qui putridum redoleant, solidiores ipsis magis conueniunt. Itaque tum aliæ ciborum materiæ infirmæ, tum fructus horarij reijciendi sunt, eò quòd tales uiciosos atque quososcq; humores generent. In secunda mensa concedi possunt cortices citri conditi, coriandrum, anisum, amygdalæ, nux condita, & similia tragemata stomacho apta. Lactaria omnia uitanda. M. Quis potus conuenit? G. Vinum tenue, limpidum & clarum, non nimis ualens, aut infirmum, dulce, aut acerbum, sed modicè austerum, ætate medium: uel si non merum, certè acidula dilutum. M. Solent in acidularum usu, casus aliqui, ut in alijs medicatis fontibus superuenire.

ueniret. G. Pauci inde offenduntur, qui prudenter eis, & periti medici consilio utuntur, nisi forte grauibus antea morbis afflictati, & uiribus imbecilli adhuc fuerint; aut qui temerè & intemperanter illam bibunt. Hoc autem obseruari debet, ut uesperini minus corpus exerceatur in ambulatio-
Casus pauci in acidularum usu superueniunt.
Exercitatio qualis esse debent.
 ne, quam mane: à cibo autem minime. quanquam leuis quædam motio ad spiritus recreandos, & ut cibus facilius descendat, quæ lenta sit obambulatione, concedi possit. M. Acidularum naturas, & usum iam satis exte didici, obseruande præceptor, ne grauèris etiam quæ in singulis regionibus, ubi tu uersatus fuisti, celebriores existant, paucis recensere. G. Faciam, eoq; libentiùs, quòd patria mea nobilissimis quibusque, & pluribus quàm ullæ regiones aliæ sca-
Motio leuis à cibo incidatur
Fontes acidii permulti in Diocesi Treuerensi & Coloniaensi.
 teat. Cùm enim anno superiore Diocœsin Treuericam & Coloniaensem amicorum uisendorum gratia peragrarem, non facile dixerim, quàm uariæ & salubres acidulæ hinc
illic

illic mihi occurrerent. Id autem ueher-
 menter mihi dolebat; quod indigites
 harum regionum illas in nullum aliū
 usum, quam ad quotidianum potum
 in illo loco potarent; ob quod mihi He-
 stiodi illud in mentem ueniebat.
 O utinam agricola nosset quid malua ualeret.
 leret. Quas igitur ego uel ipse exper-
 tus sum, uel etiam ab alijs fide dignis
 cognoui, hic ordine subiungam. Tui
 autem erit officij diligenter in memo-
 riam reuocare, quæ superius de aquis
 medicatis omnibus experiundis, pro-
 bandisq; docui, omnesq; acidulas siue
 simplices, siue miste fuerint chalcant-
 hi semper esse participes.

ACIDVLAE APVD AEGRAM

& loca et uicina.

*Acidula in
Boëmia.*

Juxta sylvam Boëmiæ in ipso fere
 suburbio Aegre oppidi, fons insignis,
 uulgo Seurling uocatus, aliq; plu-
 res in uicinia, insani dicti & furiosi,
 chalcantio, ære & ferro imbuti scatur-
 riunt, non parum morbis curandis uti-
 les. Poti uiscerum, iecoris & lienis in-
 temperiem

*Pote quid fa-
ciunt.*

temperiem calidam, & obstructions
 liberant: febres, & quicquid putridū
 in corpore latet, discutunt: uentricu-
 lum corroborant: appetentiam amissā
 restitunt: menses, & alios fluo-
 res sanguinis immodicos coërcent. In
 balneis autem, omnia ulcera inuetera-
 ta, scabiem, imperiginem, & similia cu-
 ris uicia sanant.

*In Balneis
 quid possint.*

ACIDVLAE IN DVCATV

Vuirtembergensi.

Vna iuxta Goppingam oppidum, *Acidula Gope-*
 Saurbun dicta, altera inde centum *pingensis.*
 passus prope domum uillicam: tercia
 hinc mille passus, in uico *Acidula in uil-*
 ſen, eiusdem ferè materiae fossilis par- *la.*
 ticipes sunt, nempe chalcanti, aris, *Acidula in*
 ferri & modici sulfuris: multis etiam *ſen.*
 saxi pyritis, & calcarijs imbuuntur:
 Hoc autē obseruandum, Goppingen-
 sem, sicut etiam eam quæ in ſenhu
 ſen est, diuersis e locis scaturire. Eam
 sanè quæ uasis fictilibus ad potum
 excipi solet, limpida, clara, & gra-
 uorem esse: alteram uerò quæ aliteo
 amplo

amplo ad balneas accommodatur, minus acidam, & puram esse, eò quòd aquæ dulces simul eis commiscentur; aliàs tot lauacris parandis respondere non possit. sed vulgus id non intelligit. Cæterùm omnes limpidiores potæ uentriculo imbecilli, cibosq; fastidienti salutare, adhæc icoris lienisq; obstructions, regium morbū, affectus biliosos, tertianamq; et febrē spuriam tollunt; nec non uermes & lumbricos expellunt. In summa omnibus alijs internis uicijs ex putredine subueniunt, si decens uictus ratio simul obseruetur, quæ plerunq; à Germanis nostris negligi solet, cū tamē plus dimidiò ad sanitatem recuperandam confestat.

ACIDVLA IN DITIO

ne Vlmensi.

Prope oppidum Geißlingen ad radicem, per canales ad uicum Ober-
 Eynngen deducitur, iam dictis prope-
 modum similis, nisi quod balneæ illa-
 rū ex dulci magis quàm medicata, aut

Acidula in
 Oberthynngen

acida

acida aqua parentur, Crassa hominum ingenta id non deprehendunt.

ACIDVLA APVD ROTEM

burgum.

Nobilis quoque fons acidus in ualle prope Rotemburgū ad Nicerum fluxuū, iuxta vicum *Lideraw* cum fontis quodam, ueluti aqua feruens ebullit, ferro & sulfure copiosiore quam Goppingensis, nec non etiam chalcantio infectus; aliis illi fere similis. Hic magis ad potum accommodatus est, limpidus & clarus. Nō longē hinc duæ aliæ acidulæ scaturiunt, alueis incluse, quibus ad balneas tantū utuntur. Quamuis autem hæ duæ superiori minus sint acres, tamen omnes nuper commemoratas superāt, eò quòd efficacius uires in morbis antea recitatis ostendant, & humores penitus insidentes magis exiccant.

*Acidula in
Nid eraw*

ACIDVLA

ACIDVLA IVXTA OPPI.

dum Caluense.

*Acidula in
Deinach.*

In sylua Harcinia, siue Martiana,
mille passus ab oppido Caluēsi quod
uuldo *Kalw* dicitur, inter duos excel
sōs montes in uico *Deinach* duo fon
tes acidi profluunt, quorum unus ad
ripam propius situs, a core suo magis
gratus est bibentibus, sicut ipse gustu
deprehendi. alter paulo superior ad
balneas accommodatur. Vterq; fer
ro, ære & chalcantio infectus est. Pos
tus uiscerum obstructions aperit;
uentriculum corroborat: sitim restin
guit: antiquis febribus, & morbo re
gio auxiliatur. In balneis externacū
tis uicia, scabiem, impetiginem, ulce
raq; sanat.

ACIDVLA APVD

*Rhetos.**Acidula apud
Rhetos.*

In Rheticonis montis medio; su
per uillam fœderim, acidula alumi
nis, æris, & modici fulfuris pars
ticeps, e puteo hauritur, admos
dum

dum clara, potu gratissima, ut uinum acerbiusculū dilutum representet, si ut ipse expertus sum. Ventriculo malē concoquenti, sanguinis sputo, febribus inueteratis, articularum doloribus, mensibus immoderatis, & calidis biliosisq; affectibus pota conuenit. In balneis, ad eadem propemodū uicia prodest. Spuma, quæ ex coctione ipsius prouenit, exiccata, redactaq; in puluerem, ulceribus, si inspergatur, salutaris est.

*Spuma exiccata
ulceribus
in spersa salu-
taris.*

ACIDVLA IN VICO

Antegast.

In aditu syluæ Hircyniæ, prope oppidulum Opponacum, ad uicum *Antegast/* acidula ex alumine, sulfure, ac modico chalcantio imbuta est. Pota cerebrū, renes, reliquasq; corporis partes superfluis humoribus per urinam, aluū, & alios meatus ex purgat, quamuis uentriculo non in omnibus adeo ut cæteræ proffit: tamen superfluis humoribus languidum confirmat. In balneis cutis uicia, scabiem, impetiginem, peculiariter ulcera inueterata sanat: nec non

*Acidula in
Antegast.*

K

ruptis & contusis auxiliatur, ut experientia didicimus.

ACIDVLA ALSATIAE IN

Gebersweyler.

*Acidula in
Gebersweyler.*

Hæc alumine, nitro & ferro infecta est. Ventriculi, lienisq; imbecillitati, & quartana laborantibus potu succurrit. In balneis ad ulcera sordida, & alia cutis uicia efficax est.

ACIDVLAE IN DITIONE CY

notorum uulgo *Hundersruck*.

*Acidula in
Borckensfeld.*

Leünigen.

Duo etiã fontes acidi in ditione quæ Illustrissimis Palatinis comitibus subest, *Hundersruck* uulgo dicta, reperiuntur, unus ad primũ lapidẽ ab arce *Byrckensfeld* in sylua *Eberswald* alter iuxta *Leünigen* in agro non longẽ ab oppido, *Symmern* ambo ferro, ære, et chalcantio infecti. secundus autem amplior est, & magis acris percipitur. Ventriculo æstuantis, iecoris intemperaturæ calidæ, lienis obstructioni, & renum calculis utiles sunt. In balneis ad omnes cutis affectus, cum ulcera, tum scabiem recte adhiberi possent, si medicis, & ægris essent cogniti.

ACI

ACIDVLAE MOSEL-

lane.

Tres acidule prope ciuitatē Treuericam extant: prima iuxta cœnobium S. Matthiæ ochra imbuta & ferro: in potū ab accolis adhibetur: uentriculū humoribus superfluis obnoxium reficit, appetentiamq̃ excitat. In balneis tumores externos quacunq̃ in parte discutit: nec nō scabiem, & alia cutis uicia. Altera in monte excelso apud uicū **Lonquich/** chalcanti & ferri particeps, limpida, & clara, magis quā superior. Tertia in uico **Weterßdorff/** secundæ similis, eoq̃ omnes in potu et balneis ad omnia superius commemorata uicia & morbos sunt efficaces.

*Acidula prope Treuiros.**Acidula in Lonquichs**Acidula in Weterßdorff*

ACIDVLA IN VALLE

Bellerthal.

Nō longè à clarissima arce **Leyen/** acidus fons scaturit, ex ferro, chalcantio & modico sulfure: ad uentriculi imbecillitatē, iecoris, renumq̃ affectus potu salubris. In balneis articulos corroborat: colicos & hydropicos iuuat.

Acidula in Bellerthal.

ACIDVLAE IVXTA CASTRVM

Lobem.

Acidulae iuxta Lobem.

Dux in descensu castrî, non longè à Mosella scaturiunt. prima uulgo **Oberborn**/ altera **Vnderborn**/ uel **Judensborn** dicitur, eiuldem ferè facultatis, ferro, ære, & modico chalcantio imbutæ. Viscera nutritoria firmant: appetentiam excitant: lienem, renesq; aperiuunt: calculos tollunt. In balneis ulcera inueterata sanant: cutis scabiem, & impetiginem discutunt.

ACIDVLA VLTRA MOSEL-

*lam ad oppidulum**Wymmingen.**Acidula in Conderthal.*

In ualle qua **Conderthal** uocatur, fons acidus emanat, alumine, nitro, & sulfure infectus, nec non modici etiam chalcantii compos, saporem nõ ingratum incolis, & uicinis agrî cultoribus præbet. Ad pituitam ex uentre expurgandam potus ualet, & stomachum corroborat. In balneis neruos emollit ex crassa pituita induratos: serpentia cutis uitia sanat.

ACI-

ACIDVLA IN

Bassenheims

Hæc in pratis iuxta riuulum, prope *Acidula in*
 areem nobilissimæ uiri Antonij *Bassen-*
bot/aluminis, nitri, & sulfuris partici- *heim.*
 pat. Potu uiscosos & crassos humores
 uentriculi consumit, obstructions uis-
 cerum aperit, lienis, uterique tumores dis-
 sipat. In balneis omnem scabiem, lepram
 & impetiginem curat.

ACIDVLA IN VICO

Kerlich.

Ex alumine & ferro modico infecta *Acidula in*
 est. Venter, & alia nutritionis *Kerlich.*
 membra pota corroborat: lienem ex te-
 nuat, sanguinem profluentem prohi-
 bet.

ACIDVLA IUXTA VICVM

Mendich.

Nobilissimus hic fons in pratis pro- *Acidula in*
 pe vicum *Mendich* prorumpit cum *Mendich.*
 strepitu quodam ebullientis aquæ in le-
 bete instar, unde illis etiam *Kesselbron*
 dicitur, ex ferro, chalcanto & are im-
 butus: sapore gratissimus: calorem &

litim expertos recreat: uentriculo imbecilli ualde est utilis: cibi appetentiam facit: iecoris intemperiem calidam refrigerat: lienis & renum obstructions recludit: bilem purgat: febres inueteratas discutit: calculosis prodest. In balneis ad idem efficax est, articulos & neruos corroborat: ulcera inueterata, scabiem, lepram, & alia cutis uicia dissipat.

ACIDVLA Pönterborn, dicta.

*Acidula
Pönterborn.*

Hęc ad primum lapidem ab oppido, Antoniaco, quod hodie Andernacū uocāt, distat, magno fragore, tantoq; sonitu exiliens, ut ad passus aliquot exaudiat, & licet ualde frigida sit, feruentis tamen instar ebullit, & intumescit, unde etiam insana dici possit, ferri, aluminis, et chalcanti materia imbutus: longē gratissima agricolis, ut quos ætate & laboribus defatigatos, nec non calore ac siti affectos mirum in modū recreet. Magnus in medicina usus eius, sicut ex superioribus esse possit, si medici quantum ad morbos curandos ualeat, intelligerent, Nā intemperie iecoris et lienis renumq;
cali-

calidam & obstructions discutit: bilio-
 sos humores purgat: febres antiquas sol-
 uit: uentriculum infirmū, & cibos fasti-
 dientē reficit: aquam inter cutem sanat:
 uterum relaxatū confirmat. Vidi etiam
 extrinsecus frigidā membris impetigi-
 nosis, scabiosisq; adhibitam profuisse.

ACIDVLA *Heylborn dicta.*

Non longè ab hac Rhenum uersus, *Acidula*
 alius fons excellētissimus in ualle, mon *Heylborn*
 tibus undiq; circumditus, scaturit, quem
 quod agris salutaris sit, uulgo *Heylborn*
 appellant. Veteres autē indubiè *Halborn*
 rectiūs uocarūt, quasi salis fontem, nam
 huius potissimum, deinde etiam modici
 sulfuris & ferri particeps est, id quod gu-
 stu deprehendi potest. Hic fons nihil im-
 puri, aut sordidi, ueluti puluerem, aut si-
 mile quippiam, si inijciatur, sustinet: sed
 statim rursus ebulliēdo eijcit. Quinetiā,
 si uino in calice superfundatur, strepitū
 quendam cum leui quadam spuma eli-
 dit, quasi cū uino certans, quod in alijs
 plerisq; acidulis uino mixtis fieri non
 solet, fumosum quid naribus obijcit,
 tenrātque cerebrum. Incolæ & uicini

eius regionis in qua hic fons profluit, quotidiani potus loco utuntur. Cæterū ualeat ad obstructions iecoris, lienis, & renum: febres tertianas et quartanas inueteratas sanat potus: uentrem & primas uenas purgat: urinam promouet: malum habitum, & aquam inter cutem discutit: uterum pituitosis humoribus liberat, & menses prouocat. Extrinsecus ad lauacionem accommodatus, tumori laxo, coxendicum, & pedum dolori conuenit: cutis uicia, scabiem, leprā, & impetiginem dissipat.

ACIDULA Tyllerboren
dicta.

Acidula
Tyllerboren.

Non procul hinc alius fons acidus iuxta cæbonium diuo Antonio dictum, inter saxeos montes, unde illud uulgo Antonius **Steyn** uocatum est, emanat, sale, chalcantio, & ferro infectus: gustu gratissimus, & superiori ferè similis, idem etiam puluerem, aut alias sordes iniectas reuomit, redditq;. Obstructions uiscerum aperit: renum, & uesicæ calculos expellit: malum habitum

tum emendat : aquarum subter cutem
iuuat : defluxiones humorū in pectus,
stomachū, aliasq; partes consumit. Si ad
balneas accommodetur, omnes tumo-
res laxos, podagram ex pituita discutit,
& febres sanat.

ACIDVLAE AD RIPAM

Broyl.

Aliquot passus à iam dicta, acidulae
cōplures, sed quatuor celebriores iuxta
ripam **Broyl**/ unde castrū nobilissimi
& praecleari uiri, Gulielmi à **Braunfs**
berg nomen accepit, extant. Prima è *Acidula*
media rupe profluens, incolis **Sal** *Salborn*
born dicitur, altera **Hickentlick**/ in *Acidula*
pratis exiliens: utraq; ferri, aluminis, & *Hickentlick.*
nitri particeps, potu non ingrata. Inci-
dit, abstergit, purgat: uiscerum obstru-
ctiones aperit: stomachum, & lienem
infirimum corroborat: intemperiem cas-
lidam simplicem immutat, & cum ea
humores expurgat: cerebri humores
profluentes in partes subiectas sistit ex-
iccateq;. Reliquae duae, quarum prior in *Acidula*
ipso uico **Broyl**/ unde uulgus **Broyl** *Broylsers*
born.

Acidula
Brocher.

lerborn appellat. altera huic uicina, ex rupe cum sonitu erumpit, unde **Brocherborn** dicta, ambæ ferro, alumine & modico nitro imbutæ sunt. Stomachum firmant, lienem extenuant, interperiemq; calidam iecoris, & renū potu corrigunt: febribus conferunt: defluxiones in tonsillas, aures & pectus sistunt: sanguinis fluorē, & immoderatos menses compescunt: uterum relaxatum confirmant. In balneis articulos resolutos corroborant: uterum humoris copia infœcundum emendant, cutisq; uicia corrigunt.

ACIDULA **Kesselborn**
dicta.

Acidula
Kesselborn.

Ad læuam ripæ **Broyl** in pratis passus aliquot à superioribus distat fons acidus limpidissimus, qui cū illi in **Wendich** copia & scaturigine aquæ respondent, **Kesselborn** etiam uocatur: eiusdem propemodum rebus fossilibus infectus, & ad similes affectus utilis: potu etiam gratissimus.

ACI₃

ACIDVLAE IN VICIS

Ciffen.

Non procul ab arce **Olbruck** / no: *Acidule in*
 bilissimi uiri Ioannis **Waldbott** / duo *Ciffen.*
 extant fontes acidi: unus in superiori,
 alter in inferiore uico **Ciffen** / uterq; in
 frequenti usu ad quotidianum potum
 agricolis: ex ferro, sulfure, et modico ni-
 tro, alijs supra enumeratis efficacia si-
 milis. His annumerari possunt etiam *Acidula in*
 aliae duae in uico **Wehr** / & iuxta mo- *Wehr.*
 lam uulgo **Wolmülh** / dictam pro-
 fluentes.

ACIDVLAE AD RIPAM

Ahr.

Tres emanant fontes acidi ad ripam *Acidula ad*
Ahr / ex quibus unus prope oppidum *ripam*
 Aruillam: alter ad radicem montis, in *Ahr.*
 quo arx **Landstron** sita est: tertius
 iuxta oppidulum **Syngig** / omnes fer-
 rati & sulfurei. Poti itomacho cōferunt:
 in balneis resolutioni articulorum, ileo-
 so, colicoq; dolori utiles.

ACI

ACIDVLA IUXTA CASTRVM

Buretzhem.

*Acidula iuxta
Buretzhem.*

Hæc ferre, sulfuris, nitricæ particeps est. In balneis nervos ex pituita induratos emollit; articulorum tumoribus prodest, & cutis uicia emendat.

ACIDVLAE APVD

Tarbellios.

*Acidula in
Daun.**Lenzigs
brun.**Hotzerbrun.*

Complures extant in Tarbelliorum ditione, quam Eyffaliam uocant, acidulæ, inter quas tres mihi notiores sunt, quæ in uico **Daun** profluunt, diuersa mistura fossilium imbutæ. Prima uulgo **Lenzigsbrun** appellatur, alijs potu gratior, aluminis, nitri & ferri compos. Stomachum uiciosi humoribus euacuat, roboratq;: lienem extenuat, sanguinem fluentem sistit. Altera **Hotzerbrun** dicitur, ferrea, aluminata, & sulfuræa. Sanguinis excretionem quacunq; in parte ex potu sistit: uentris profluvia prohibet, nutritionis uiscera corroborat. In balneis articulos, nervos, aliæq; membra resoluta iuuat: uterum ex humore nimio imbecillum firmat. Tertia

Dauners

Dannerbecher nuncupatur, turbida, *Daunerbescher* minusq; acida superioribus est, eoq; nō ita, ut alijs ad potum utūtur: quanquam brutis malè affectis bibendā exhibeant, ex ferro & sulfure infectam. In balneis articuloꝝ uicijs, ileo, ramici, colicoq; dolori conferre potest.

ACIDVLAE IN SYLVA ARDV.

enna. praesertim iuxta uicium

Spah.

Multi etiam fontes acidi in sylua *Ard* duenna, ex copioso ferro, quo illa passim scater, sicut etiam *Eyffalia*, & sulfure infecti celebrantur. Inter ceteros autem unus in uico **Spah** insignis reperitur, ferri saporem repraesentans. Nam linguam quam primum astringit, & meatus eius densat: statim autem dulcescit, & si diu in ore contineatur, malum quendam odorem oleagineum, & graues fumos ex sulfure naribus obijcit. Si aqua huius fontis diutius in uase reseruetur, terra rubra, quæ mater ferri est, ad fundum apparet: in superficie filamēta quaedam sulfurea, aut oleaginea, telæ aranæ

Aridula in Spah.

araneæ instar uarij coloris, ex uiridi flauescens extant. Canales & emissaria, per quæ aqua ista manat, rubro colore ac ruffo tincta sunt. sicut etiam in alijs similibus uideri licet. Optime ualet ad intemperiem calidam & sitim restringendam : postea autem calefacit, sed hos magis, illos minus : egregie autem desiccet. Qui incautiùs eam bibunt & immoderatiùs, in febrem continuam incidunt. Aliàs confert hydropicis, morbo regio, inueteratis febribus, iecoris & lienis obstructionibus; altum soluit; urinam prouocat; sudores mouet, si iusta mensura assumatur : purgat etiam humorem melancholicum, præsertim in primis uenis. *Et caliditate saporis*

ACIDVLAE VLTRA

Rhenum.

*Acidula iuxta
La Domum
nouam.*

In Ducatu Engers Vuestphaliæ, fons acidus iuxta Domum nouam extat, ferri & aluminis particeps, ad eadẽ ferẽ, quæ superiores possunt, efficax.

FONS ACIDVS IN COMITATV

Spiegelberg.

Aqua huius fontis ochra præcipue infecta

infecta est, quod acrimonia eius testa- *Acidula in*
 tur, eoque acris ille potius, quam acidus *comitatus*
 dici meretur. hinc potio istius aquæ pe- *Spiegel*
 riculosa est: nam rodit interanea, præ- *berg.*
 sertim corporum tenerorum, gracilium
 & adulescentum. Medici quidam pros-
 ximis annis adeo fontem hunc com-
 mendarunt, ut incredilis ex uarijs regio-
 nibus Germaniæ, hominum multitu-
 do, ad illum sanitatis recuperandæ gra-
 tia confluxerit. Nam omnium morbo-
 rum, tum qui ex parentibus, quasi hère-
 ditario originem traxerant, tum qui ex *Impostores*
 mala uictus ratione & alijs casibus pro- *plura promit-*
 uenerant, curationem promittebant, *tunt quam*
 quam tamē (pace illorum dixerim) nul- *prestare poss-*
 la medicina, quamuis efficax, in terris *sunt.*
 præstare, sed solus Deus, & Dominus
 noster Iesus Christus largiri potest, non
 hæc refero ut fontis huic uires eximias
 derogare uel m. Nam tumores contra
 naturam quacumq; in parte corporis af-
 fligant, discutit: œdemata, podagram, &
 chiragrā, ex pituita contractā, top hosq;
 articularū cōminuit: mēbra fluxionibus
 opportuna, torpida, resolutaq; restituit:
 impeti-

impetiginē, scabiem, lepram emendat: uisus hebetudinem et crassis, & pinguis humoribus dissipat: oculis admota excrescentem carnem reprimat: ulcera caua, uetusq; carne replet: aut per se, aut cera addita. Quia uerò potui non est idonea, ad balneas potius accommodari debet.

ACIDVLA IVXTA OPPIDVM

Montebaur.

*Acidula iuxta
Monte
baur.*

In finibus syluæ **Westerwald**/ ad oppidum **Montebaur**/ ditionis Treuericæ, in imo loco profluit, ferro, sulfure & alumine infecta: cuius & acolis ad potum gratissima: aliâs uentriculo, intestinis, iecori, & lieni utilis. In balneis etiam ad cutis uicia sicut aliæ prodest.

ACIDVLA IN VALLE VICI

Müllhen dicti.

*Acidula apud
Cöfluentiam.* Præclarus etiam fons acidus, ultra Rhenum non procul à Confluentia, Treuerici Electoris oppido scaturit, superiori ferè similis, quo incolæ, & proximi Con-

mi Confluentia ciues fictilia plena in potum adferri curant. in medico usu nondum adhuc satis celebratus, propter medicorum raritatem, & ignorantionem. Sunt alij quoq; in ea regione fontes, sed minus usitati, qui eisdem propemodū facultates obtinent, quas nuper commemorauī.

ACIDVLAE PROPE

Niderlanstein & balneas

Embsenses.

Duæ celebres ad ripam Lan scaru riunt. una prope Niderlanstein ni tri, sulfuris, & chalcanti modici par ticeps. altera proximè ipsas balneas Embsenses, minus aliquantò quàm alia acidula frigida, sale copioso, alu mine, & chalcanto infecta. In potu, humores pituitosos crassosq; expur gat: viscerum obstructions aperit: cal culos comminuit. In balneis cutis af fectus, scabiem, lepram, & impetigi nem tollit.

Acidula iuxta
Niderlan
stein.

L

*Acidule
prope Brus
bach.*

ACIDVLAE PROPE OPPIDVM
Brubach.

Duæ in Cattorum Principis di-
tione ad Rhenum, iuxta oppidum
Brubach reperiuntur. Prima uici-
nior oppido *Uckelbron* dicta: altera
paulò superiùs in valle *Dunckelbron*
uocata, magis potu grata. Hac uicini
citra & ultra Rhenum ad potum quo-
tidianum utuntur, hesternam crapu-
lam ea discutientes. Vtraq; ferro, mo-
dico chalcantio, & nitro imbuta est.
Stomacho, iecori, & renibus calore æ-
stuantibus accommodatæ. In balneis
etiam cutis uicia & ulcera sanant.

ACIDVLA IN VALLE

Saurenthal.

*Acidula in
ualle Sau-
renthal.*

E regione oppidi *Bacharach* fons
acidus in ualle, quæ inde uulgo *Sau-
renthal* uocatur exilit, ferro, alumini-
ne, & nitro infectus. Potus uentricu-
lum corroborat, aliâq; uiscera nutria-
tioni dicata. In balneis articulos im-
becillos reficit, & tumores laxos sanat.

ACIDVA

ACIDVLA IVXTA OPPIDVM

Kronenberg.

Hæc ferro, nitro & ochra constat, *Acidula iuxta Kronenberg.*
 omnium uiscerum obstructions aperit: appetentiam cibi excitat: renum & vesicæ calculos abigit. In balneis externa corporis uicia sanat.

ACIDVLAE IN COMITATV HANOËNSI,

et finibus regionis

Cattorum.

Quinque fontes acidi excellentes in Comitatu Hanoënsi, & finibus regionis Cattorum erumpunt. Primus in pratis amplis, tãquam bulliens, iuxta *Acidula iuxta Carben.*
 Carben. alter passus aliquot hinc distat inter *Acidula inter Burggrauen*
 Burggrauen Radt & D. *Radt vnu*
 Carben. tertius quinquaginta passus inde inter *Acidula supra*
 superiorem uicum *Woilns*
 Woilnsstadt & Roisbach. quartus huic uicinus iuxta *Acidula supra*
 Schwalheym. quintus *Roisbach /*
 prope uicum *Alidula iuxta*
 Niedt in sylua, quem *Schwalheim.*
 Faulbron appellant, limpidissimus. Quatuor ex eis ære, ferro & *Acidula*
 sale constant, ad potum ab incolis *prope*
 adferuntur, quanquam etiam ualde *Niedt.*

salubres sint uentriculo & uiscerum
obstructionibus, pituitosisque af-
fectibus, siue potu, siue balneis utiles.
Quintus ex copioso sale nitri, alumine,
& chalcantido mixtis: potu omnium
gratissimus, & per ærisque agris saluta-
ris. unde etiam uulgo dicitur, si quis
moriturus præsens ex eo bibat, illum
seri lactis modo turbidum fieri.

ACIDVLA IN DVCATV

Franciæ orientalis.

*Acidula in
Risingen.*

Ex sale copioso, alumine, & modico
chalcanto constat, prope vicum
Risingen scaturiens. Pota cerebrum
et uentriculum corroborat: capitis de-
fluxiones sistit: ventrem soluit: spiran-
di difficultatem tollit: calculos expel-
lit: album mulierum fluorem discutit:
fœcunditatem parit. in balneis poda-
gram sanat: neruos emollit ex pituita
induratos: omnia cutis uicia corrigit.
Huic illa respondet quæ in Diocæsii
Treuerica reperitur, non longè ab op-
pido Meyen/ ad iterium lapidem ab
Andernaco, accolis Sulzbron dicitur,
qui

*Acidula
prope
Meyen.*

qui etiam ab iisdem ad potum quotidianum expetitur. M. Acidularum origines, vires & usum recensuisti, quid de falsis iudicas? suntne etiam magna ex parte uarij terræ fossilibus ut illæ mixtæ, an simplicibus tantum imbutæ reperiuntur?

DE FONTIBVS SAL-
sularum.

G. Certe rarò ex unico sale constant, sed alijs quoque rebus intermixtæ sunt, ut alumine, sulfure, ochra, quæ ipsis interdum pallidum, aut luteum, aut cinereum colorem inducunt. M. Quibus morbis falsulæ compositæ, in quibus tamè sal exuperat, conferre solent? G. Potæ quidem aluum mouent, sed minus quàm illæ: pituitosos & crassos humores ducunt: obstructiones uiscerum expediunt: sanguinem concretum in corpore incidunt, pectorisq; angustiam dilatant. Si multum sal excellit, pituita consumpta, uentriculum lædunt: intestina rodunt, exulcerantq; quæ sanguinè lalsedine sua

Salsule compositæ quibus morbis conferant.

inficiunt, prurítum & scabiē excitant: Minus salsa, eadem quidem, sed tardius efficiunt: uentriculum & intestina non adeò offendunt, ut etiam confirmant, si imbecillis sit, nec totius corporis ualetudinem omnino perturbent. Tepidæ per anum infusæ, pituitam extenuant: calidæ tormina leniunt. Porro ad balneas exhibitæ, malum corporis habitum ex pituita contractum corrigunt: neruorum uicijs, pectori destillationibus obnoxio, uentriculo frigido & humido profunt, scabiem ex pituita ortam sanant, & si nulla est, excitant, quam postea etiam discutunt, sic podagricorum, & paralyticorum fluxus dissipant: omnem aquæ inter cutem speciem per initia sanant: neruos, arteriasq; ex humorum influxu imbecilles & languidos corroborant: crurum ulcera maligna, aliásque uicia ex morbo Gallico futura arcent. Auribus infusæ tumores tam eos qui ex morbis remanserunt, quam ex pituita ortos dissoluunt: Liuida ad meliorem colorem reducunt. Vapor

talium

talium aquarum feruentium capitis
 grauitatem & aurium dolores corripiunt. M. Vbinam falsulae celebres inueniuntur. G. Plurimae in Germania, ex quibus oppida quaedam insignia nomen graecum sortita sunt, ut Hala Hermundurorum ad Salam fluum; Hala Sueviae ad Cocharum; Hala Rhetiae superioris ad Oenum; Halstadium in superiore Styria; Reychenhala inter Salam & Alzam fluuios, ad decimum lapidem a Iuuano siue Salzburgo. Quaedam alia oppida uocabulum Germanicum a latino factum acceperunt, ut Salzburg in agro Norico; Salzburg in agro Mediomatricorum. M. In quibus alijs regionibus Germaniae falsi fontes reperiuntur? G. In Saxonia non pauci, ut Luneburgi caeteris nobiliores; nec non sub deserto monte ad oppidum Wynder; item Staphurdi ad Bodam fluum. In Thuringia in oppido Franck, & prope pagum Aulebium, inter Kelbron & Heringum oppida unus existit, qui ex monte effluit, in Cattorum regione ad

verram Aldendorffij, & in Trebochijs
 ad quartum lapidem à Fulda. In comi
 tatu Hanoënsi duo fontes falsi cele
 brantur: unus in pago **Nawheim**:
 alter in uico **Siba**, in quibus etiam sal
 excoquitur, & iuxta hūc quoq; acidu
 la potu grata effluit. Ad Rhenum
 autem iuxta oppidum Boppardiam
 fons falsus in uico, quem inde **Salz**
gingen appellant, extat. Ultra Rhes
 num alius in sylua prope oppidum
Brubach manat. Alius etiam non
 longè à Biponto Illustrissimi Princi
 pis Vuolfgangi Palatini &c. oppido
 scaturit. At fontes hæctenus comme
 morati magna ex parte, puteorum in
 modum sunt inclusi, ut semper aquar
 um copiam suppeditare possint; aut
 reuera sunt putei, atq; ex eorum om
 nium aquis sal excoquitur. quales etiã
 in Lotharingiæ oppido **Does**, & **Me**
diomatricorum agro tres mihi sunt
 cogniti, ex quibus magna salis copia
 excoquit. Hos omnes puteos, falsas,
 & uulgo **Sulzas** appellant, sicut etiam
 in Brisgoia oppidum **Sulzberg** pro
Salz

Saltzberg. M. Inueniunturñe etiam *salsuli calida*
 falsi fontes natura calidi? **G.** In Ger^u *ubi.*
 mania nullos extare puto, nec in Ita
 lia. In Sicilia uerò Selinuntias falsus
 las, & Pegazæas, in agroq; Methones
 Træzeniorum oppidi calere audio:
 quas cum habere non possimus, nos
 stris igne calefactis contenti simus. M.
 Semperne singulæ aquæ medicatæ
 qualescunq; uires suas & effectus in
 morbis curandis solæ exercere poss
 sunt? an interdum etiam alijs medi
 cinis admistis indigent? **G.** Quem
 admodum herbæ eximijs præditæ uir
 tutibus, non semper eas in quibuslis
 bet uicijs efficaces ostendunt, ita quo
 que aquæ medicatæ siue in potu, siue
 in balneis in illis morbis, quibus aliâs
 peculiariter dicatæ sunt, sæpe opem
 recusant, aut certè aliarum medicis
 narum admisturam, ceu subsidium
 requirunt, ut perfectam curationem
 absoluant. M. Id libenter audiam, *Balneæ quo*
 quomodo balneæ efficaciores quàm *modo effica*
 natura esse solent, fieri queant. **G.** Bre *tiores esse pos*
 uiter edocebo. Propone tibi mor^u *sunt.*

humaliquem, si uoles, podagricum,
eiq; curando balneas uel Favorinas,
uel Badenses, uel alias præscribe. quia
uerò expectationi nostræ non respon-
dere interdum solent, in hunc modū
uires illarum augebis.

QVIBVS BALNEARVM VI-
res augeti possint in podagricis
curandis.

Incrementa
balnearum.

Aque medicatæ, in qua lauandum,
folio pleno, aquæ chalcanti libra, sa-
lis fossicij se libra, admiscuntur. In his
ægrum ad nonum usque diem insidet
re finito; sed certis quotidie horis. Post
stea renouetur balneum hac ratione:
Aquæ illius foliorum ueratri nigri,
foliorum senæ, singulorum libra, sa-
barum, lentium singulorum libræ
quatuor, more solito incoquantur. In
decocto hoc podagra lauando cura-
tur. Singulis septimanis corpus me-
dicamento podagricis idoneo expur-
gare oportet. M. Quibus auges in pa-
ralyticis?

IN PARALYTICIS

G. In aqua balnearum decoquantur

tur flammulæ, erucæ rubæ singulorum manipuli septem. Aeger in ea ad dimidium lauationis tempus usq; insideat, tot quotidie horis, quod ille ferre poterit: deinde triens petrolei, & olei philosophorum semuncia, aquæ balnearum libræ incoquantur in fictili aperto: postea hæc in spongas marinas fundantur, ita ut aqua ab eis exauriatur: tandem illæ solio indantur & æger in eo lauet.

IN CONTRACTIS.

Serpentinæ longæ, manipuli duo: agrimonij, chamæpyteos, singulorū manipuli tres: macerentur in aqua balnearum diem integrum & noctem. Tertio æger calfactæ insideat per totum curationis spacium. licet etiam balneum renouare pro ægritudinis ratione.

IN MENSTRVIS PROVO-

candis.

Mulieres sola aqua medicata in balneo ad menses ciendos utentur. Post
tui

tui autem sument hanc misturam: Succum melissæ, pulegij, arthemisiæ, singulorum æqualē mensuram, quadruplo maiorem aquæ medicatæ, atque sic per totum lauationis curriculum, & laurabunt, & bibent. Ne autem uires interea infirmentur, bona uictus ratione cauendum est.

IN LEPRO.

Solum hoc modo parari debet. Aquæ medicatæ indatur succus ex decem manipulis flammulæ, quinque unguis caballinæ, eadem aqua extractus, mixtis eger insidebit, & multum pituitæ, sordiumque elicietur. Quod si balneum odorem foedum habere coeperit, renouetur: & si efficax esse desierit, æger in pura aqua medicata ad lauationis finem usque continuabit.

IN SINIBVS ET VL-

ceribus.

Vlcera lauentur in aqua balnei, cui admista

admissa sit alia, quæ ex alumine, culicula, & serpentina paratur, sed eius duodecima tantum portio prioris erit. Totum corpus ei non insidebit, sed pro ulcerum ratione purgandum erit. M. Quam accessionem reliquis balnearum aquis fieri consulis in ulceribus? G. Theophrastus in Castiensibus aquis, quantum ad solum requiritur, addendum censeat aquæ aluminis, aluminis recentis, & candidissimi utriusque libras duas, succi consolidaë libram, atque ea ratione, qua alijs utendum. Ad contractiones membrorum, olei ex anetho, liliorum utriusque trientem; aquæ aluminis selibram, incoquantur donec illud albescat; deinde in solum transfundatur, & in eo æger pro urinum ratione lauet. Ad calculorum autem materiam renibus & uestica expellendam, aque balnearum incoquito radicum aquis legij libram; seminis tanacetii, selibram, atque in his ita commixtis æger prout morbus ipse requirit, insideat, lauetque. M. Cur hæc tantum de Castiensi

stienſi balneo, & non etiam de alijs præſcribit Theophrastus G. Quòd hoc illi magis cognitum fuerit, Ego uerò etiam in alijs ei ſimilibus, præſertim quæ calculoſis profunt, miſturas iſtas non reiecerim. In abſceſſibus internis, Caſtienſibus aquis non ſine ratione abſtinendum iudicat. M. Quid agendum putas ſi aquæ illę medicatæ & balneæ commodè haberi nequeant? G. Cùm ipſæ non ſolùm rebus terrę foſſilibus, per quas continuè fluunt, imbuantur, ſed etiam, ut plumbum, ferrum, æs aliãq; id genus creſcant, ita quoque ſimilia fieri poſſunt, quæ ſuccis chalcanti, & aluminis reſpondent. Quia igitur eiufmodi balneæ vires ac facultates ſuas ex rebus terrę foſſilibus ac metallicis obtinent, non à ratione alienum eſt, tales artificio parare; quę ſi non in totum naturalibus efficaciam reſpondere, ſaltem aliqua ex parte illas repræſentare poſſunt. M. Exempla aliquot talium balnearum recenſeas.

In medicatarum aquarum penuria, facti eijs utendum.

BALNÆ FACTICIAE.

G. Vbi materiam in morbis magna ex parte per sudores, & meatus euacuata, cutemq̄ satis abstersam deprehenderit, commodè illam astringentibus, siccantibusq̄ corroboramus in hunc modum: Foliorum myrti, len *Balneum fictici*
 tisci, plantaginis, uerbasci, pilosellæ, *cans & corro*
 quifeti, polygonij, singulorum maniz *borans.*
 pulus unus: hordei integri, fabarum
 integrarum, singulorum libra una:
 myrtorum, rosarum, utriusq̄ pugilli
 tres: radicis iridis, bistortæ, pentaphyl
 li, singulorum uncię duę. Hęc in aqua
 copiosa coquantur, inde in ea resolu
 uantur salis communis libræ tres, alu
 minis uncia una. Hoc balneo tepido
 corpus per spongiã nouas diligenter
 abstergetur: interdum ex lixiuio etiã,
 nisi acre nimium fuerit.

BALNEVM FACTICIVM

ad podagram.

Sulfuris libra: aluminis selibra: li
 gni guaiaci libræ duę: radicis helenij,
 gentianæ

gentianæ utriusq; ſelibra . Coquantur in aqua balnei quanta ſatis erit; deſinde ſaluia, betonica, chamæpyteos, pulegij, maioranæ, roriſmarini ſingulorum faſciculi quatuor , qui manu comprehendi poſſunt. Sacculo excæta indantur leberi. Ager lauacro inſiſdeat quotidie ad horam unam, manè & ueſperî. Singulis tribus diebus lauacrum renouetur.

ALIVD DISCVTIENS.

Aquæ fontanæ, aut fluuiali, quanta ad balneum ſatis eſt, ſal, aut nitru, aut ſulfur, aut alumen incoquatur, & ægri in ea manè & ueſperî ante cibum reſideant. Vel marinę calfactæ, melle mixto ; uel aquæ per cinerem fici uisſisq; percolatæ, cui herba pedicularis, aut baccæ iuniperi incoctæ ſint. Eiuſmodi facticia balnea tumores totius corporis, uel membri cuiuſdam, ut abdomeniſ, teſticulorum , & pedum in hydropticis, item ad ulcera abſtergenda , aut uarices illorum diſcutiendos ualent.

reducti in uiscū, quantū omnīū pondere
adequat in massam redigito, quę in aere
cornu instar indurescat. Balneo usus
eam calenti aque inijciat, & statim aqua
uires massę extrahet. Non solū autē
balnea totī corpori apta, sed etiam lixi-
uia capitī, in sessus renibus & ano, atq;
lotiones pedū ex fossilibus, cum aquis
& herbis, radicibusq; conficiuntur. M.
Formulas eorum describas. G.

LIXIUIVM ad pediculos.

Lixiuum ad
pediculos.

In sessus quid
est quibus
utilis.

εγκλισημα.
Semicupium n.

Lixiuo ex lupinis, absinthio, persica-
ria, pedicularia, nitrum & fel misceri
debent. M. Quid uocas in sessum? G.
Dimidium solium, quod Græci εγκλι-
σημα uocant, cui ægri ad uentriculum
usq; tantummodo insident, cruribus &
brachijs exemptis: uulgo appellant se-
micupium, singularium quorundam
membrorum affectibus accommoda-
tum, præsertim renum, coli, ilei, & ani
uicij, & uulneribus conuulsionem mi-
nantibus, ut postea plenius audies.

INSESSVS ad anum prolapsum.

Foliorū plantaginīs manipulus unus:
rosarum

rosarum rubrarum manipulus dimidius: *inseffus ad*
 in qua decoquantur, cui chalybs intin- *anum prola-*
 cta fuerit. *psum.*

INSESSVS AD NIMIVM VTERI

fluorem & hæmorrhoidas ani.

Plantaginis, polygonij, equiseti, rubi *inseffus ad ni-*
 foliorum, singuli manipuli; rosarum pu *mium fluore*
 gilli quatuor; malicorij uncia duæ; radi- *mensium.*
 cis symphyti fescuncia; calicum glandiũ
 uncia. Decoquatur in aqua pluuiali cui
 ferrũ, aut chalybs candens sit intincta.

PEDVM LOTIO *polychrestus.*

Capiti, pedibus, sanguini, et omnibus *Lotio pe-*
 neruis salubris: multos morbos alioqui *dum.*
 futuros arcet. Foliorum & florum cha-
 mcemeli, rosarum rubrarum, betonicæ,
 origani, saluiæ, rutæ, asari singulorum
 manipulus unus. Condita sacco co-
 quantur in lauacro pedũ. ubi uerò iam
 satis inferbuerint, sextarius nitri, & salis
 pugillus addatur. Vtitor in septimana
 semel aut bis, manẽ aut uesperĩ ante cí-
 bum, uel etiam ante somnum in usum
 adhibeto. Obseruandum autem, ut qui
 podagra, aut erysipelate in cruribus la-
 borare solèt, ea abstineat, si recidiuã effu-
 gere uelit.

M ij

AD PODAGRAM.

*Lotio pedum
ad podag-
ram.*

In multis usitata podagricis ualde profuit. Lixiuuium ex fagi cineribus paratur, & ter, aut quater colatur: deinde tantum uini admiscetur: aluminis uncia duæ adduntur: omnia in fictili uitreato coniuncta calefiunt ad ignem, sed ita ut non efferuescant. deinde transfunduntur in uas, in quo pedes consistere poterunt: hi autem tam altè lauari cro insistent, ut aqua supra talos excedat. Extrahit humidam pituitæ materiam in articulis hærentem, quam deinde linteo puro absterges. Tam calidum autem erit lauacrum, quam pedes ferre possint, maneque & uesperè ante cibum adhiberi. Quinetiam cum malum hoc minatur accessione, & post ipsam utile esse potest, idque in septimana quater, aut quinqueies. Ne deterreat te, si pedes tumidos, rubentesque fieri conspicias.

Sed de his aliàs plura. nunc

ad uesperascit, Vale

iam ad cœnam

uocor.

IOAN.

Ioannis Guinthe

RII ANDERNACI

MEDICI,

DE BALNEIS EX AQUA

dulci.

DIALOGVS TERTIVS.

A T H E T E S,

De balneis aquarum rebus fossilibus infectarum, nec non de ijs, quæ harum penuria substitui possint, satis in præsentia dis-

seruisti. Vnum adhuc ueluti coronidem addas, quales etiam ex aqua dulci, alijsq; humoribus, & quem in usum fieri soleant.

GERON. Aqua dulcis pluuiialis principem ad has faciendas locum obtinet: hanc sequitur fluuiialis, non infecta alumine, aut creta, quam flumina quædam continent, redduntq; illam uiscosam, & pinguem, ut meatus magis obstruat, quàm pene-

Aque dulcis genera.

M iij

tret, resoluâtque: tertia post duas illas
 censetur, quæ ex optimis fontibus peti-
 tur: quarta, quæ ex puteo hauritur:
 postrema quæ ex paludibus, & lacubus
 sumitur. Atque ex his aquæ speciebus,
 duo balnearum genera fieri solent. V-
 num ex aqua simplici tantum per se cal-
 facta. alterum ex herbis, et alijs rebus adie-
 ctis. M. Quis primus usus existit: G. To-
 ti corpori ad sordes abstergendas: intem-
 periem corrigendam: dolores mitigan-
 dos: lassitudinem leuandam, & cutis vi-
 cia exterenda conducit. Veteres corpo-
 ra ante balnearum usum in ædificijs qui-
 busdam contigujs preparare ad ea sole-
 bant. Primum illud nostri tepedarium,
 Græci ἀποδυστήριον uocabant, eò quòd
 uestes in eo temperatè calido exuerent.
 Secundum calidarium, laconicum, uel
 sudatorium. Galenus à sicco fornice
 camerato ξηρόθυλον, alij πυρραστήριον, uel
 ὑποκαυσθῶν appellant, ut quod ignis sub-
 iectus, accensusq; uapores calidos, &
 siccos, sudoribus eliciendis idoneos ex-
 citer. In hoc ædificio corpora oleo un-
 gebantur, mollebanturq; ut lauatiōni
 fierent

Balnearum
 duo genera.

Usus balnea-
 rum ex aqua
 dulci.

Aedificiorum
 ad balnea fa-
 ctorum spe-
 cies.

Tepedarium
 ἀποδυστή-
 ριον.

Calidarium.
 ξηρόθυλον.
 πυρραστή-
 ριον.
 υποκαυ-
 σθῶν.

fierent aptiora, quæ in folio aqua temperata pleno perficiebatur: ex hoc interdum in aliud labrum frigida aqua repletum descendebant. Vtrunque solium Græci nunc ἐμβασιμ, nunc λεξαμένον, nunc πνέλον, barbari tinnam nuncupant. Post uilum balnei, ægri ducebantur in domum extergendis sudoribus dicatam. Apud nos hodie in tepidario quidem ut illi, uestimenta exuimus, in calidarij aëre desudamus, quem uapores uel sicci ab igne accenso sublatis, uel humidij ex herbis in uase aliquo decoctis, aut aqua super candentes lapides respersa pariunt. Hinc quidam illud balneum aërium, aut siccum, aut humidum uocant, barbari stufam siccam & humidam. Adhæc calidam quoque in solijs lauatiōe exercemus: frigidam non tentamus, nisi forte in piscina, aut fluuio in natemus. Nec alium locum sudoribus abstergendis, quam tepidiarum, siue hypocaustum habemus. Laconico magis per se & frequentius, ad sordes corporum abstergendas utimur, & lauatiōe uoluptatis magis, quam morborum gratia. Ita fit, ut quò res

Solium ex aqua frigida.

ἐμβασιμ.

λεξαμένον.

πνέλον.

Tinna.

Aedificium quintum abstergendis sudoribus dicatum.

Sudatoria

hodierna.

Laconici lauacri quis hodie usus sit.

præstantior, eò magis exolefcere, & contemni solet. M. Quid calidariũ præstare solet? G. Eius aër, sicut antea indicatum est, materias in toto corpore dispersas, siue per sanitatem, siue per morbos, calefacit, fundit, æquat, cutem resoluit, sudoresq; mouet, & cum illis excrementa cuti subiecta elicit. in summa ad lauatiõem ueluti præparatio existit. Est autem duplex, siccum et humidum. primum consistit in locis ueluti cameratis testudinibus, uel cauernis, proprio igne calidis, uel alijs ædificijs, quæ ab externo igne subiecto calefiunt: in Germania hypocausta sudatoria, ad id parantur: quæ morbis pituitosis, inflationibus, tumoribusq; laxis contra naturam, & podagræ ex frigida materia contractæ, nec non hydropicis profunt. sicut clibanus, si æger capite tantum exerto, linteis inuolutus ei imponatur. Humidum autem sudatorium dicitur, in quo aër non ab igne, sed aquæ uaporibus, qui ibi exhalant, incaluit. Huius facultas, cum ex aëria essentia constet, bifariam operatur, nempe & cuti admota, & per inspirationem

Laconici seu calidarij usus.

Laconicum duplex.

Laconici uires.

Laconicum humidum.

tionem assumpta. Eius aër faciliùs quàm siccí uires suas corpori insinuat. Præterea humores qui nimium uel siccí, uel crassi, uel lentí, ut pítuíta uítrea, parti aslicuí inhærentes, humidiores, tenuiores, & fluxiles magis quàm siccum laconicũ efficere potest. Vapor autem, aërç ab aqua falsa, nitrosa, & sulphurea, etsi non plus æquo siccus, aut humidus fiat, maiorem tamen incidendi, extenuandi abstergendiç facultatem obtinet, quàm siccum ipsum sudatorium, nõ dico quàm humidum ex aqua dulci. Quinetiam cutis inde magis aperitur, ut excrementa exhalent. Quòd si uerò per se duntaxat absq; lauatione adhibeatur, magis calescit, extenuat, consumit, & siccatur. At mutandus quotidie huius laconici aër, ne corrumpatur, nec non aqua, unde uapor attollitur, munda, pura, límpidás que esse debet, non cœno, non mulierum menstruis infecta, nec ab ijs qui elephantiasí, aut lepra, aut morbo Neapolitano laborant, uiciata, quia cum humores ex uaporibus hisce calefiunt, statim putrescunt, febresç putridas, aut

Humidum laconicum citra lauationem.

*Laconicum
quibus con-
ueniat.*

alios affectus similes progenerant. M.
Omnibus ne conuenit Laconicum.
G. Si æger humidi & frigidi tempe-
ramenti fuerit, & uiscosis in toto cor-
pore humoribus scateat, crassus, pin-
guisq; & si minus quàm par est, exer-
ceatur, moderatus eius usus laudatur,
ita tamen, ut uirium ratio habeatur.

*Immoderatus
Laconici usus
quibus obsit
potissimum.*

Immoderatus autem, sicut etiam lar-
gior missio sanguinis, uires resoluit,
corpus in frigidam intemperiem de-
ducit, natium calorem extrahens: at-
que hinc etiam morbos auget: minus
item, frigido & sicco temperamento
præditis utilis est. Nam hi sæpe in ex-
tremam siccitatem, aut marcorem inde
perueniunt. Idem periculum, aut ma-
ius imminet ægro, si calidus & siccus,
gracilis, modiciq; sanguinis particeps
fuerit. Quod si una tantum in parte uic-
cium fuerit, corpore toto uacuo & puro
facilior erit curatio. Hoc autem obser-
uandum sudationem in cauernis, qua-
rum supra memini, calidis temperamē-
tis omnibus esse insalubrem. In Germa-
nia nostra, tepidaria, aut sudatoria com-
munia

munia talium laconicorum loco habentur. Licet hic in lauacri aere, aut hypocausto contiguo aliquam diu immorari, unde corporis meatus adaperiantur, antequam in aquam descendatur. M. Quid solium dulcis aquae proficere potest? G. Temperatum natura, humidas & moderatè calidas facultates obtinet, familiare infantibus & pueris: nam cum calori ipsorum respondeat, alimenta ad membra trahit, eaque crassiora efficit, et corroborat, unde etiã bis illi quotidie lauari sepe numero debent. non aut diutius, quam dum rubere incœperint. Nec non senibus, in pluribus ipsorum excrementis discutiendis confert, quae alias ob uirium imbecillitatem propellere nequeunt. Et cum ea salsa sint, dulcedine sua contemperat. Iam mulieribus quoque ob excrementicios humores ex usu est. Temperato autem homini, non ad superfluos humores resoluendos, quibus caret, sed ad sordes corporis, sudorem et puluerem abstergendos idoneum est. quae necessariorum cuius etiam sano obueniunt: magis autem sanguineo, qui multum sudat, & grauius olet. Qui ergo neglectis exercitijs

*Solium dulcis
aquae, siue
lauatio.
Temperatum
balneum.*

*Quousque la-
uandum.*

*Temperato
homini quid
balneum con-
ferat.*

citijs copioso utuntur alimento, & multa recrementa in extrema corporis regione congregant, sudantq; plurimum, ijs tale balneum non solum utile, sed etiam necessarium: cum eo tamen, ut utraq; concoctio prius sit absoluta, & ratio totius corporis habita. Præterea folium illud corpus emollit, uomitum facilem efficit, partes intentas & induratas resoluit, humores liquat, concoquit, omnes superuacaneos & inutiles, qui aut in carne, aut in solidis partibus continentur, præcipuè cuti subiectas euacuat: uocem iuuat: lassitudinem discutit: maximè si oleum aquæ mixtum sit, calorem moderatum conciliat, intemperiam inæqualem corrigit, somnum promouet, præsertim si caput perfundatur. calorem et squalorem, si ex itinere ac in solatu prouenerit, remittit, nisi quis diutius in eo immoratus sit. Imò qui a deò exiccati sunt, ut & os aridissimum habeant, & siti maxime excrucientur, ex temperato solio reficiuntur, totumque corpus molle, & humidum squalore absterfo consequuntur. Nam aquam
 inters.

Balneum ex aqua, oleo ad mixto quibus ex usu sit.

Temperati folij ures.

interdum à corpore attrahi in eo palam sentiunt. Similiter qui succis destituti fuerint, ex uigilijs, curis, itinere, cibis, medicamentis siccantibus, & ira, temperata eiusmodi lauatione humectantur, recreanturq̃. Denicq̃ omnis siccitas, siue à calore, siue à frigore contracta, & æstus, illius usu emendantur: quia & solidas partes humore suo irrigat, & atrum humorem calore euacuat. Ad hæc, quicquid fuliginosum & humidum est in corpore, elicit, carnem & cutem ad naturalem moderationem reuocat, solidas partes arefactas humefacit, cibum in uniuersum corpus distribuit, alimentum partibus nutriendis apponit. M. In quibus morbis temperatum solium conuenit? G. Solium temperatum quibus competit.

Diarijs febribus, quæ ex solis ardoribus, aut ex frigore, aut ex laboribus, aut ex cutis meatuum obstructione originem traxerunt. His autem laborantes magis in aëre balnei, quam in aqua immorari debent, sicut ipsi, quæ aliunde contrahuntur, affecti, in aqua melius resident. Hecticæ, quæ per se infestat,

Hecticæ reme- infestat, non alteri putridæ coniunctæ,
dium tempe- præsens est remedium, antequam illa in
ratum bal- marcorem transierit. Non solum autem
neum. hecticam, sed etiam frigidam, siccamq;
 intemperaturam, & senium ex morbo,
 modò si quis diuersos lauandi modos
 norit, in contrarium habitum mutare
In febribus pu- solet. At ex humorum putredine ortis
tridis quando febribus, non nisi post concoctionem
balneum tem- conuenit, nisi in tertiana legitima siccitas
peratum con- ingens urgeat, tunc illa expectan-
ueniat. da non est. Quartanæ etiam congruit,
Lauacrum quæ ex nimia humoris biliossi adustio-
cui quartanæ ne prouenerit. Sic destillationibus, gra-
profunt. uedibusq;, pulmonis inflammationi,
 & laterum doloribus, postquam conco-
Capitis dolo- ctionis notæ apparuerint ex usu est. Cæ-
res balneum terum capitis dolores discutit, quos aut
discutit. humores, aut uapores sursum elati, exi-
 guisq; cutis meatibus, impacti excita-
 rint. Debet autem caput aqua perfundi,
 unde non modò excrementa quadam
 distribuuntur, sed etiam somnus conci-
Ad capillos liatur. Item capillis fluentibus prodest,
fluentes utile si caput multo hydrolæo ungetur: nec
est. non siccitati, & uigilijs phreniticorum,
Ad siccitatem & uigilijs phreniticorum,
& uigilias. etiam si

etiam si febricitet, utile est. Adhuc lethargus *Ad lethargum.*
 ubi concoctio incœperit, totius corporis ratione prius habita, & comitiali, *Ad comitialem.*
 ubi non ex capite, aut stomacho, sed
 ex alia parte excitatus fuerit prodest.
 Verum non continuè adhiberi debet,
 sed bis in septimana ante cibum, nec
 æger in balnei aëre diu uersari, quod
 Alexander docuit. Insuper melancholia
 ex acri humore ortæ prodest: nec non
 oculorum doloribus, qui ex crasso sanguine
 generantur, & lippitudini confertalui
 profluitum sistit: uocem instaurat:
 inueterata lienis uicia, indurataque
 dissoluit, imposito malagmate, aut
 epithemate: colicum dolorem ex
 biliosis humoribus obortum sanat, præ-
 fertim in ætate uigentibus, & calidioribus
 temperatura præditis, sic ut partes affectæ
 ungantur oleo chamæmelino: totum autem
 corpus hydrelæo, at ex frigidis & crassis
 humoribus contractum mitigat quidem,
 sed non sanat. Podagræ ex bilioso
 humore creatæ, uesperis magis quam
 manè conuenit. Nam post cibum
 assumptum, maximam uim
 ad cali-

ad calidam intemperiem corrigendam obtinet. ita ut pedes frigida prius irrigentur, idēq; in gracilioribus, siccioribus, & biliosioribus corporibus. Summatim omnibus confert extenuatis, quia non resoluit, aut euacuat, sed implet & humectat. Nocet autem corpori, quod omnibus æquē succis scatet, græci *πληθωρικόν* appellant, quodq; uitiosus infestatur, illi *κακόχμου* uocant, putredini ita obnoxium, ut hinc non modò spiritus, sed etiam humores antè incaluerint. Nam febris putrida statim comitatur, præsertim si minus accurata uictus ratio præcesserit. Hectice etiam quam Erysipelas excitauit, aduersatur, & capitis doloribus, quos calidi flatuosiq; spiritus pepererint, ob humorum prauitatem sursum elati. Adhæc principalioribus uisceribus inflammationem expertis, aut imbecillis nocet, nec non si crudorum humorum copia in primis uenis existat, qui solij calore in uniuersum distributi corpus, horrorem, aliosq; affectus excitare solent: quanquã ille sæpius ex acris, & biliosis humoribus proueniat.

Quare

Balneum dulcis æque temperatum quibus oblit *πληθωρικόν* corpus *κακόχμου*.
Hectica ex Erysipelate.

Inflammatio iussarum & cruditas humorum balneo non curanda.

Quare quamprimum quis horrere in illo coeperit, exire debet: alioquin in febrē incidet, aut ea, si iam adest, intendetur, periculūmque est, ne humores ad pulmōnes, aut cor, aut cerebrum defluāt. Insuper podagricis, & articularijs obest, quōd ex illo humores ad partes imbecilliores destillent, sicut etiam ei insalubre est, cui sanguis ex naribus, aut alia quacunque parte profluit. Omnibus infestum est, qui vires habent imbecillas, aut cibum fastidiunt, aut uomendi desiderio tenentur, quod oris uentriculi uicio plerunque accidit: præterea ijs qui ructus bilem referentes edunt, quiq; in morbis nimia humorum licet uiliūm copia sciant, præsertim, si sanguinis fluxio metuatur. M. Quid faciendum si vires quidem balneum non ferant, morbus autem desideret? G. Aqua calida corpus perfundendum est. M. Quid calidius solium præstat? G. Calidius temperato solium calefacit quidem, sed non perinde humectat, eoq; cum humores dissoluere & corpus sudori

Pericula ex balneo.

Podagricis & articularijs cur balneum dulcis aqua noceat.

Imbecillis, cibum fastidientibus, uomituribus, ructibus, biliosis et sanguine abundantibus balneum aduersatur.

Si morbus balneum postulet uiribus imbecillis. Solium calidius.

N

Horror quando ex balneo incidat.

Extenuatus quod utetur.

Colico dolori prodest.

bus digerere volumus, usus illius existit. Quia uero meatus corporis manifesto contrahit, adeo ut nec humorẽ externum admittat, nec interna sub cute excrementa per illos euacuentur, horror sæpè comitatur, corpus aut primũ augetur, deinde imminuitur. Quare cum illud replendũ est, eatenus in balneo immorandũ est, dũ illud intumescat: cũ autẽ digerendũ, euacuandũque, dum tumor in illo contractus subsidat. At cũ tam frigida, quàm calida aqua cutẽ cogat, & habitũ corporis spissiorẽ reddat, is qui nimia exercitatione inanitus est, extenuatusque primum calida utetur, ne assumptum alimentum foras erumpat, deinde frigida, sed non diũ, ne quam ex calida utilitatem perceperit, longiore frigida occursum abijciat. Febris ex frigidis, & crassis humoribus putrefactis, post concoctionem ex usu est, ut quotidiana & quartana, quæ ex humore melancholico originem habet: colico dolori, ex similibus orto etiã calētis aque solium prodest. sic ut primum affecta membra calidioribus unguentis illinantur,

nantur, anethino, gleucino, marciato,
 aut obducatur nitro, aut sinapi, totūq;
 corpus fricetur. Frigida lauatio totū
 corpus refrigerat, cutem densat, uires
 corroborat, iuuenibus duntaxat, car-
 nosisq; idoneū, qui annum uigesimalū
 quartum attingunt. In his biliosos hu-
 mores incrassat, appetentiam auget,
 sordes cutis abstergit, aliaq; membra
 purgat. Item ijs conuenit, qui bona
 uictus ratione, cum alijs, tum in exer-
 citijs subeundis utuntur, nec non illis,
 qui exitinere per solem exiccati sunt.
 Veteres in sanis etiam solo balneo fri-
 gido, sine calidi interuentu utebatur,
 si modo exercitatio præcessisset. M. In
 quibus frigidū solū cōpetit. G. Om-
 nibus febribus, quæ cum magna siccis-
 tate coniunctæ sunt, siue in toto cor-
 pore ea superet, siue in eo membro,
 quod febris ueluti focus est, et cuius es-
 tiam solidæ particule primū im-
 moderatius sunt calefactæ. Imò eiusmodi
 solium febres magis interdum quàm
 calidū iuuat, simplexq; magis quàm
 si ex medicamentis refrigerantibus

*Frigida lauda-
 tio quid effin-
 ciat.*

*Solum frigi-
 dum quibus
 conducat.*

*Temperatum
balneum cur-
prius consu-
latur.*

*Preparatio
ad frigidum
balneum.*

*Frigidum bal-
neum quibus
incommodet.*

*In crescenti-
bus.
Senibus.*

compositum sit, modò non sint ex ery-
sipelate, sed igneo tantum calore ortæ.
Porro cum nos sapè certam ægrorum
naturæ cognitionem desideremus, il-
liq; interdum pauci sanguinis, carnis
& adipis, quæ frigida occursum ferre
nequeunt, compotes existant, semper
temperatū aquæ dulcis balneū prius
ingrediendū esse, deinde frigidū con-
sulimus. Nam temperata lauratio im-
becillium corporū gratia inuenta est,
ut ea præcalefaciat, & ad frigida so-
lium præparet, sicut robustorum, et sa-
norum corporū exercitatio. At ægrī
nō protinus ex temperata aqua in fri-
gidam, sed paulatim ex tēperata in te-
pidam, mox in paulo minus quàm fri-
gidam, postremò in simplicem frigidā
descendent. M. Quibus frigidum so-
lium incōmodat. G. Inter sanos qui-
dem pueris, crescentibusq; alijs; item
mulieribus et senibus, nec non omni-
bus gracilibus & imbecillis. In illis
quidē incrementū retardat, in his colo-
rem nativū extinguit. In alijs putridas
febres, & biliosas affectiones excitat.

nam

nam cū ex eo meatus corporis obstru-
antur, transpiratio recrementorū pro-
hibetur: ob quam humores putrescūt,
& membra principalia debilitantur.
Adhæc frigidū soliū pectori infirmo
obest: uocis raucedinē, & tussim indu-
cit; cor etiam & stomachū præsertim
imbecillū offendit, sicut fortem iuuat.
Intestinorum autem dolorē, & tenes-
mum parit: renes infirmos frigidosq̃,
& uterum lædit, menstrua sistit. Inter
morbos autē primūm frigidis et humi-
dis, deinde etiā febribus hecticis, tum
quæ ex erysipelate cōtractæ sunt, tum
quæ iam in marcorem transierint, no-
xium est. Qui uel laconico, uel solio
uti uelit, primūm curabit, ut si corpus
humorū copia repletū, aut uiciositate
infectum sit, euacuetur pro uiriū et af-
fectus ratione, alioqui fluxiones, et ex
his podagram, aliosq̃ morbos expe-
rietur: aut eos, si antē fuerint, augebit.
Sīn autē intēperies sola urgeat, aluus
tantum deſcienda est. Cæterum lacon-
nici usus, cum per se adhibendus, prin-
cipio hyemis, & ueris conuenit, alioq̃

Pectori infir-
mo.

Voci.
Cordi & sto-
macho.
Intestinis.

Quomodo
& quando
balneis dulcis
aquæ utendū.

Laconico
quando utens
dum.

anni tempore, cum nec magnum frigus, nec ingens æstus est: idq̄ in sanis corporibus, quæ exercitia solita inters miserint, & copiosis cibis indulserint, modo nulla subsit cruditas. Quando autē ager in eo ad soliu præparandus fit, ipsa rei necessitas indicabit. Solij uerò temperati, aut calidi usui, uer, æstus, et aliqua ex parte autumnus conuenit: sed frigida tempestas, quando cunctq̄ fuerit, ei aduersatur. Porro calida ista in solijs lauatio cum ad frigidā uelut præparamentū in corporibus affectis existat, his idoneo tempore ac cōmendari debet. In fluuijs nō quolibet anni tempore corpus lauandū est, sed æstate, cū seruentissima est, die etiā sereno, circa meridiē, quando sol maxime urit. In agris autē solium frigidū congruit, quādo occasio se obtulerit: siquidem aërem arte possumus, si uel calidior, uel frigidior est, corrigere. M. Quibus diei horis balneo utendū est? Quando cibi pridie assumpti concoctio tū in uentriculo, tū in iecore absoluta apparet. M. Quibus notis? G. Si nulla tensio in præcordijs, nec grauitas

Solij tempus idoneum.

Quibus horis quoridie lauandum.

tas

tas sentiatur, nihilq; stomachus acidū,
 aut nidorolentū, aut cibi qualitātē, aut
 fœdū aliquid eructet: alii autem deie-
 ctio, & urīnē pro assumptorū ratione
 respondeant, sicut antea exposuis-
 mus. M. Quo morbi tempore lauans
 dum ægris, quid ante balneū, quid in
 eo, & quid postea agendū est? G. Quis
 bus uicijs balneū utile est, ijs tunc con-
 ueniet, quando concoctionis illorum
 signa apparuerint. In febribus autem
 non solum cū ipsæ iam abfuerint, sed
 etiam cū accessiones earū remittūt,
 nō in principio, nec in augmento. Nā
 tūc cutis est astricta, et quę subest caro
 spissa, compressaq;. Cū autē accessio
 declinat, tunc corpus mediocriter res-
 pirat, eoque omne quod fulginosum,
 aut humidū intus erat, balneo euocat.
 Interdū autē quamuis rarò, etiam in
 summo accessions uigore, balneo uti
 licet. Ante balnei ingressū, ita te geres
 ut superiūs in medicatis balneis te do-
 cui, nempe, ut alius prius deiciatur,
 nam illud humores in corpore colle-
 ctos, calore suo resoluit, & liquat, ut
 postea ad debilia membra descendāt,

Quo morbi
 tempore lau-
 uandum.

In febribus
 cum remittūt
 aut absunt.

In accessione
 febris quando
 lauandum.

Ante balneū
 quid agendū.

Quietus & ieiunus lauare debet.

Cibus & potus ante balneum non confert.

In balneo quid agendum.

unde uarij, & insperati morbi exoritur. Non sit autem exercitatus, qui balneo utetur, sed quietus, nec cibum potumq; ante illud sumat. Nam hoc, caput repletur, illo alimentum ad caput & corpus uniuersum, priusquam sit concoctum, trahitur, unde obstructions in iecore, & rigores gignuntur. At si quis sanus non possit mane satis ob negotia balneum ingredi, nec tam diu carere cibo, donec illo usus fuerit, panis aliquid sumat, non autem bibat, ne cibus statim in corpus distribuatur. ubi uero illud concoxerit, tunc se credet balneo. Infirmi & macilentum non nihil etiam assument, quod uires eorum confirmet, qualia sunt Electuaria & alia zaccharo condita. Si frigidus natura obstructionem ex balneo metuat, medicamentum Aromaticum rosatum: si biliosus, oxymeli. sin autem idem bilis motum cauere uelit, aliquid ex malo punico, aut panem in succo illius maceratum comeder. In balneo omnino cibo, potu, & somno abstinendum est. Nam crudi inde humores creati, uariis morbos pariunt. sin autem uires az

deò imbecillæ uideantur, ut animi de-
 fectionis metus sit, acētum & pulegi-
 um naribus admouēdum, aut aliquid
 porrigendum, quod facile in corpus
 digeratur, ut mica panis ex uino, aut
 electuarium, quod manus Christi ap-
 pellatur, aut panis Marficus. M. Quā-
 diu immanendum balneis? G. Frigis-
 da natura præditi, nisi imbecilli sint,
 diutius in eo perdurare possunt: tem-
 perati, ubi rubere incœperint, exire de-
 bent; macilentis & imbecillis longa in
 balneo mora officit. At diaria febris la-
 borantes diutius in aëre balnei, quàm
 in aqua immorabuntur. Hectici uerò
 contra: nam hi prius calidæ, deinde fri-
 gidæ insidebunt, ut meatus aperti re-
 stringantur, humidumq; in eis contē-
 tum reseruetur. Qui balneis sani mul-
 tum oblectantur, & eis sunt assueti, in
 morbis etiam bis, & si opus erit ter,
 absq; detrimento lauare possunt: imò
 si illis abstinent, offenduntur. Quan-
 do autem toties quotidie lauant, qua-
 tuor, aut quinque horarum spacium sin-
 gulis uicibus interponi debet, ubi ter

Supra h. A
 Ambrosio

Quandiu bal-
 neis immoran-
 dum.

Si quotidie se-
 pius lauandū
 quot horæ in-
 tercedere de-
 bent.

*A balneo quid
agendum.*

*Vinum à bal-
neo statim po-
tum.*

*Aqua frigida
pota à bal-
neo.*

*Post balneum
quomodo cor-
pus tractandū*

tio balneo non opus est, longius fiat
interuallum. M. Quid à balneo agen-
dum est? G. Non statim cibus, aut po-
tus sumetur, sed tempore aliquo inter-
posito, donec perturbatio ex illo orta
sedetur, quod etiam à labore est neces-
sarium. Nam uinum si protinus biba-
tur ante alios cibos & potus, caput ten-
tabit; frigida tum per se, tum etiam
cum illo pota, principum membro-
rum uires corrumpit: imò sæpe totum
corpus resoluit, utpote neruis inimi-
ca: Egressus igitur balneum, corpus
pannis lineis probè inuoluet, ne arti-
culi, caput, aut quoduis membrum ab
aëre externo ostendatur: deinde in tes-
pidario, aut cubiculo calidiore abster-
gatur: si cutis sordida & pruriens, aspe-
ris, idèq; celeriter, undiq; & multis si-
mul manibus, ita tamen, ut ab ingres-
siente aëre tutus sit: mox in lectum ca-
lidum conscendet, ibiq; sudabit ali-
quandiu, deinde mollibus linteis, aut
spongijs siccis abstergetur. In primis
autem caput exiccandū est. nam si res-
crementa eius ob cutem astrictam nō
exhalent,

exhalēt, offenderur, His sic ordine per
 actis, cibis primūm sorbilis, ut iuscus
 la, deinde solidior dari debet, nunc lar
 gior, nūc parciōr, pro uirium, morbi,
 cōsuetudinis, aēris, & tēporis ratione.
 At cūm alijs in rebus, tum in balnei us
 su mediocritas seruāda est, nā frequēs
 balneum calidū, siue humidum, siue
 siccū, corpora emollit, eneruatē: im
 moderatius autē febrim etiā continen
 tem excitat, naturā digerit, soluitē, un
 de animi uiriūc defectio, denicē mors
 consequitur. Nam cūm aēr calidus
 nō solūm ore, sed etiam toto corporis
 ambitu attrahatur, cor refrigerio des
 tituitur, eoēq suffocari cogitur. Frigidi
 aut balnei immoderatio rigores ner
 uorū, conuulsionesēq parit, & tādē
 natium calorē extinguit, in quo uita
 consistit. M. Cur hodie medici in febrī
 bus curādis, non utuntur balneis, que
 tamen ueteres tanquam singularia il
 lis remedia adhibuerunt? G. Cum
 homines intemperantiū hodie uiuāt,
 et cibos ad oblectationē magis quā
 ad sanitatem tuendam preparant, hu
 mores

Cibis quādo
 et quis ca=
 ptandus à bal
 neo.

Mediocritas
 seruanda in o=
 mniibus.

Balneum im=
 moderatius ca
 lidum pericu
 losum.

Frigidi balnei
 immoderatio.

Cur balnea ho
 die exoleue=
 rint in febrī
 bus curandis.

Balnea ex aqua simplici quibus obsint.

Balnea ex herbis & alijs rebus aquae incoctis.

mores eorum ad fluxum & putredinē oportuniore existunt, eoq; balneorum usu facile in abscessus conuertuntur. Quare illis uti nō solum in declinatione februm, sed etiam in ipsis finitis periculosum est. imō infelicitē putridis, si aegri intemperantes sint, adhiberi solent; sin autem bona uictus ratione utantur, & corpori uniuerso primum prospexerint, quo decet modo, forsan non inutile balneum etiam hodie in febribus esse poterit. M. Facilia parata sunt ista balnea, fiunt ne etiam alia ex herbis aquae incoctis, ut saepe a lias a muliericulis didici. G. Non solum ex herbis, sed etiam radicibus, seminibus, corticibus, & alijs. M. Quo modo & ad quos affectus? G. Tam ad internos, quam ad exteriores; ad calidam quidem corporis intemperiem in hunc modum.

BALNEVM AD CALIDAM
intemperiem.

Florum uiolarum, buglossi, cyrlij, singulorum pugilli quatuor: nymphaea

phæ pugilli duo. In aqua coquantur, quanta balneo satis esse potest. Rectè interdum succi illarum aquæ calidæ commiscentur. Qui autem hoc balneo cum fructu uti uelit, primùm in aquæ tepidæ solium descendat, ut meatus abstergantur, aperianturq; deinde in hoc quod herbis constat, ingrediatur. M. Possunt né aliarum herbarum succi in eundem usum balneo infundi. G. In dubiè, ut solani, cucurbitæ, melonum, singulorum circa selibram. quòd si æger hectica laboret, unguento rosaceo secundum balneum illinatur, ne habitus corporis digeratur. Sin autem frigidam lauationem ferre nequeat, quæ aliàs in huiusmodi morbis calidam sequi debet, admisceantur balneo, folia salicis, myrti, uel horum penuria, aqua rosacea, uel myrtea. non parum enim ægri offenduntur, si ex sola aqua calida lauentur.

Balneum ex herbis incotis ad interperiem calidam.

Succi herbarum balneis infundi.

ALIVD

ALIUD AD INFLAMMATIO-

nem & duriciem mem-
brorum.Balneum ad
membra in-
flammata &
dura.

Maluæ domesticæ, maluæ syluatis-
cæ, meliloti, singulorū manipuli duo:
seminis lini uncia tres: œnugraci un-
ciæ duæ. Ex his in aqua coctis balneū
paratur.

ALIUD AD INFLAMMATIONEM

cūm adest fluxus.

Balneum ad in-
flammationē.

Plantaginis, polygonij, rubi folio-
rum, singulorum manipuli tres: mali
corij uncie duę. Hęc in aqua coquan-
tur, quanta balneo satis est.

ADINTEMPERIEM FRIGI-

dam, lassitudinem, tentionem &
dolorem mitigandam.Balneum ad
lassitudinem,
tentionem &
dolorem miti-
gandum.

Pulegij, origani, hyssopi, thymi, sa-
tureie, singulorum manipulus: saluie,
foliorum lauri, roris marini, chamepy-
tios, pyrethri, singulorum manipulus
dimidius. Hęc uel omnia, uel plura

ex eis in aqua fontana coquantur, quæ
ta ad balneum satis est.

BALNEVM AD CVTIS

uicia.

Cùm crustæ & squamæ duræ cutem
infestant, primùm ex emollientibus, le *Balneum ad*
uiterq; abstergētibus: deinde ex his & *cutis uicia.*
siccantibus: tandem ex his, & modicè
astringentibus balneum parari debet.

EMOLLIENS BAL-

neum.

Maluæ cum radicibus, acanthi uul *Balneum em*
go branca ursinæ, uiolaria, singulo *molliens.*
rum manipuli tres: mercurialis, parie
taria, beta, singulorū manipuli duo:
seminis lini uncia. Coquatur in aqua
fluuiali, quanta ad balneum requiritur.
In hoc bis quotidie æger resideat
ad horam unam.

BALNEVM ABSTER-

forium.

Radicis bryonia, oxylapathi, ari, *Balneum ab-*
serpentaria, singulorum libra: radie *sterforium.*

cis

cis hastulæ regię uulgo asphodeli,
 gentianæ, singulæ uncia; struthij seu
 radiculæ, uulgo saponariæ, parietari-
 rię, absinthij, scabiosę uulgo dicte, cyr-
 sij uulgo boraginis, singulorum mani-
 pulus: florum centaurei minoris pu-
 gilli tres: rosarum pugilli duo: lupino-
 rum, fabarum integrarum, singulorū
 selibra. Decoquantur omnia in aqua,
 quanta ad balneum satis est. Aeger in
 eo diutius residere poterit. Ceterum li-
 cet herbas & reliqua commemorata,
 uel augere, uel imminuere, pro morbi
 natura corporis habitu & uiribus.

BALNEVM AD MOVEN-

dos menses.

*Balneum men-
 ses promocās.* Radicis iridis selibra: galangæ cras-
 sa, radicis rubiæ tinctorum maioris,
 singulorum uncia duę: radicis altheę,
 cyclamini, singulorum uncię tres: ar-
 themisę, nepitę, parthenij, origani,
 singulorum manipuli duo: foliorum
 lauri tantundem: seminis seseleos, a-
 meos, petroselini, singulorum sesqui-
 drachma: seminis lini, foenu greci utri-
 usque

usque unciaꝝ tres: florum sampſuchi,
 coris marini, ſtachados arabici, ciceo
 rum rubrorum, ſummitatum ſabinæ,
 ſingulorum pugilli duo: cinamomi
 drachmæ duæ. Omnia ex aquæ duas
 bus portionibus, uini albi una incoſ
 quatur: deinde mulier affecta balneo
 infideat, ſic ut herbas commemoratas
 incoctas uentri inferiori admoueat.

BALNEVM VTERVM AD

conceptionem corro
 borans.

Radiciſ valerianæ ſeſquilibra: ra
 diciſ cyperi, galangæ craſſæ, enulæ *Balneum cor*
 campanæ, ſingulorum unciaꝝ duæ: fo *roborans ute*
 liorum lentiſci, arthemifiæ, origani, *rum.*
 calamenti, lauendulæ, maioranæ, &
 foliorum lauri, ſingulorum manipu
 li quatuor: colliculorum lentiſci, myr
 ti, cupreſſi, ſingulorū manipuli duo:
 ſeminis ameoſ, lētiſci, & fœniculi, ſin
 gulorum ſeſcuncia: corticum malo
 rum punicorum, ſingulorum unciaꝝ
 duæ, aluminis drachmæ tres: roſa

rum rubraū stœchados arabici, florū maioranę, singulorū pugilli tres. Hęc simul incoquantur in aqua pluuiali, quanta satis est, uini rubri austeri modico. In hoc balneo mulier insideat post mensium fluorem finitū. M. Ex quo alio humore quā aqua siue simplici, siue cum alijs cocta balneum fieri potest? G. Ex lacte, aut uino, aut oleo. Ex lacte autem ad emaciatos, uiribus destitutos, & alimenti indigos: ex eius sero, ad pruritum, & calorem cutis, maximē ad puerorum exanthemata, ex uino ad membra debilia corroboranda. M. Quomodo ex oleo?

Balneum ex lacte quibus conueniat.

Balneum ex uino quibus proficit.

BALNEVM EX OLEO.

Balneum ex oleo.

Balnei ex oleo parandi modus & uires.

G. Olei, quod solio immittetur, quinta pars ad ignem calefiet; reliqua portio deinde calfactæ adijcietur, atq; sic æger in illud descendet. M. Quem usum habet balneū ex oleo? G. Conferret febribus cum frigore accidentibus, doloribusque neruorum inde ortis, con-

tis, conuulsioni ex punctura, aut uulnere factæ; calorem natium corroborat; materiam noxiã resoluit; ad hæc doloribus articulorum prodest, membrisq; lassatis, nec non colico affectui, ex cremëtorum, aut flatuum retentione orto, si admixta fuerint que discutunt: calculi exitum è renibus promouere, & dolorem tollere usitatum comprobatum est. Quidam etiã huius beneficio calculo in canali penis retento liberatus est: vrinæ retentioni opitulatur. Quòd si uulpes in oleo cocta fuerit, articulorum doloribus, et podagræ unice succurrit. In omnibus balneis manufactis cauendum est, ne imbecilli corpore illis insideant. M. Quid ergo agendum si ægri illud ferre, aut etiã habere nequeant, morbus autem requirat? G. Inseffus utentur. M. Formulas quasdam ad inseffum præscribas. GERON.

INSESSVS AD RENES

inflammatos.

Maluæ hortensis, altheæ, singulorũ *Inseffus ad*
renes.

O ñ

fasciculi manuales quatuor: seminis lini, fœnugræci, singulorum vnciæ duæ. Decoquantur in aqua. hæc postea uasi ligneo altitudinis pedalis immittantur ad inessum:

INSESSVS AD CALCVS

*Inessus ad
calculosus.*

Aquæ celestis, uel niualis, uel rosaris, quæ præstat, alijs permista, quantum ad inessum satis est. In hac decoquantur raparum fragmenta, uel integræ rapæ, pastinacæ, siferi herba, uel radices, chamœmelum, flores taspis barbati, betonicæ purpureæ uel albae, prunellæ, aquilegij, rutæ murariæ, arthemisiæ, singulorum manipulus unus. Ideo autem balneû adhibetur, ut corpus incalescat, maneatq; calidû: sed ita ut calor accitus humectet, non ficcet, ac arefaciat, siue illud naturale, siue factitium sit. Nam remediû quod materiam calculi expellit, calidum extrinsecus, humidumque esse oportet. aliâs tardè proficiet. ideo quoq; tum cibus tum potus ex eo genere esse debet, quod humores ad calculi generationem

tionem procliues, discutiat euacuetq̃.

AD IDEM.

Cum meatus renum emolliendi, dilatandiq̃ sunt, & dolor leniendus, *Inseffura ad calculum.* seorsuens in seffus conuenit: Radicis altheæ unciæ quatuor: foliorum eiusdē, maluæ, parietariæ, singulorum manipuli duo: spicæ, hoc est, radicis nardi manipulus dimidius: origani, calamenthi, betonice, abrotani, arthemisia, roris marini, petroselini, singulorum pugilli duo: seminis lini, fœnugræci, anisi, fœniculi, singulorum unciæ duæ: fursuris crassi, vulgo macri, pugilli quatuor. Sacculo indita ex aqua coquatur, quanta in seffui satis sit.

ALIVS.

Maluæ, altheæ, chamœmeli, meliloti, parietariæ, scolopendrii, singulorum manipuli duo: radicis maluæ se libra: radicis fœniculi unciæ tres: seminis lini unciæ tres: fœnugræci unciæ duæ. rubeæ tinctorum unciæ. Incisa in sacculo lineo, coquantur ad in seffum.

O iij

INSESSVS AD COLICOS

dolores mitigandos curandosq;

Inseffus ad colicos.

Altheæ, rutæ, sampſuchi, arthemiflæ, ſingulorum manipuli duo: foliorum lauri uncia duæ ſemis: ſeminis apij, aniſi, cumini, ſingulorum uncia duæ. In aqua decoquantur quanta ſolum dimidium repleat.

INSESSVS AD COLICVM

et nephriticum dolorem.

Inseffus flatus discutiens ad colicos et nephriticos.

Si flatus copioſi, uel humor frigidus urget, qui caleſcieri, extenuari, & incidi deſideret, in hunc modum præſcribito: Origani, calaminthæ, Turionum anethi, chamæmeli, ſinonis, lauri, ſi haberi poſſit, ſingulorum manipuli quatuor: ſœnugræci, ſeminis carui, cymini, aniſi, ſœniculi, ſingulorū uncia duæ: baccarum lauri ſemuncia. Quòd ſi uarij ſint affectus, eorūque cauſſæ diuerſæ, plura medicamenta inſtituto idonea, adijcere licebit: ut ſi emollitione opus ſit, folia maluæ, altheæ, parietariæ, ac uiolarum addes.

ſi auſ

sin autem incisio quædam, aut meatus
 um apertio requiratur, radices aspara- *Ad uesticam*
 gi, rusci, apij, adiungentur. Ad uesticam *calculosam.*
 calculosam eisdē utendum, ita tamen
 ut ruta addatur,

INSESSVS AD MENSES
prouocandos.

Arthemisiæ, roris marini, thymi, *Inseffus ad*
 marrubij, nepitæ, singulorum mani- *prouocandos*
 puli duo: sabinæ manipulus: foliorū *menses.*
 lauri pugilli tres: florum roris marini,
 sambuci, singulorum pugilli duo: ra-
 dicis cyperi uncia duæ: granorum iu-
 niperi contusorum fescuncia. In sac-
 culo coquantur ex aqua fluuiali quan-
 ta ad inseffum requiritur.

ALIVS.

Nepitæ, artemisiæ, thymi, salutiæ,
 singuli manipuli: foliorum lauri, sili-
 cis, singulorum manipuli duo: florum
 sambuci pugillus: radice valerianæ,
 apij, petroselini, fœniculi singulorum
 uncia duæ. Ex his in aqua decoctis
 fiat inseffus, quo manè & uesperī ante
 cibum utendum est.

ALIVS AD MENSES INDVRA

tos, tumoresq; & dolores
naturalium.

Inseſſus ad
menses indu-
ratos & tu-
mores natura-
lium.

Ex decocto fanugræci, seminis li-
ni, pulegij, arthemisiæ, cucumeris
sylvatici, radicis liliorum alborum,
nec non dendromalachæ foliorum,
omnium quantum convenit: inseſſus
fiat, uel balneū simplex dulcis aquæ,
ut quod emolliat & humectet. Antea
uerò quàm utaris aliud subdaci leua-
riq; uesica debet, nam his oppletis, &
uterum qui medius inter illa consistit
præmentibus, menses nimia angustia
cohibentur tardanturq;.

INSESSVS AD HAEMOR

rhoidas.

Inseſſus ad
hæmorrhoi-
das.

Verbasci, plantaginis, singuli ma-
nipuli: florum uerbasci pugillus: semi-
nis lini uncia duæ: corticum malorū
punicorum, balauſtiorum, rhus obs-
soniorū, baccarum myrti singulorum
fescuncia. In aqua & uino austero de-
coquantur ad inseſsum.

INSESS.

INSESSVS AD INFLAM-

mationem uteri.

Ruta, pulegium, nepita, marrubium, thymus, arthemisia, althæa & similia ad infessum decoquantur. post huius usū, oleo laurino, uel nardino, uel anethino uterus unguatur.

INSESSVS AD TENES-

um.

Maluæ, althææ, uiolaria, uerbasci singuli manipuli: florum uerbasci purgillus: seminis lini selibra. In horum decocto ex aqua æger ad umbilicum usq; insideat.

AD VVLNERA.

Aquæ & oleo, quæ mixta græci hydreleon uocant, æquis partibus folio inditis, æger ad umbilicum usq; insidebunt. M. Quæ alia corporis partes se paratim lauari solent:

LOTIO CAPITIS EX

lixiuio.

G. Quia cerebrū natura humidū est,

O V

Lotio capitis. caput rarò lauari debet: quia uerò sordes ex sudoribus, & fuliginosiscrementis generantur, quæ meatus deinde occludunt, & transpirationem impediunt, interdum lotio ipsius concedenda est. In humidis autè & frigidis natura rariùs; in calidis & siccis frequètiùs. Ideo quidã singulis septimanis: quidam in mense tantùm; quidam uix in anno semel lauationem requirunt. Bene autem ea adhibetur corpore rescrementis uacuo, & manè ante cibũ, sic tamen ut statim caput abstergatur linteis calidis, & exiccetur: capilli si ad sint extricentur: non autem expectandum donec caput, capilliq; per se exiccetur.

LIXIUIVM AD CEREBRVM

*memoriamq; iuuandam
efficax.*

*Lixiuum pro
cerebro et
memoria.*

Id etiam uapores noxios extrahit: somnum facilem reddet: uertiginem tollit: quietem toti corpori conciliat: Chamæmeli herbae & florum, saluiæ origanæ

origani, betonicę singuli fasciculi, submittantur cineri in fundum, & superfundatur lixiuuium cum aqua pluuiali, & pridie quàm caput lauetur, madescat in eo sacculus lineus ex rosarum rubrarum, maioranę, lauandulę, roris marini, spicę, betonicę, singulorũ modicę incisorum, fasciculis exiguis: agarici mediocriter contusi drachmę duę. Inter lauandum sapo odoratus in pomi figuram, pomatium uocant, addatur.

ALIVD IN FRIGIDO

affectu.

Sampsuchi, roris marini, melyssophylli, singulorum sesqui manipulus: foliorum lauri, manipulus unus; florũ chamęmeli, stachados, pseudonardi, seu lauendulę, singulorum pugilli duo. Decoquantur in lixiuio, sacculo condita, horum iure caput, manẽ ante cibum corpore purgato, lauetur: mox siccetur, & contegatur.

Lixiuuium in frigido affectu cerebri.

ALIVD.

Saluie, roris marini, origani, calamin
(the sine

gulorum manipulus : foliorum lauri manipulus dimidius : florum stachados, heliochrysi, singulorum pugillus. Ex iure decocti caput irrigetur laueturq̄.

AD DESTILLATIONEM

sistendam.

*Lixiuum ad
destillationem
sistendam.*

Sampſuchi, betonicae, melissophylli, singuli pugilli: florum chamæmeli, stachados, roris marini, heliochrysi singulorum pugilli tres: nigellæ Romanæ drachmæ duæ.

*Lixiuum ad
abstergendas
sordes capitis*

Coquantur in lixiuio ex buxi cinere, & hoc caput rursus lauetur. Ad sordes autem capitis abstergendas lixiuū ex cinere samentorum conuenit. In ulceribus ex abrotano, & betonica lixiuū prodest.

*Lixiuum in
ulceribus.*

*Lixiuum ad
furfures.*

Ad furfures, ex ciclæ, parietariæ, & saponariæ decocto, uel succis lauetur. Idem etiam præstat lixiuū commune, cui iniecti sint malorum medicorum, & citreorum cortices, circa quadrantem, florum chamæmeli pugilli duo: foliorum lauri manipulus: Hæc autem modicè in lixiuio coqui,

aut

aut aliquandiu macerari debent. M:
 Quid pedum lotio commodi adfert,
 & ex quibus parari debet?

PEDVM LOTIO.

G. Primùm noxios humores ex su- *Lotio pedum.*
 pernīs partibus ad infernas elicit; dein
 de etiam lassitudinem discutit, & som-
 num conciliat, cū aliās, tum in febris
 bus ardentibus, antequam ægri se ad
 illum componant. Non autem pedes
 rursus abstergentur, sed linteo humi-
 do inuuluentur. Quinetiam naturalia
 & aures rectè eodem iure abluentur:
 quia cū nervosæ partes sint, refrige-
 rium, humectationemq; cerebro lege
 consortij communicant. Parabitur au-
 tem lauacrum pedum ex malugē recen-
 tis, cucumeris, cucurbitæ, uiolarū, sin-
 gulis pugyllis in aqua ad horam dimi-
 diam decoctis, uesperī ante cibū, aut
 longissimè post ipsum eo utitor. Deus
 OPT. MAX. faxit, ut omnia quę ha-
 ctenus tibi ex aquis siue medicatis, si-
 ue dulcibus, siue alijs humoribus res-
 media

206 DE BALN. EX AQ. DVLC.

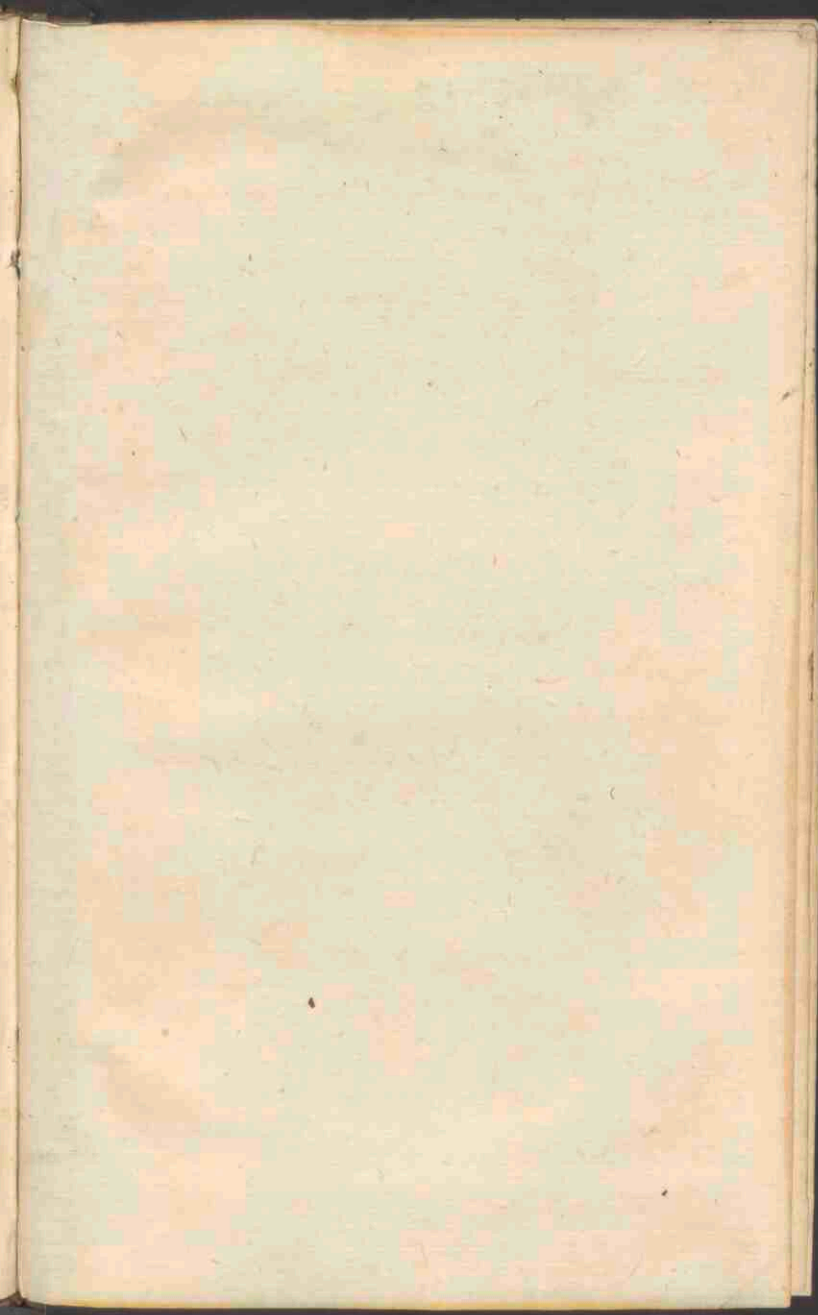
media recensui , feliciter succedant;
quòd indubiè fiet, si morborum sanas-
tionem non tibi , artiꝫ & eruditioni
tuæ , sed potius benignitati, &
gratię summi nostri archia-
tri Iesu Christi as-

scribas.

ARGENTORATI,

Excudebat Theodosius Rihelius.

Anno. M. D. LXV.

OCN 52438418

ET
CYRILLI

in uniuersis
Anno Domini 1500

137th of the 1st

